

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
APLINKOS POLITIKOS IR VALDYMO KATEDRA

ANETA ŠLEKYTĖ
EUROPOS SĄJUNGOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO PROGRAMA

**EUROPOS SĄJUNGOS APLINKOSAUGOS VIEŠOJO IR PRIVATAUS
SEKTORIŲ BENDRADARBIAVIMO POLITIKA IR JOS TAIKYMAS
LIETUVOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc.dr. A. Bakas

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. EUROPOS SAJUNGOS APLINKOSAUGOS POLITIKA.....	6
1.1. Aplinkosaugos politikos formavimasis ir raida.....	6
1.2. Aplinkosaugos politikos tikslai ir principai.....	12
1.3. Aplinkosaugos politikos įgyvendinimo instrumentai.....	17
1.4. Aplinkosaugos valdymo sektoriai.....	23
1.5. Šiuolaikinės aplinkosaugos politikos tendencijos.....	31
2. ES APLINKOSAUGOS VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ BENDRADARBIAVIMO POLITIKA.....	37
2.1. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo samprata.....	37
2.2. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas Europos Sąjungoje.....	42
2.2.1. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo galimybės aplinkosaugos srityje.....	42
2.2.2. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas atliekų tvarkymo sektoriuje.....	47
2.2.3. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriuje.....	52
3. ES APLINKOSAUGOS VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ BENDRADARBIAVIMO POLITIKOS TAIKYMAS LIETUVOJE.....	56
3.1. Aplinkosaugos politika Lietuvoje.....	56
3.2. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas Lietuvoje.....	61
3.3. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas aplinkosaugos srityje.....	64
3.3.1. Viešieji pirkimai.....	65
3.3.2. Koncesija. Atvejo analizė atliekų tvarkymo sektoriuje.....	70
3.3.3. Privatizavimas.....	74
IŠVADOS.....	78
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS.....	80
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	81
SANTRAUKA	89
SUMMARY.....	90

IVADAS

Problema ir jos aktualumas. XX amžiaus pabaigoje daugelyje Europos Sąjungos šalių buvo pradėtas reformuoti viešasis sektorius. Globalizacija ir naujų verslo strategijų kūrimas – priežastys, nulėmusios naujoviškų paslaugų teikimo ir infrastruktūros plėtojimo būdus. ES šalys, siekdamos efektyviau ir kokybiškiau patenkinti visuomenės poreikius, viešąjį sektorių ėmėsi pertvarkyti kartu su privačiuoju sektoriumi. Toks viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas, pagrįstas abipuse nauda ir pasitikėjimu, informacijos ir atsakomybės pasidalijimu, pasiteisino¹. Remiantis viešojo ir privataus sektorių partneryste, pradėta reorganizuoti vandens, dujų ir šilumos tiekimas, švietimo ir gydymo įstaigos, transporto infrastruktūra ir kt.

Pripažįstant aplinkosaugos svarbą šiuolaikiniame pasaulyje ir sprendžiant pasaulinėmis tapusias klimato kaitos, miškų nykimo, ozono sluoksnio mažėjimo, pavojingų medžiagų ir atliekų tvarkymo bei kitas problemas, ES šalys atkreipė dėmesį į tai, kad būtina reformuoti aplinkos apsaugos sektorių valdymą. Europos Komisijos iniciatyva organizuotos tarptautinės konferencijos ir seminarai, kurių metu Vakarų ir Centrinės Europos šalys dalijosi patirtimi, kaip, remiantis viešojo ir privataus sektorių partneryste, užtikrinti efektyvesnę atliekų ir nuotekų tvarkymą bei vandens tiekimą².

Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas yra naujovė ne tik daugelyje senųjų, bet ir naujųjų ES šalių, tarp jų ir Lietuvoje. Mūsų šalyje viešojo ir privataus sektorių partnerystę dar tik pradėdama plėtoti. Sėkmingam viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimui užtikrinti trūksta žinių, patirties, nėra tinkamos teisinės bazės, kuri reglamentuotų viešojo ir privataus sektorių sutartinių santykių sritį.

Literatūra ir šaltiniai. Iki šiol beveik nėra paskelbta mokslinės literatūros, kuria remiantis, būtų galima analizuoti, išsamiau aptarti viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybes ir perspektyvas Lietuvoje. Šia tema yra publikuotas D. Gudelio ir V. Rozenbergaitės straipsnis „Viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybės“. Jame apibendrintai supažindinama, kas yra viešojo ir privataus sektorių partnerystė, kaip ji veikia, kokiose šalyse sėkmingiausiai taikoma³. Daugiau informacijos apie viešojo ir privataus sektorių

---

¹ Nielsen R., Teumer St. The new EU public procurement directives. Copenhagen :Djot Publishing, 2005. P. 184-186.

² European Commission Directorate-General Regional Policy. Resource book on PPP case studies// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-12-04.

³ D. Gudelis, V. Rozenbergaitė. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybės // Viešoji politika ir administravimas. 2004, Nr. 8. P. 58-59.

bendradarbiavimą rasta internete. Be to, darbe remiamasi ir tarptautinėse konferencijose, seminaruose gauta medžiaga.

Apie viešojo ir privataus sektorių partnerystės įgyvendinimą Lietuvos aplinkosaugos atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose apibendrintos informacijos nėra. Darbe remiamasi tik atskirų Lietuvos institucijų (Aplinkos ministerijos, Finansų ministerijos, Ūkio ministerijos, Statistikos departamento, Viešųjų pirkimų tarnybos, Valstybės turto fondo, Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos, Vandens tiekėjų asociacijos, Lietuvos komunalininkų ir atliekų tvarkytojų asociacijos, Valstybės kontrolės, Vilniaus, Kauno, Šiaulių ir kt. savivaldybių, teismų praktikos) sukauptais duomenimis ar kita informacija.

Darbe keliami problema – ar viešojo ir privataus sektorių partnerystė Lietuvos aplinkosaugos atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose sėkmingai taikoma.

Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas nėra reglamentuotas teisės aktais, nėra sukurta sistemos ar taisyklių, kurios garantuotų efektyvų tokio metodo panaudojimą aplinkosaugos atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose. Lietuva nėra perėmusi ir ES šalių patirties, kaip, remiantis viešojo ir privataus sektorių partneryste, reikėtų tvarkyti atliekas ir nuotekas. Vis dėl to susidomėjimas viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo galimybėmis skatina pradėti taikyti šį metodą aplinkosaugos atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose.

Tyrimo objektu pasirinktos konkrečios ūkinės veiklos sritys: atliekų ir nuotekų tvarkymas.

Darbo tikslas – remiantis ES šalių patirtimi, nustatyti ir įvertinti, kaip viešojo ir privataus sektorių partnerystė taikoma Lietuvos aplinkosaugos atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose.

Tiksliui pasiekti buvo keliami šie **uždaviniai**:

1. apžvelgti ES ir Lietuvos Respublikos aplinkosaugos politikos formavimosi ir raidos ypatumus.
2. apibrėžti ES aplinkosaugos viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo politiką aplinkosaugos atliekų tvarkymo, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriuose.
3. nustatyti, kaip remiantis ES patirtimi, viešojo ir privataus sektorių partnerystė įgyvendinama Lietuvos aplinkosaugos atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose.

Buvo iškelta **hipotezė** – viešojo ir privataus sektorių partnerystė Lietuvos Respublikos aplinkosaugos atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose nėra išplėtota.

Atsižvelgiant į darbo problematiką ir įvertinus keliamus uždavinius, šiame darbe buvo taikomi tokie **metodai**: asmeninis interviu, interviu telefonu, statistinė duomenų analizė, atvejo tyrimas.

Asmeniniu interviu iš advokatės L. Darulienės, atstovaujančios advokatų kontorai „Sutkienė, Pilkauskas ir partneriai“, buvo gauta informacija apie nesėkmingą mėginimą skelbti viešą konkursą koncesijai dėl atliekų tvarkymo Kauno mieste. Vėliau buvo atlikta išsami šio atvejo analizė.

Interviu telefonu apie viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo galimybes Lietuvos aplinkosaugos atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose buvo apklausti Aplinkos ministerijos, Finansų ministerijos, Ūkio ministerijos, Statistikos departamento, Viešųjų pirkimų tarnybos, Turto fondo, Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos, Vandens tiekėjų asociacijos, Lietuvos komunalininkų ir atliekų tvarkytojų asociacijos, Valstybės kontrolės, Vilniaus, Kauno, Šiaulių savivaldybių darbuotojai.

Statistiškai išnagrinėta Viešųjų pirkimų tarnybos pateikta informacija apie viešuosius atliekų ir nuotekų tvarkymo paslaugų pirkimus.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, dvi teorinės ir praktinės dalys, suskirstytos skyriais ir poskyriais, išvados, rekomendacijos ir pasiūlymai, literatūros ir šaltinių sąrašas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmoje darbo dalyje apžvelgta Europos Sąjungos aplinkosaugos politikos formavimasis ir raida, aptarti pagrindiniai ES aplinkosaugos principai ir tikslai, aplinkosaugos valdymo sektoriai, finansiniai aplinkos apsaugos įgyvendinimo instrumentai, apibrėžtos pagrindinės šiuolaikinės ES aplinkosaugos tendencijos.

Antrojoje darbo dalyje aiškinamasi, kas yra viešojo ir privataus sektorių partnerystė, gilinamasi, kaip ji pritaikyta ES aplinkosaugos atliekų, nuotekų tvarkymo bei vandens tiekimo sektoriuose.

Trečioje darbo dalyje aptariama aplinkosaugos politikos raida Lietuvoje, analizuojamos viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybės Lietuvoje. Remiantis ES šalių patirtimi, aiškinamasi, kaip viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas įgyvendinamas mūsų šalies aplinkosaugos atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose.

1. EUROPOS SAJUNGOS APLINKOSAUGOS POLITIKA

1.1. Aplinkosaugos politikos formavimasis ir raida

Šiuolaikiniame pasaulyje aplinkosauga yra vienas svarbiausių plėtros objektų, kuri daro įtaką visos pasaulio bendruomenės ir atskirų valstybių gyventojų gerovei, socialinei apsaugai ir pažangai. Aplinkosauga rūpinasi įvairūs visuomenės sluoksniai, tarp jų ir valdžios institucijos. Jos problemos siejamos su racionali gamtos išteklių vartojimu, ekonomikos raida, mokslo ir technologine pažanga⁴. Šiuolaikiniame pasaulyje vis susiduriama su skirtumais tarp tautų ir visuomenės narių, su didėjančiu skurdu, sergamumu bei neraštingumu, nuolatiniu ekosistemų, nuo kurių priklauso visos žmonijos gerovė, būklės blogėjimu. Dėl šių priežasčių aplinkosaugai, jos plėtrai yra skiriamas vis didesnis dėmesys, taip siekiant užtikrinti svarbiausių žmonių poreikių tenkinimą, geresnį visų visuomenės sluoksnių gyvenimo lygį, saugesnes bei tobuliau valdomas ekosistemas ir klestinčią pasaulio bendruomenės ateitį⁵.

Aplinkos apsaugos politika „(angl. *environment policy*, pranc. *Politique de l' environnement*, vok. *Umweltpolitik*) – Europos Bendrijos politika, kuri ne tik apima konkrečias Bendrijos lygmeniu nustatomas aplinkos apsaugos normas ir standartus, bet ir yra integrali daugelio kitų Bendrijos politikos sričių plėtotės dalis“⁶.

XX amžiuje aplinkosaugos problemų padaugėjo. Atsirado būtinybė jas spręsti tarptautiniu, regioniniu mastu. ES aplinkos apsaugos politikos formavimasi ir raidą lėmė tai, kad aplinkos užterštumas nepasiribojo vienos šalies teritorija. Didelį poveikį Europos aplinkosaugai turėjo pramonės, technikos pažanga, su tuo susijusio gyvenimo būdo nusistovėjimas. Pasaulinėmis problemomis tapo klimato kaita, miškų nykimas, ozono sluoksnio mažėjimas, pavojingų medžiagų ir atliekų vežimas, vandens ir energijos stygius, tam tikrų rūšių augalų ir gyvūnų nykimas ir kt. Šie ir kiti aplinkos apsaugos problemas sąlygojantys veiksniai privertė ES

---

⁴ Domarkas V. Šiuolaikinių aplinkosaugos programų viešosios vadybos ypatybės // Viešoji politika ir administravimas. 2002, Nr. 3. P. 47.

⁵ 5 – osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Lietuva be mokslo – Lietuva be ateities“, įvykusios Vilniuje 2002 m. kovo 21 d., pranešimų medžiaga. Aplinkos apsaugos inžinerija. Vilnius: Technika, 2002. P. 8.

⁶ Vilpišauskas R. Aplinkos apsaugos politika. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/ sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 29

valstybes imtis bendrų veiksmų, t. y. spręsti aplinkos apsaugos problemas viršnacionaliniu lygmeniu⁷.

Be ekologinių problemų, didesnę įtaką ES aplinkos apsaugos politikos formavimuisi turėjo ekonominiai veiksniai. Vienose valstybėse, sugriežtinus aplinkosaugos reikalavimus, įmonės galėjo perkelti gamybą į tą valstybę, kurioje tos normos nėra tokios griežtos. Tokiu atveju būtų prieštaraujama bendrosios rinkos ir sąžiningos konkurencijos principams. Taigi vadinamos „žaliosios“⁸ valstybės, priėmusios griežtas aplinkosaugos normas, siekė, kad panašūs reikalavimai būtų priimti ir kitose valstybėse narėse.

Vienodus aplinkosaugos reikalavimus buvo būtina įvesti ir dėl siekio pasirūpinti laisvių įgyvendinimo rezultatais. Laisvas prekių, asmenų judėjimas tiesiogiai siejosi su transporto priemonių padaugėjimu, turizmo plėtra ir pan. Dėl jų taip pat kilo aplinkosaugos problemų, kurių atskirai valstybės narės negalėjo išspręsti⁹.

1957 metais kovo 25 d. priimtoje Europos ekonominės bendrijos steigimo (Romos) sutartyje nuostatų dėl aplinkos nebuvo. Sutartyje buvo akcentuojama tik bendrosios rinkos svarba bei tikslas gerinti gyvenimo ir darbo sąlygas. Remiantis silpnu teisiniu pagrindu buvo priimti pirmieji teisės aktai: 1967 m. *Direktyva dėl pavojingų medžiagų klasifikavimo, pakavimo ir ženklavimo etiketėmis*, 1970 m. *Direktyva dėl triukšmo lygio*¹⁰.

Aplinkos apsaugos politika išplėtota vėliau, XX amžiaus septintajame dešimtmetyje, kai Vakarų Europos valstybėse¹¹ kilo nerimas dėl vis didėjančio aplinkos užterštumo, atsirado ir sustiprėjo žaliųjų judėjimai, žaliųjų partijos, kurios turėjo didelės įtakos nacionalinėms šalių vyriausybėms. Taigi susirūpinimas aplinkosauga pamažu įgavo politinę formą¹².

---

⁷ Ragulskytė-Markovienė R. Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 16.

⁸ „Žaliosiomis“ valstybėmis ES vadinamos šios šalys: Vokietija, Danija, Austrija, Suomija, Švedija. Didžiausią įtaką EB aplinkos apsaugos politikai darė Vokietija. Šios šalies aplinkosaugos teisės aktai yra daugelio šios srities EB teisės aktų pagrindas. Žr.: Vilpišauskas R. Aplinkos apsaugos politika. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/ sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 29.

⁹ Ragulskytė-Markovienė R. Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 17.

¹⁰ Vilpišauskas R. Aplinkos apsaugos politika. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/ sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 30.

¹¹ 1976 m. Sevese iš koncerno „Hoffmann-La Roche“ fabrike išsiliejo didelis kiekis pavojingų dujų; 1978 m. Bretanės pakrantėje įvyko laivo „Amoco Cadiz“ avarija, į jūrą išsiliejo 223 tūkst. tonų naftos; 1986 m. chemijos koncerno „Snadoc“ sandėliuose kartu su gaisrui gesinti naudojamu vandeniu į Reiną pateko daug chemikalų, dėl kurių daugiau kaip 200 km upės ruože nugaišo žuvis ir buvo užteršti gruntiniai vandenys; 1986 m. avarija Černobylio atominėje elektrinėje, į didelę ES teritoriją pateko radioaktyvūs spinduliai ir kt. Žr.: Ragulskytė-Markovienė R. Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 16.

¹² Galime išskirti aplinkosaugos politikos vystymosi pagrindinės fazės: 1957-1972m. bendrosios rinkos akcentavimas; 1973-1986 m. aplinkos politikos revoliucija; 1987-1992 m. juridinės kompetencijos išsigalėjimas; 1993 m.- konsolidacija.

Dabartinio lygio aplinkosaugos įstatymus paskatino leisti ES šalių vadovų susitikimas Paryžiuje 1972 m., iškart po įvykusios JT konferencijos Stokholme¹³. Buvo nuspręsta, kad būtina gerinti gyvenimo lygį, kelti jo standartus, ypač daug dėmesio skiriant netiesioginių vertybių bei aplinkos apsaugai. Europos Tarybos sprendimu buvo paruoštos aplinkos apsaugos politikos gairės, pradėtos rengti ir įgyvendinti bendrosios aplinkos apsaugos veiksmų programos.

1973 metais buvo priimta Pirmoji bendroji aplinkos apsaugos veiksmų programa, kuri apėmė 1973-1976 metus. Programoje buvo išdėstyta vienuolika pagrindinių principų¹⁴ ir išskirti tokie tikslai: sustabdyti aplinkos teršimą, kur įmanoma visai pašalinti taršos šaltinius, garantuoti efektyvų gamtos išteklių naudojimą, ūkio plėtrą grįsti kokybės reikalavimais, užtikrinti, kad planuojat miestus bei žemės naudojimą būtų atsižvelgiama į aplinkosaugos reikalavimus, siekti, kad aplinkosaugos klausimai būtų sprendžiami su kitomis ES šalimis narėmis.

Antroji bendroji aplinkos apsaugos veiksmų programa (1977–1981) tęsė pirmosios programos įgyvendinimą. Vandens, oro apsaugos bei triukšmo valdymo sritys buvo išskirtos kaip prioritetinės. Antrąją aplinkos apsaugos veiksmų programą buvo akcentuojama prevencinės EB aplinkos apsaugos politikos pobūdis bei racionalaus erdvės ir gamtos išteklių naudojimo svarba.

Trečiają bendrąją aplinkos apsaugos programą (1982–1986) įtvirtinti nauji pažangūs principai, pabrėžiama aplinkos apsaugos politikos integracijos svarba į kitus sektorius (transportą, energetiką, žemės ūkį). Iškeliami klausimai dėl taršos mažinimo jos šaltinyje reikalingumo, poveikio aplinkai vertinimo atlikimo svarbos, imantis naujos ūkinės veiklos. Šioje programoje išskirtos specialios Bendrijai ypač saugotinos gamtos vietos. Be to, Europos Komisija, prieš rengiant pasiūlymus teisės aktams bei kitoms priemonėms aplinkosaugos srityje, privalėjo įvertinti sąnaudas planuojamiems veiksams, tų veiksmų naudą, atsižvelgti į skirtingą ekonomikos bei aplinkosaugos situaciją įvairiose Bendrijos šalyse.

Ketvirtoji bendroji aplinkos apsaugos programa (1987–1992) skyrėsi nuo ankstesnių programų. Pirmiausiai parbrėžtina tai, kad jos priėmimo pradžia (1987 metai) yra apskritai labai svarbūs aplinkosaugos politikai ir teisei metai. 1987 m. Suvestiniame Europos Akte aplinkos apsauga tapo sudėtine kitų politikų dalimi, jai suteikta derama teisinė bazė, todėl jos svarba išaugo. Aplinkos apsaugos politikai buvo skirta speciali Romos sutarties dalis. Komisijos pastangomis aplinkos apsauga tapo integralia daugelio kitų Bendrijos politikos sričių dalimi – nuo pramonės iki žemės ūkio politikos. Tie patys metai buvo paskelbti Aplinkos metais. 1987 m. buvo parengta garsioji *Brundtland* komisijos ataskaita apie ekonominę plėtrą ir aplinkos apsaugą, kuri vėliau tapo pagrindu 1992 metais vykusiai Jungtinių Tautų Rio de Žaneiro

¹³ Šioje konferencijoje EEB vyriausybės vadovai sutiko, kad aplinkos apsaugai turi būti skiriamas dėmesys.

¹⁴ Pirmosios ES aplinkosaugos programos principai atsispindėjo ir tolesniuose aplinkos apsaugos programiniuose dokumentuose. Jie buvo įtraukti ir į 1987 m. Sutarties pataisas.

konferencijai¹⁵. 1989 m. Komisija sukūrė atskirą aplinkosaugos „portfelį“. Atsirado PHARE programa¹⁶. 1990 m. sukurta ACNAT (Action by Community of Nature). Priimtas sprendimas steigti aplinkos agentūrą. 1991 m. atsirado LIFE¹⁷. 1992 m. Europos Sąjungos aplinkosaugos politikai labai reikšmingi ir tuo, kad buvo parengtas Europos Komisijos pranešimas Rio de Žaneiro Jungtinių Tautų (JT) konferencijai „Aplinka ir vystymasis“. Pastaroji konferencija yra didžiausios svarbos politinis įvykis. Jos dalyviai priėmė „Darbotvarkę 21“, kuria turėjo būti sukurtos ne tik strategijos, „kaip sustabdyti aplinkos degradaciją globaliniu, regioniniu ir lokaliniu lygmeniu, bet ir surasti ryšį tarp dviejų visiškai priešingų vystymosi modelių: vieno, skirto ekonominiam augimui įgyvendinti, ir kito, pagrįsto darnaus, į ekologiją atsižvelgiančio vystymosi idėja“¹⁸. Konferencijoje buvo pasirašyti ir kiti svarbūs dokumentai: Rio deklaracija apie aplinką ir plėtrą, bendroji klimato kaitos konvencija, bioįvairovės konvencija, miškininkystės principai.

Ketvirtąją bendrosios aplinkos apsaugos programa buvo siekiama įgyvendinti iniciatyvas naujose aplinkos apsaugos srityse, sustiprinti direktyvų aplinkos apsaugos srityje kontrolę ir praktinį įgyvendinimą, aplinkosauginį švietimą ir informacijos teikimo politikos įgyvendinimą. Programos baigiamieji metai sutapo su Bendrijos vidaus rinkos sukūrimu, kai sritims, susijusioms su aplinkos apsaugos politika (taršos, prekybos, žmonių migracijos) neliko daugelio suvaržymų.

Penktosios bendrosios aplinkos apsaugos programos „Subalansuotos plėtros link“ (1993-2000) priėmimas sutapo su Maastrichto sutarties įsigalėjimu, kai buvo griežčiau reglamentuota aplinkos apsauga. Šia programa buvo siekiama subalansuoti ekonominius ir socialinius pažangos bei aplinkos apsaugos aspektus, kad ateities kartoms būtų perduota ne tik naujausios technologijos bet ir saugi aplinka gyventi. Joje atkreiptas dėmesys į tokius sektorius: pramonę, energetiką, transportą, žemės ūkį, turizmą, kuriems numatyti ir specialūs tikslai. Šiuo laikotarpiu taip pat savo veiklą pradėjo Aplinkos apsaugos agentūra. 1994 m.

---

¹⁵ Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje/ sud. R. Bubnienė, Z. Durutyte, E. Greimas ir kt. Vilnius: Daigai, 2002. P. 5.

¹⁶ PHARE – pagrindinis finansinio ir techninio Europos Sąjungos bendradarbiavimo su Vidurio ir Rytų Europos valstybėmis instrumentas, įsteigtas ūkio reformoms ir pereinamojo laikotarpio procesams Lenkijoje ir Vengrijoje remti. PHARE programa pamažu buvo išplėsta į kitas regiono šalis. Pirmuoju pereinamuoju laikotarpiu didžioji per PHARE programą teikiamos paramos dalis buvo skiriama patirties diegimui, techninei pagalbai ar humanitarinei pagalbai. Atsižvelgiant į spartėjantį plėtros procesą ir įvairiose srityse pasiektą pažangą, PHARE misijos buvo pritaikytos kiekvienos valstybės partnerės prioritetams ir poreikiams. PHARE programa buvo perorientuota remti šalių kandidačių pasirengimą tapti ES narėmis, atsižvelgiant į Kopenhagos kriterijus: demokratijos nuostatų stabilumą, žmogaus teisių gerbimą, mažumų apsaugą, konkurencingą ekonomiką ES rinkoje, PHARE virto pagrindiniu šių šalių pasirengimo ES narystei instrumentu. Žr.: PHARE// http://www.durys.org/zinynas/apie_phare1.htm; prisijungimo laikas 2006–06–24.

¹⁷ LIFE programa yra finansinis Europos Sąjungos instrumentas, remiantis Europos Bendrijos aplinkos apsaugos plėtrą ir jos įgyvendinimą, taip pat ES struktūrinius fondus papildanti priemonė. Žr.: Europos Bendrijos programa LIFE// http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=1469; prisijungimo laikas 2006–06–24.

¹⁸ Europos Komisijos pranešimas Jungtinių Tautų konferencijoje „Aplinka ir vystymasis“, Rio de Žaneiras 1992, Vilnius: Valstybės žinios, 1998. P. 24.

pradėjo veikti Sanglaudos fondas. Jo pagalba ekonominiu atžvilgiu mažiau išsivysčiusiems šalims buvo kompensuojama dėl aukštesnio lygio aplinkos apsaugos standartų atsiradusios išlaidos, sukonkretintas ir sprendimų priėmimo šioje srityje procesas, t. y. numatyta, kuriose srityse taikoma bendradarbiavimo, kuriose – bendro sprendimo procedūra, o kur vieningo balsavimo¹⁹. 1995 m. pirmą kartą paskelbta trijų metų ataskaita apie aplinkos apsaugą. 1997 m. sukurtas Europos aplinkos ir vystymosi konsultacinis forumas (Europos Žalio Forumas). 1998 m. antrą kartą paskelbta trijų metų ataskaita apie aplinkos apsaugą. 1999 m. įsigaliojo Amsterdamo sutartis, kuria aplinkos apsaugos politika tapo viena iš prioritetų. Išskiriami tokie Europos Sąjungos tikslai aplinkos politikos apsaugos srityje: ES plėtra, integracija į kitas politikas, ekonominė, socialinė sanglauda, kuri plėtojama neatsiejant jos nuo aplinkos.

Šeštojoje bendrojoje aplinkos apsaugos programoje „Mūsų ateitis – mūsų pasirinkimas“ (2001-2010) daugiausia dėmesio skiriama keturiems sektoriams: klimato kaitai, unikalių gamtos išteklių ir biologinės įvairovės apsaugai, aplinkai ir sveikatai, subalansuotos gamtos išteklių ir atliekų valdymui. Dokumente detaliai aptariami veiksmai, susiję su minėtų sektorių problemų sprendimu, ES teisės tobulinimu, aplinkos apsaugos integravimu į kitas sritis, visuomenės švietimu ir kt.²⁰ Aplinkos apsaugos integravimas į kitas sritis yra vienas svarbiausių tikslų, įgyvendinant programą „Mūsų ateitis – mūsų pasirinkimas“.

Aptarę šešias bendrąsias aplinkos apsaugos politikos veiksmų programas, turime pabrėžti, kad jose numatytos tik politinės gairės ir siekiai, teisės normos jose nenustatytos, t. y. minėtos programos neturi privalomosios juridinės galios. Nors jos neprivalomos, tačiau nėra bereikšmės. Aplinkos apsaugos teisės aktai, išleidžiami Europos Sąjungoje, atspindi veiksmų programose numatytus prioritetus ir todėl dalis orientacinių siūlymų tampa privalomi²¹.

Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikai turėjo didelės įtakos turėjo ir JT darnaus vystymosi konferencija RIO+10, įvykusi Pietų Afrikoje, Johanesburge (2002 m.). Konferencijoje dalyvavusios valstybės įsipareigojo skatinti ekonomikos bei socialinę plėtrą ir saugoti aplinką įvairiais lygmenimis-vietiniu, nacionaliniu, regiono ir pasaulio. Pritarta „Įgyvendinimo planui“, kuris apėmė skurdo mažinimą, vartojimo ir gamybos modelių keitimą, gamtos išteklių tausojimą, sveikatą ir globalizacijos poveikį²².

---

¹⁹ Vilpišauskas R. Aplinkos apsaugos politika. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/ sud. R. Bubnienė, Z. Durutyte, E. Greimas ir kt. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 30.

²⁰ Plačiau apie šeštąją aplinkos apsaugos veiksmų programą kalbama skyriuje „Šiuolaikinės aplinkos apsaugos tendencijos“.

²¹ Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos gyvendinimas Lietuvoje/ sud. R. Bubnienė, Z. Durutyte, E. Greimas ir kt. Vilnius: Daigai, 2002. P. 5-7.

²² Johanesburgo darnaus vystymosi deklaracija// <http://www.am.lt/VI/files/0.619165001106642578.pdf>; prisijungimo laikas 2006-06-24.

2002 m. įsigaliojo Nicos sutartis, joje numatyti instituciniai pokyčiai ES plėtrai ir funkcijoms²³. Europos Vadovų Tarybos susitikime Nicoje taip pat buvo paskelbta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. Chartija – šių laikų žmogaus teises reglamentuojantis tarptautinis dokumentas, suskirstytas į šešis skyrius: „Orumas“, „Laisvės“, „Lygybė“, „Solidarumas“, „Piliečių teisės“, „Teisingumas“. Aplinkosaugai labai svarbus Chartijos ketvirtojo skyriaus „Solidarumas“ 37 straipsnis pavadinimu „Aplinkos apsauga“, kuriame pabrėžiama, kad aukštą aplinkos apsaugos lygį ir aplinkos kokybės gerinimą būtina įtraukti į visas ES politikos kryptis ir garantuoti laikantis darnios plėtros principo. Chartijoje akcentuojama ir aukštos aplinkos apsaugos lygio, aplinkos kokybės užtikrinimo svarba, tačiau joje nebuvo įtvirtintas vienas esminis dalykas – žmogaus teisė į sveiką ir švarią aplinką. Chartija netapo privalomuoju dokumentu. Ji laikoma institucijų susitarimu arba vienu iš bendrųjų ES teisės principų²⁴.

2004 m. Romoje buvo patvirtinta Sutartis dėl Konstitucijos Europai²⁵, kurios sudedamąja dalimi tapo Chartija. Įsigaliojus šiai sutarčiai, Chartijos nuostatos bus laikomos pirminės teisės šaltiniu. Konstitucinės sutarties II-97 straipsnyje įtvirtinta nuostata dėl aukšto aplinkosaugos lygio ir aplinkos kokybės gerinimo būtinybės integravimo į Europos Sąjungos politiką, taps privaloma, t. y. aplinkos apsauga taps ES politikos sudedamąja dalimi. Konstitucinės sutarties trūkumu laikytina, kad joje neapibrėžta asmens subjekcinė teisė į sveiką ir švarią aplinką²⁶.

Per visą Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos raidą²⁷ pasikeitė požiūris į aplinką. Nuo supratimo apie aplinką, kaip reikalingą tik naudojimui, pereita prie požiūrio, kad aplinką būtina tausoti ir saugoti. Šiuo laikotarpiu buvo priimta daugiau kaip 50 teisės aktų, sukurtas Aplinkos apsaugos sektoriaus teisinis (acquis): daugiau nei 70 direktyvų,

---

²³ Aplinkai svarbus EB sutarties 175 (buv. 130s) straipsnio pakeitimas, kuriame iš naujo nustatyta, kokias priemones Taryba vieningai priima: fiskalinio pobūdžio nuostatas; priemones, susijusias su miestų ir kaimų planavimu, vandens išteklių naudojimu, arba priemones, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai siejasi su vandens išteklių valdymu; priemones, susijusias su žemės naudojimu (išskyrus atliekų valdymu); priemones, turinčias didelę įtaką valstybėms narėms pasirenkant energijos šaltinius ir savo energijos tiekimo bendrą struktūrą. Žr.: Ragulskytė-Markovienė R. Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 26.

²⁴ Ten pat, P. 26-27.

²⁵ 2004 m. birželio 18 d. Briuselyje Europos Vadovų Taryba patvirtino Sutarties dėl Konstitucijos Europai tekstą. 2004 m. spalio 29 d. Romoje 25 Europos Sąjungos valstybių narių lyderiai pasirašė Sutartį dėl Konstitucijos Europai. Ši Sutartis simbolizuoja naujo Europos Sąjungos rados etapo pradžią, tačiau kol kas ji nėra įsigaliojusi. Sutartis turės galios, kai ją ratifikuos visos Europos Sąjungos narės. Vienos jų balsuos nacionaliniuose parlamenteose, kitos rengs referendumus. Žr.: Informacija apie Sutartį dėl Konstitucijos Europai// http://www3.lrs.lt/pls/inter/dba_intra.w5_show?p_r=2432&p_k=1&p_b=3800; prisijungimo laikas 2006–06–26.

Lietuva – pirmoji valstybė, ratifikavusi Sutartį dėl Konstitucijos Europai. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Sutarties dėl Konstitucijos Europai ratifikavimo“// http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245599&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2006-06-26.

²⁶ Ragulskytė-Markovienė R. Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 28-30.

²⁷ Mokslinėje literatūroje galime rasti, kad aplinkosaugos politikos raida yra skirstoma į etapus: klasikinė – gamtos saugojimas; skiedimo – aukšto kamino principas; vamzdžio galo technologijos; teisinis – administracinis reguliavimas; institucijų steigimas pagal atskiras aplinkos administravimo sritis; technologinė modernizacija.

daugiau kaip 20 įvairių reglamentų, sprendimų, papildymų, „dukterinių“ direktyvų. Bendrijos aplinkos apsaugos politika remiasi beveik 250 įvairių teisinių dokumentų, kurie skirstomi į grupes: pagrindiniai dokumentai; teisės aktai, susiję su gyvenamąja aplinka ir gyvąja gamta; teisės aktai, susiję su oro tarša; teisės aktai susiję su vandens tarša; teisės aktai, susiję su atliekų tvarkymu; teisės aktai susiję su pavojingomis cheminėmis medžiagomis ²⁸.

Apibendrinę galime teigti, kad aplinkosaugos politika daro vis didesnę įtaką tiek ES, tiek viso pasaulio valstybėms. Nuo XX amžiaus septintojo dešimtmečio, kada ES šalys ypač susirūpino aplinkosauga, buvo paskelbtos šešios bendrosios aplinkos veiksmų programos, priimta daug kitų dokumentų, apibrėžiančių ir reguliuojančių aplinkosaugos politiką, sukurtas aplinkos apsaugos teisynas.

1.2. Aplinkosaugos politikos tikslai ir principai

Dabartinė aplinkosaugos politika suprantama kaip kryptingi veiksmai, kuriais siekiama reguliuoti gamtinių išteklių naudojimą, teritorijų urbanizaciją ir įsisavinimą bei užteršimų lygį. ES aplinkosaugai yra keliami tokie tikslai: išvengti gamtinės aplinkos kokybės tiesioginės ir nuolatinės degradacijos, išlaikyti ir pagerinti esamą aplinkos kokybės lygmenį, apsaugoti žmonių sveikatą nuo žalingo užterštos aplinkos poveikio, išmintingai ir racionaliai naudoti gamtos išteklius, efektyviai kontroliuoti vystymosi procesus ir laiku įvertinti kitimo tendencijas, skatinti tarptautinį bendradarbiavimą, sprendžiant regionines ir globalines aplinkos apsaugos problemas. Šie tikslai kyla iš darnaus vystymosi principo, kuriuo siekiama apsaugoti būsimųjų kartų interesus. ES taip pat pabrėžia, kad būtina stiprinti aplinkos apsaugą Europos Sąjungos viduje²⁹, siektina, kad *acquis communautaire* būtų įgyvendinta visose valstybėse narėse.

Žmonių sveikatos apsauga nėra savarankiškas Bendrijos politikos tikslas, ji siejama su aplinkosauga, nes įgyvendinant aplinkosaugos politiką būtina atsižvelgti į žmonių sveikatą. Pagal EB sutarties 152 straipsnį yra imamasi priemonių, skirtų kolektyvinių sveikatos interesų apsaugai (kova su epidemijomis, plačiai paplitusiomis ligomis). Pagal EB 174 straipsnį Bendrijos veiksmais siekiama apsaugoti ne tik plačiosios visuomenės sveikatą, bet ir žmogaus, kaip atskiro individo, ar tam tikros visuomenės grupės.

---

²⁸ Vilpišauskas R. Aplinkos apsaugos politika. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/ sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 30.

²⁹ ES valstybės narės norėdamos užtikrinti stiprią aplinkos apsaugą Sąjungos viduje, pirmiausiai privalo garantuoti aukštą sveikatos apsaugos lygį. Laisva prekyba, ekonomika turi būti vystoma, atsižvelgiant į aplinkos apsaugos reikalavimus. Vidaus rinkos funkcionavimas (keturios laisvės) taip pat sietinas su aplinkosaugos reikalavimais.

Sąvoka „gamtos išteklių“ gali būti suprantama dvejopai. Suprantant kiekybiškai, materialiai, gamtos išteklių gali būti vertinami, kaip išteklių, kurie yra naudojami ūkinėje veikloje, tačiau tokiu atveju gamtos ištekliams negalėtume priskirti tokių aplinkos komponentų, kaip: žemė, oras. Bendrosiose aplinkos apsaugos veiksmų programose ir EB antrinėje teisėje gamtos ištekliais laikomi visi gamtoje natūraliai esantys išteklių: oras, vanduo, žemė, gyvūnija, augalija, žemės gelmės, mineralai, cheminės medžiagos, energetiniai išteklių. Taigi visi šie išteklių turi būti naudojami atsargiai ir atsakingai, nes jie yra riboti. Turi būti imamasi priemonių, kurios priverstų gamtos išteklius naudoti optimaliai ir ekonomiškai. Svarbu užtikrinti ilgalaikį ir visuotinį racionalų jų naudojimą, kad ateities kartos vis dar galėtų naudotis tais pačiais gamtos ištekliais.

Tarptautinio lygio priemonių, skirtų regioninėms ir pasaulinėms aplinkos problemoms spręsti, rėmimas siejamas su EB sutarties 174 straipsnio 4 dalimi, kur nustatytas Bendrijos ir valstybių bendradarbiavimas su trečiosiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis. Tarptautinio lygio priemonių rėmimas įtvirtintas Suvestiniu Europos aktu. Bendrija yra įpareigota bendradarbiauti su trečiosiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis aplinkos srityje. Ji taip pat yra kompetentinga sudarinėti tarptautines sutartis, tačiau tik tuo atveju, jei toje srityje ji yra įgyvendinusi vidinę kompetenciją. Pabrėžtina, kad vien remdamasi 174 straipsnio 4 dalimi, Bendrija negali veikti – kompetencija turi kilti iš EB sutarties nuostatų. Be to, Bendrija aplinkos srityje neturi išskirtinės kompetencijos, valstybė narė gali ir toliau laikytis apsaugos priemonių ar imtis griežtesnių.

Be minėtų aplinkosaugos politikai keliamų tikslų, yra išskiriami ir ES šiuolaikinės aplinkos apsaugos politikos principai: prevencija, teršalų mažinimas jų šaltinyje, išteklių ir energijos taupymas, atliekų perdirbimas, integracija, atsargumas, „teršėjas moka“, darni plėtra, regioninių skirtumų vertinimas, visuomenės informavimas ir dalyvavimas³⁰. Šie principai numatyti tam, kad būtų įgyvendinti aplinkos apsaugos politikos tikslai. Kaip ir aplinkos politikos tikslai, taip ir aplinkosaugos principai yra privalomi. Jie priskiriami prie bendrųjų Bendrijos teisės principų.

Aukšto aplinkos apsaugos lygio principas randamas keliuose EB sutarties straipsniuose. Atsižvelgiant į skirtingų Bendrijos regionų būklės įvairovę, siekiama aukšto aplinkosaugos lygio, tačiau jis ne visada gali būti vienodai įgyvendinamas: tai priklauso nuo konkretaus regiono, pagaliau nuo konkretaus atvejo. Siekis užtikrinti aukštą aplinkosaugos

---

³⁰ Literatūroje dar išskiriami socialinės partnerystės ir bendros atsakomybės, subsidarumo, vietos darbotvarkės XXI amžiui projektų plėtra, informacijos viešumo, perėjimas nuo administracinių-komandinių prie ekonominių ir informacinių-švietėjiškų aplinkosaugos politikos poveikio priemonių, tarptautinio bendradarbiavimo principai. Žr.: Čekanavičius L., Rinkevičius L. Visuomenė, aplinka ir tvari raida. Vilnius: Homo Liber, 2001. P. 183-186.

lygį³¹ - tai sugebėjimas išlaikyti esamą aplinkos būklę, prevencinių priemonių taikymas, norint pagerinti aplinkos būklę ir sumažinti neigiamą poveikį žmonių sveikatai, gamtos išteklių apdairus ir racionalus naudojimas, tarptautinio lygio priemonių rėmimas.

Atsargumo ir prevencinių veiksmų³² principais siekiama, kad neigiamas poveikis ar žala aplinkai neatsirastų. Daugumos autorių nuomone, šie principai yra tapatūs, atsargumo principas apima prevencinių veiksmų principą. Atsargumo principo esmė ta, kad, esant žalos aplinkai atsiradimo rizikai, turi būti daroma viskas, kad būtų jos išvengta, t.y. turi būti pasirinkta tinkama apsaugos priemonė galimam pavojui užkirsti. Prevencinių veiksmų principas EB sutartyje buvo įtvirtintas Suvestiniu Europos aktu, o atsargumo principas atsirado, priėmus Maastrichto sutartį, todėl kai kurie autoriai teigia, kad šiuos principus reikėtų vertinti kaip du atskirus. Be to, atsargumo principu siekiama išvengti rizikos, o prevencinių veiksmų principu siekiama užkirsti kelią konkrečiam pavojui.

EB sutartyje yra įtvirtintas ir žalos šaltinio principas, t.y. žala aplinkai turi būti atitaisoma ten, kur jos šaltinis ir tai turi būti padaryta kuo anksčiau. Didelės įtakos šis principas turi atliekų tvarkymo srityje. ETT pabrėžia, kad kiekvienas regionas, bendruomenė ar teritorinė bendrija turi užtikrinti, kad atliekos būtų surinktos, apdorotos ir pašalintos kiek įmanoma arčiau jų susidarymo vietos. Be to, atliekų vežimas turi būti ribojamas. Žalos principas papildo atsargumo principą. Vienu iš jų siekiama, kad žala aplinkai visai neatsirastų, kitu – turi būti imamasi priemonių tada, kai žala aplinkai jau atsirado. Žalos šaltinio principo įgyvendinimas susijęs su konkrečia žalos šaltinio nustatymo problema. Norėdami nustatyti minėtąjį žalos šaltinį, turime atsižvelgti ir įvertinti turimus mokslo ir technikos duomenis.

Principas „teršėjas moka“³³ yra susijęs su žalos šaltinio principu. Jo esmė ta, kad asmuo, kuris daro žalą ar kelia grėsmę aplinkai, privalo padengti jos atsiradimo, mažinimo ir atitaisymo išlaidas, t. y. ne visuomenė, ne visi mokesčių mokėtojai privalo kompensuoti patirtus nuostolius, bet tas, kuris yra tiesiogiai atsakingas už žalą aplinkai atitaisymą. Principas buvo įtvirtintas Pirmojoje bendrojoje aplinkos apsaugos veiksmų programoje, kurioje ir paaiškinama, kas yra teršėjas. Didžiausia problema kyla tada, kai įgyvendinant principą „teršėjas moka“, susiduriama su tokiais aplinkybėmis, kai žala aplinkai padaroma dėl kelių priežasčių, todėl tiksliai nustatyti,

³¹ Aukštas aplinkos apsaugos lygis nėra pats aukščiausias, todėl naujausioje literatūroje vartojamas terminas „kiek įmanoma geriausias“ (aukštesnio lygio) aplinkos principas. Daugumos autorių nuomone, šis principas aplinkosaugai suteikia ypatingą reikšmę. Pagal šį principą aplinkos apsaugos politika turi būti įgyvendinama kiek įmanoma efektyviau ir veiksmingiau. Žr.: Ragulskytė-Markovienė R. Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais.- Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 43-44.

³² Prie prevencinių veiksmų priskiriamas ir principas „Neteršti naudinga“, kurio esmė – EKO, ISO, atleidimas nuo mokesčių, PVM diferencijavimas.

³³ Jau Maastrichto sutartimi buvo reikalaujama, kad ES sukurtų bendrąsias aplinkos politikas, kurios ne tik užtikrintų „aukštą aplinkosaugos lygį“, žalos aplinkai šalinimą vietoje, prevencinius veiksmus, bet ir būtų pagrįstos „teršėjas moka“ principu. Žr.: Hix S. Europos Sąjungos politinė sistema. Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 297.

kas yra teršėjas labai sudėtinga. Tokiu atveju moka ne teršėjas, o visuomenė. Taigi labai svarbu nustatyti atskiras teršėjų grupes, numatyti jų atsakomybę.

Integracijos principas vienas svarbiausių EB sutartyje numatytų principų. Jis buvo įtvirtintas dar Penktojoje bendrojoje aplinkos veiksmų programoje, kurioje buvo keliami klausimai, kaip aplinkos apsaugos reikalavimus³⁴ integruoti į kitas Bendrijos politikos sritis. Remiantis šiuo principu, pabrėžtina, kad kitų politikos ir veiksmų krypčių reikalavimai turi būti derinami su aplinkos apsaugos reikalavimais. Kitose politikos kryptyse draudžiama imtis bet kokių priemonių, jei dėl jų gali kilti pavojus aplinkai. Taigi aplinkos apsaugos politika yra papildomas kriterijus priimant vienokį ar kitokį sprendimą³⁵. Integracijos principas yra pagrindinė sąlyga, užtikrinanti sėkmingą socialinio ir ekonominio vystymosi modelių kūrimą.

Aplinkos apsaugos integracijos problemos yra svarstomos dažniausiai trijose ES politikos grupėse: žemės ūkio, regioninėje, atskirų sričių (konkrečiau transporto infrastruktūros ir energetikos sektoriuose) politikoje. Žemės ūkio politika sprendžia žemdirbystės, žuvininkystės ir miškininkystės, labiausiai ir tiesiogiai susijusios su gamtos išteklių naudojimu, problemas. Regioninė politika – pagrindinė strategijos, remiančios darnią visos ES plėtrą, dalis. Regioninės³⁶ politikos tikslas – sumažinti skirtumus tarp atskirų ES regionų, privilegijuotų ir mažiau privilegijuotų³⁷. Bendrasis ES regioninės politikos tikslas yra socialinė ir ekonominė sanglauda. Integracija labai reikalinga ir tose politikos srityse, kurios tiesiogiai veikia regioninę ekonomiką, žemės panaudojimą, transporto infrastruktūrą, energetiką. Transporto sektoriaus reikšmė ES labai didelė, tiek ekonominiu, tiek socialiniu požiūriu. ES šalys narės, siekdamos suderinti transporto, energetikos sričių politiką su aplinkosauga, imasi įvairių veiksmų. Transporto sektoriuje mažinama transporto sukeliama tarša, ribojamas žemės naudojimas transporto infrastruktūrai, mažinamos transporto grūstys. Energetikos srityje imamasi finansinių ir nefinansinių priemonių, kad būtų užkirstas kelias problemoms (dujoms, sukeliančios šiltnamio efektą, didėjančiai atskirų medžiagų koncentracijai atmosferoje, ypač anglies dioksido, kuri yra

---

³⁴ R. Ragulskytė-Markovienė iškelia probleminį klausimą: „Kas yra aplinkos apsaugos reikalavimai?“. Remdamasi sisteminiu ir telmologiniu EB sutarties nuostatų aiškinimu, autorė daro išvadą, kad terminas „aplinkos apsaugos reikalavimai“ gali būti traktuojamas kaip termino „aplinkos politika“ sinonimas. Žr.: Ragulskytė-Markovienė R. Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 52.

³⁵ Ten pat, P. 32-54.

³⁶ Mokslinėje literatūroje galime rasti, kad regioninė (struktūrinė) politika dar vadinama ir kitu terminu *sanglaudos politika*.

³⁷ Siekiant sumažinti atotrūkį tarp privilegijuotų ir mažiau privilegijuotų regionų, buvo įkurti keturi pagrindiniai fondai: Europos regioninės plėtros fondas, Europos socialinis fondas, Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo Orientavimo skyrius, Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas ir atskiras Sanglaudos fondas. Žr.: Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 10.

pagrindinė visuotinio atšilimo problema, sieros dioksido ir azoto oksidams, skatinantiems rūgščius lietus ir kt.), atsiradusioms dėl energetinės taršos³⁸.

Darnaus vystymosi principas yra vienas svarbiausių tarptautinės aplinkosaugos principų. Pagrindinės darnaus vystymosi nuostatos suformuluotos ir įtvirtintos pasaulio viršūnių susitikime Rio de Žaneire 1992 metais. Šiame susitikime priimta darnaus vystymosi įgyvendinimo veiksmų programa - „Darbotvarkė 21“, t.y. išdėstyta išsami strategija, skirta visa apimančiam darnaus vystymosi siekiui įgyvendinti, užtikrinti darnią ekonomikos, visuomenės bei asmenybės raidą. Darnaus vystymosi koncepcijos pagrindu laikomi trys pagrindiniai lygiaverčiai komponentai: aplinkosauga, ekonominis ir socialinis vystymasis³⁹. Darnaus vystymosi principu siekiama, kad plėtra užtikrintų dabarties kartų poreikių tenkinimą, taip neatimant galimybės iš būsimųjų kartų tenkinti savuosius. Visos Bendrijos politikos sritys turi laikytis nenutrūkstamos, aplinką tausojančios plėtros politikos. Amsterdamo sutartimi darnus vystymasis iškeltas kaip Bendrijos tikslas, dabar laikomas ES aplinkosaugos politikos pagrindu. Yra įvairiausių vertinimų dėl darnaus vystymosi principo. Vieni autoriai šį principą laiko integracijos principo sudedamąja dalimi, kiti – teigia, kad minėtasis principas negali turėti tokios pat teisinės reikšmės kaip ir aptartieji principai, tačiau tai, kad darnaus vystymosi principas labai svarbus, įrodo EB sutarčių nuostatos. Darnaus vystymosi principas sietinas su 174 straipsnio 1 dalimi, kur įtvirtintas apdairaus ir racionalaus gamtos išteklių naudojimo tikslas, su 174 straipsnio 2 dalimi įtvirtintais atsargumo ir prevencinių veiksmų principais. Darnaus vystymosi principas gali būti suprantamas dvejopai: siaurąja prasme, jis – ilgalaikė gamtos išteklių apsauga, plačiąja – ilgalaikė ekonominė ir socialinė pažanga. ES ir EB sutartyse darnusis vystymasis suprantamas plačiąja prasme, jis veikia ne vien aplinkosaugos, bet ir kitose Bendrijos politikos srityse (ekonomikos, žemės ūkio, turizmo, regioninė politikos ir kt.)⁴⁰.

Apibendrinę galime teigti, kad svarbiausi aplinkosaugai keliami tikslai yra šie: išlaikyti ir pagerinti esamą aplinkos kokybės lygmenį, apsaugoti žmonių sveikatą nuo žalingo užterštos aplinkos poveikio, racionaliai naudoti gamtos išteklius. Visi jie kyla iš pagrindinio aplinkosaugos politikos darnaus vystymosi principo. Be jo, dar svarbūs integracijos, „teršėjas moka“, atsargumo ir prevencinių veiksmų principai, kuriais siekiama stiprinti ES aplinkos apsaugos politiką.

---

³⁸ Europos Komisijos pranešimas Jungtinių Tautų konferencijoje „Aplinka ir vystymasis“, Rio de Žaneiras 1992, Vilnius: Valstybės žinios, 1998. P. 82-106.

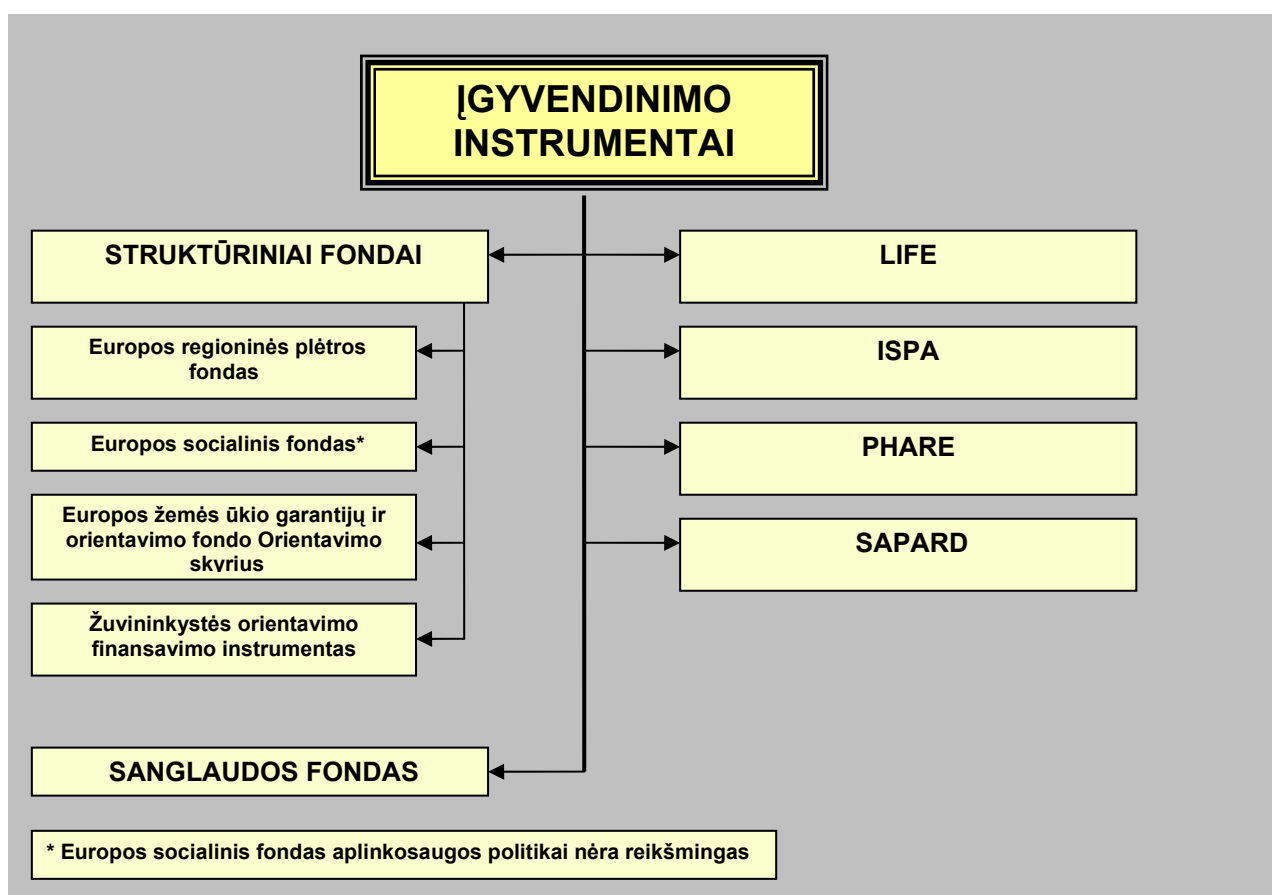
³⁹ Nacionalinė darnaus vystymosi strategija/ sud. R. Juknys, R. Baubinas, J. Čepinskas ir kt. Vilnius: Lututė, 2003. P. 10.

⁴⁰ Ragulskytė-Markovienė R. Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugimas, 2005, P. 54-56.

1.3. Aplinkosaugos politikos finansiniai įgyvendinimo instrumentai

ES politikos finansiniais instrumentais yra vadinami struktūriniai fondai, Sanglaudos fondas, LIFE finansinis instrumentas, ISPA, PHARE, SAPARD paramos instrumentai. Visi jie reikalingi tam, kad būtų užtikrinta parama valstybėms kandidatėms į ES ar esančiom ES valstybėms narėms. Finansuojamos įvairios ES ūkio sritys, nemažai lėšų skiriama ir aplinkosaugos projektų įgyvendinimui.

1.2 pav. Aplinkosaugos politikos įgyvendinimo instrumentai

Vieni iš finansinių instrumentų, vedančių link socialinės-ekonominės sanglaudos⁴¹, yra struktūriniai fondai (Europos regioninės plėtros fondas, Europos socialinis fondas, Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo Orientavimo skyrius, Žuvininkystės orientavimo finansavimo instrumentas) ir Sanglaudos fondas. Būtent per minėtus struktūrinius fondus ir

⁴¹ Sanglauda (angl. *cohesion*, franc. *cohésion*, vok. *Kohäsion*) – vienas svarbiausių Europos Sąjungos vykdomos socialinės ir ekonominės politikos tikslų, kurios esmė – sumažinti atskirų ES valstybių ir regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo lygį skirtumus. Žr.: Maniokas K. Sanglauda. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/ sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, P. 279.

vykdoma ES struktūrinė politika⁴². Ja siekiama finansinėmis priemonėmis ir reguliojant valstybių regioninę politiką mažinti ES valstybių ekonominio bei socialinio išsivystymo skirtumus. Visų keturių struktūrinių fondų biudžetas siekia 822,5 mln. eurų ir 543,5 mln. eurų Sanglaudos fondo parama, t. y. vidutiniškai apie 455 mln. eurų kasmet. Šiuo metu ES struktūrinių fondų parama yra teikiama tokiems tikslams įgyvendinti: paramai atsiliekantiems regionams, regionų konversijai, švietimo, mokymo, darbo vietų kūrimo politikai ir sistemoms. 2000-2006 metams pirmam tikslui įgyvendinti skirta 135,9 mlrd. eurų, antram – 22,5 mlrd. eurų, trečiam – 24,05 mlrd. eurų⁴³.

Lietuvos aplinkos sektorių ES struktūrinių fondai finansuoja pagal BPD⁴⁴ 1 prioriteto „Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra“ 1.3 priemonę „Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“. Parama skiriama tokioms veiklos grupėms, kaip: geriamojo vandens tiekimas ir nuotekų tvarkymas; praeities taršos ir jos teritorijų nustatymas bei išvalymas; saugomų ir nesaugomų teritorijų įsteigimas bei tvarkymas; aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos stiprinimas; informavimas apie aplinką ir visuomenės aplinkosauginio švietimo skatinimas⁴⁵.

Europos regioninės plėtros fondas įkurtas 1975 m. Iš visų keturių fondų jis – svarbiausias Bendrijos struktūrinės politikos instrumentas ir labiausia orientuotas į regioninę politiką, į atskirų regionų netolygaus vystymosi priežasčių mažinimą, kurio lėšos sudaro apie pusę visų struktūrinių fondų biudžeto. Europos regioninės plėtros fondas remia šias sritis: gamybos sektorių, infrastruktūrą (kelius, telekomunikacijas, energetiką, ligonines, mokyklas, universitetus ir kt.), technologijas bei vietinės infrastruktūros plėtrą. Minėtojo fondo lėšos taip pat skiriamos investicijoms, padedančioms atgaivinti krizę išgyvenančius pramonės, žemės ūkio rajonus, darbo vietų kūrimui bei smulkiam ir vidutiniam verslui (įmonių konsultavimui, rinkos tyrimams, mokslo tyrimams), turizmui ir informacinėms paslaugoms⁴⁶.

Europos regioninės plėtros fondas skiria paramą ir aplinkos apsaugos plėtrai, t. y. aplinkos kokybės gerinimui, žalos aplinkai prevencijai. Pagrindiniai tikslai aplinkos apsaugos politikos atžvilgiu yra: vandens, oro, dirvos užterštumo mažinimas, visuomenės teisės į saugią ir

⁴² Struktūrinė politika (angl. *structural policy*, pranc. *politique structurelle*, vok. *Strukturpolitik*) - bendro pobūdžio sąvoka, tiesiogiai susijusi su sanglaudos terminu bei apimanti regioninę politiką, tam tikrus socialinės politikos ir bendros žemės ūkio politikos aspektus. Žr.: Maniokas K. Struktūrinė politika. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/ sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, P. 290-294.

⁴³ Regioninė politika// http://www.is.lt/Utenos_apskritis/Regionine_pletra/regionine_politika.htm, prisijungimo laikas 2006-08-15.

⁴⁴ Lietuvoje 2004-2006 metų Bendrojo Programavimo Dokumentas buvo patvirtintas 2004 m. rugpjūčio 2 d. Žr.: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimas. Nr. 935 „Nutarimas „dėl Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento patvirtinimas“// <http://www.am.lt/VI/files/0.478640001110189280.doc>; prisijungimo laikas 2006-08-16.

⁴⁵ Europos Sąjungos finansinė parama Lietuvai// http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1044 ; prisijungimo laikas 2006-08-16.

⁴⁶ Europos regioninės plėtros fondas ir jo teikiamos galimybės Lietuvai// http://www.zebra.lt/verslas/bk_straipsniai.php?st=view&msg_id=1182; prisijungimo laikas 2006-08-15.

švarią aplinką garantavimas, ūkininkavimo ir kitos veiklos neigiamo poveikio aplinkai išvengimas ar mažinimas, racionalaus gamtinių išteklių naudojimo užtikrinimas⁴⁷.

Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo orientavimo skyrius įsteigtas 1962 metais. Tai – kaimo plėtros politikos finansinis instrumentas, kurio intervencijos sritys šios: lydimosios priemonės, kitos kaimo plėtros priemonės⁴⁸. Kaimo plėtros instrumentai skirstomi į tris grupes: lydintys instrumentai (ankstyvas pasitraukimas į pensiją, agro-aplinkosauginės programos, miškininkystės programos), skatinantys naujoves ir diversifikaciją, plačiai suprantamos kaimiškų vietovių plėtros instrumentai. Visos minėtosios priemonės įvestos 1992 metais, vykdant BŽŪP⁴⁹ reformą.

Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo orientavimo skyrius padalytas į du skyrius: Garantijų skyrių ir Orientavimo skyrių, tik EŽŪOGF Orientavimo skyrius yra struktūrinis fondas. Garantijų dalies (kompensacinė parama) skyrius administruoja 91 proc. žemės ūkiui skirtos struktūrinės paramos lėšų. Per jį finansuojami intervenciniai pirkimai, kompensacinės išmokos bei eksporto subsidijos, kaimo plėtros programos (KPP) priemonės, iš kurių minėtinos šios: vietovės su agroaplinkosaugos apribojimais, agrarinė aplinkosauga, žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas miškais ir kt.

Orientavimo dalies (investicinė parama) skyrius finansuoja ir planuoja struktūrinius pokyčius žemės ūkyje ir kaime, tam skiriama iki 9 procentų EŽŪOGF lėšų. Nuo 2004 metų EŽŪOGF Orientavimo dalis tęsia SAPARD programą, tuo siekiant skatinti ES kokybės standartus atitinkančią gamybą ir ūkininkavimo metodus⁵⁰.

Europos socialinis fondas įkurtas 1957 metais Romos sutartimi. Jis – svarbiausias Bendrijos socialinės politikos finansinis instrumentas. Europos socialinio fondo paskirtis yra remti užimtumą ir skatinti žmoniškųjų išteklių plėtrą⁵¹. Aplinkos apsaugos politikai Europos socialinis fondas nėra reikšmingas. Jis, kaip ir kiti trys (Europos regioninės plėtros fondas,

---

⁴⁷ Apie paramą iš Europos regioninės plėtros fondo Lietuvos aplinkos apsaugos politikos sritims žr.: Europos regioninės plėtros fondo parama pagal BPD 1.3 priemonę// http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=3848; prisijungimo laikas 2006-08-15.

⁴⁸ Plačiau apie struktūrinių fondų principus, logiką, strateginį valdymą žr.: Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius: Eugrimas, 2003.

⁴⁹ Apie žemės ūkio politiką, jos raidą ir reformas žr.: Paulikas V. Europos Sąjungos žemės ūkio politika ir administravimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002; . Žr.: Maniokas K. Bendroji žemės ūkio politika. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. Sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, P. 51-54.

⁵⁰ Žr.: Tapusi ES nare, Lietuva įgys teisę naudotis paramos fondais// http://www.zum.lt/min/Informacija/dsp_news.cfm?NewsID=1264&langparam=LT&Title=&From=&To=&Page=98&list=10; prisijungimo laikas 2006-08-16.

⁵¹ Žr.: Europos Socialinis fondas – pasinaudokime galimybe!// <http://www.bendruomenes.lt/downloads/structure/ESSP.pdf#search=%22europos%20socialinis%20fondas%22>; prisijungimo laikas 2006-08-26.

Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo Orientavimo skyrius, Žuvininkystės orientavimo finansavimo instrumentas) fondai, kuria sanglaudos politiką⁵².

Žuvininkystės orientavimo finansavimo instrumentas įkurtas 1993 metais. Tai paskutinis struktūrinis fondas, skirtas finansuoti struktūrines permainas žuvininkystės sektoriuje. Šio fondo misija – subalansuotas išteklių valdymas ir konkurencingų struktūrų kūrimas⁵³. Žuvininkystės sektorius labiausiai siejamas su žemės ūkio sritimi, tačiau tikslų siekimas vykdomas iš atskirų finansinių instrumentų. Kalbėdami apie žuvininkystės sektorių, turime pabrėžti ir aplinkosaugos svarbą, garantuojant subalansuotą jūros ir kitų telkinių išteklių valdymą, saugojimą ir puoselėjimą.

Sanglaudos fondas įkurtas 1994 metais, pasirašius Mastrocto sutartį. Nors jis struktūriniam fondams nepriklauso⁵⁴, tačiau yra labai svarbus ES regionų plėtojei. Tai finansinis instrumentas, švelninantis vieningos rinkos pasekmes silpnesnių ir mažiau konkurencingų valstybių atžvilgiu. Sanglaudos fondo pagrindinis tikslas – prisidėti prie Bendrijos ekonominės ir socialinės sanglaudos stiprinimo.

Sanglaudos fondas finansuoja aplinkos ir transporto infrastruktūros projektus, projektų grupes ar techniškai ir finansiškai nepriklausomas projektų dalis, taip remdamas technines paramos priemones, kurios apima projektų techninį parengimą, projektų įvertinimą, priežiūrą bei stebėseną⁵⁵. Parama skiriama atskiriems projektams tose valstybėse narėse, kurių vienam gyventojui BVP yra mažesnis nei 90 proc. Bendrijos vidurkio. Sprendimą finansuoti projektus iš Sanglaudos fondo priima Europos Komisija. Ji išsiaiškina, ar įvykdyti visi reikalavimai finansavimui gauti ir išnagrinėja, kokius ekonominius bei socialinius pranašumus atneš projektas, koks projekto įnašas bus siekiant Bendrijos tikslų, susijusių su aplinkosauga ir (ar) transeuropiniais transporto tinklais, projekto atitiktį valstybės narės nustatytiems prioritetams ir kt.⁵⁶

1999 metais Berlyne Sanglaudos fondui patvirtintas 18 milijardų eurų biudžetas 2000-2006 metams. Lėšų dydis šaliai nustatomas remiantis tokiais kriterijais: šalies gyventojų skaičius, šalies plotas, BNP vienam gyventojui, socialiniai-ekonominiai faktoriai. Parama iš Sanglaudos fondo yra sąlyginė, t. y. jei valstybė turi per didelį valstybės biudžeto deficitą

---

⁵² Plačiau apie Europos socialinį fondą žr.: http://ec.europa.eu/employment_social/esf2000/introduction_en.html; http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2004/jan/esf_in_action_en.html; prisijungimo laikas 2006-08-26 http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2004/jul/esf_progress_en.htm; prisijungimo laikas 2006-08-26.

⁵³ Žr.: http://www.vdu.lt/seki/medziaga/TAIEX2/6_esf.pdf#search=%22%C5%BDuvininkyst%C4%97s%20orientavimo%20finansavimo%20instrumentas%22; prisijungimo laikas 2006-08-26.

⁵⁴ Neformaliai Sanglaudos fondas vadinamas penktuoju struktūriniu fondu.

⁵⁵ Žr: Sanglaudos fondas//http://www.apva.lt/lt/main/cohesion_fund/intro, prisijungimo laikas 2006-08-27.

⁵⁶ Plačiau žr.: Žvilgsnis į Sanglaudos fondą// http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/procf/cf_lt.htm; prisijungimo laikas 2006-08-27.

(daugiau kaip 3 proc. jos BVP), nauji projektai netvirtinami tol, kol deficitas vėl taps kontroliuojamas.

Iš Sanglaudos fondo finansuojami ne mažesni kaip 10 mln. eurų vertės projektai, padengiama ne daugiau kaip 80–85 proc. projekto išlaidų. Be to, turi būti išlaikomas balansas tarp transporto ir aplinkos apsaugos projektų. Visi projektai privalo atitikti Sutartį ir galiojančius Bendrijos įstatymus, atkreipiant dėmesį į konkurencijos, aplinkos ir viešųjų sutarčių sudarymo taisykles. Projektus atrenka ir įgyvendina šalis-paramos gavėja, ji atsakinga ir už valdymą bei finansinę priežiūrą. Projektus nuolat prižiūri ir Komisija⁵⁷.

LIFE – finansinis instrumentas⁵⁸, remiantis Europos Bendrijos aplinkos apsaugos politiką. Šios programos tikslai: prisidėti prie ES aplinkos apsaugos politikos ir teisės aktų rengimo, įgyvendinimo ir atnaujinimo, integruojant aplinkos apsaugą į kitas sritis ir plėtojant darnųjį vystymąsi. LIFE programos įgyvendinimą galime skirstyti į kelis etapus. LIFE I (1992–1995) programai buvo skirta 400 mln. eurų. Pagrindinis dėmesys sutelktas į tyrimus. LIFE II (1996–1999) įgyvendinami demonstraciniai projektai, kuriems skirta 450 mln. eurų. 2000-2004 metais vykdoma LIFE III (LIFE-Nature, LIFE-Environment, LIFE-Trečiosios šalys) programa. Jos biudžetas 640 mln. eurų. Parama nukreipta ilgalaikiam administravimui. LIFE III+ programa galioja iki 2006 metų, jos projektams įgyvendinti skirta 317 mln. eurų⁵⁹. Šios programos lėšos skirtos šiems sektoriams: klimato kaita, gamta ir biologinė įvairovė, aplinka ir sveikata, darnus gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas, aplinkosauginis švietimas, aplinkosauginis teisės stiprinimas ir įgyvendinimas. Nuo 2007 metų pradės veikti nauja ES finansinė priemonė LIFE+, kuri bus orientuota remti aplinkosauginius projektus. 2007–2013 m. planuojama skirti 300 mln. eurų. Finansuojami projektai turės atitikti Šeštosios bendrosios aplinkos apsaugos veiksmų programos prioritetus. LIFE+ programai yra keliami tokie pagrindiniai tikslai: ji turi būti nukreipta į aplinkosaugos politikos įgyvendinimą ir valdymą; minėtoji programa turi suteikti galimybes ES valstybėms pasidalinti turima informacija ir patirtimi aplinkos apsaugos srityje bei kelti aplinkosaugos žinių lygį⁶⁰.

ISPA (angl. *Instrument for Structural Policies for Pre-accession* santrumpa) – pasirengimo narystei Europos Sąjungoje struktūrinės politikos instrumentas, teikiantis finansinę paramą valstybėms kandidatėms aplinkos ir transporto srityse. Šis politikos priemonė įsteigta ES Tarybos reglamentu 1267/99. ISPA siekiama padėti besirengiančioms valstybėms greičiau

⁵⁷ Žr.: Sanglaudos fondas// http://www.eudel.lt/lt/strukturinginiai_fondai/index4.htm; prisijungimo laikas 2006-08-27.

⁵⁸ LIFE programa dar laikoma papildančia ES struktūrinius fondus priemone.

⁵⁹ Žr.: Europos Sąjungos finansinė parama Lietuvai//http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1044; prisijungimo laikas 2006-08-27.

⁶⁰ Žr.:<http://www.glis.lt/?pid=33&lang=lt&start=15&news=14>;

<http://europa.eu.int/eurlx/lt/dd/docs/2000/32000R1655-LT.doc>; prisijungimo laikas 2006-08-27.

suderinti savo teisės aktus su *acquis communautaire*, galiojančiu minėtiems sektoriams 2000-2006 metams. Šiuo laikotarpiu per minėtą politikos instrumentą valstybėms kandidatėms planuojama skirti 1040 mln. eurų kasmet.

ISPA – nevienalytė pagal prigimtį, nes ji panaši ir į finansinę pagalbą trečiosioms šalims (plg.: su PHARE), ir į finansinę paramą valstybėms narėms (plg.: su Sanglaudos fondu). Ši politikos priemonė skirta valstybėms kandidatėms į ES, tačiau ji remia tik aplinkos ir transporto sektorius⁶¹.

Pagrindiniai ISPA lėšų panaudojimo principai tokie: parama skiriama, atsižvelgiant į kiekvienos valstybės bendrąjį vidaus produktą nustatytų metinių finansavimo dydžių tik transporto ir aplinkos sektoriams. Finansinė parama skiriama investiciniams projektams įgyvendinti, kurių vertė nėra mažesnė nei 5 mln. eurų. Minėtųjų projektų tikslai keliami atsižvelgiant į Stojimo partnerystės programas, Nacionalinės *acquis* priėmimo programas, nacionalinio plėtros plano, reguliariųjų ataskaitų ir nacionalinių ISPA aplinkos ir transporto sektorių strategijas. Iš ISPA lėšų finansuojama ne daugiau kaip 75 proc. investicinio projekto vertės, likusi dalis – iš vietinių ar tarptautinių šaltinių.

Aplinkos apsaugos srityje pirmenybė teikiama priemonėms, užtikrinančioms aplinkos apsaugos *acquis*: nuotekų, geriamojo vandens, atliekų tvarkymo ir oro kokybės sektoriams. Pagrindiniu sektoriumi iki šiol buvo laikoma nuotekų valymas, tačiau daug dėmesio skiriama geriamojo vandens kokybės gerinimui, atliekų tvarkymui⁶².

PHARE (pranc. *Pologne et Hongrie: assistance à restructuration des économies santrumpa*) – pagrindinis finansinio ir techninio Europos Sąjungos bendradarbiavimo su Vidurio ir Rytų Europos valstybėmis (VRE) instrumentas. Ši programa buvo įsteigta ūkio reformoms ir pereinamojo laikotarpio procesams Lenkijoje ir Vengrijoje remti⁶³. Vėliau PHARE buvo išplėsta į kitas šalis. Pirmuoju pereinamuoju laikotarpiu daugiausiai paramos buvo skiriama patirties diegimui, techninei ir humanitarinei pagalbai. Vėliau daugiau lėšų pradėta skirti infrastruktūros (energijos, transporto, telekomunikacijų), aplinkosaugos, branduolinio saugumo ir žemės ūkio sritims. Ilgainiui PHARE programa virto pagrindiniu šalių, besirengiančių stojimui į ES, paramos instrumentu⁶⁴.

⁶¹ Žr.: ISPA programa// http://www.eudel.lt/lt/paramos_programos/ispa.htm; prisijungimo laikas 2006-08-27.

⁶² Martikonis R. ISPA. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/ sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, P. 159-160.

⁶³ Programos būtinumo klausimas iškeltas 1989 m. liepos mėn., kai septynios didžiosios pramoninės valstybės aukščiausiojo lygio susitikime Paryžiuje paprašė Komisijos koordinuoti ekonominę paramą Lenkijai ir Vengrijai. Šias valstybes palaikė ir kitos OECD (angl. *Organization for Economic Cooperation and Development* - Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija) valstybės. PHARE oficialiai įkurta gruodžio mėn. Tarybos sprendimu. Žr.: Grikienis R. PHARE. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/ sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, P. 239-240.

⁶⁴ PHARE// http://www.durys.org/zinynas/apie_phare1.htm; 2006-08-27.

Dabar PHARE programą vykdo Komisija, 24 OECD valstybės (G-24 grupė), pati OECD, Tarptautinis valiutos fondas, Pasaulio bankas, Europos investicijų bankas, valstybių kreditorių Paryžiaus klubas ir Europos rekonstrukcijos bei plėtros bankas. Į ją įtraukiama vis daugiau valstybių kandidačių. Dauguma PHARE programų yra dvišalės, tačiau yra ir daugiašalių, kurioms reikalingi bendri veiksmai. Tarkim, aplinkosaugos, telekomunikacijų, energetikos, branduolinės saugos, muitinių ir kitose srityse⁶⁵.

SAPARD (angl. *Special Action for a Pre- Accession for Agriculture and Rural Development* santrumpa) – Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa, įsteigta ES Tarybos reglamentu 1368/1999. Ja siekiama remti valstybių kandidačių pastangas dalyvauti vykdamas bendrą žemės ūkio politiką. Pagrindiniai veiklos tikslai tokie: padėti išspręsti prioritetines, konkrečias žemės ūkio ir kaimo plėtros problemas; prisidėti prie *acquis communautaire* gyvendinimo, daugiausiai dėmesio skiriant žemės ūkio politikai. SAPARD parama teikiama ir su aplinkosauga susijusioms priemonėms: žemės ūkio metodams, kuriuos taikant, tausojama aplinka ir išsaugomas kraštovaizdis, žemės ūkio vandens išteklių tvarkymui ir kt.

SAPARD fondus sudaro 520 mln. eurų per metus. Parama kiekvienai šaliai teikiama kasmet. Ji skiriama, remiantis tam tikrais kriterijais: žemės ūkio plotai, kaimo gyventojų skaičius, BVP vienam gyventojui⁶⁶. SAPARD remia tik dalį projekto, t.y. dalis (50 proc.) projekto vertės finansuojama iš privačių lėšų, kitas dalis (50 proc.) – iš SAPARD (75 proc.) ir nacionalinio biudžeto (25 proc.). ES skiriamos paramos grąžinti nereikia, išskyrus tuos atvejus, kai lėšos naudojamos ne pagal paskirtį⁶⁷.

Taigi ES aplinkosaugos politikos finansiniais instrumentais vadinami struktūriniai fondai, Sanglaudos fondas, LIFE finansinis instrumentas, ISPA, PHARE, SAPARD programos. Svarbiausi iš jų yra Sanglaudos fondas, finansuojantis aplinkos ir transporto projektus, LIFE finansinis instrumentas, remiantis aplinkos apsaugą, ir ISPA, teikianti paramą valstybėms kandidatėms aplinkos ir transporto srityse.

1.4. Aplinkosaugos valdymo sektoriai

Aplinka – gamtoje funkcionuojanti sistema, kuri gali būti suprantama siaurąja ir plačiąja prasme. Siaurąja prasme aplinka – tai žemė, oras, vanduo, biosfera ir jų sąveika. Plačiąja

⁶⁵ Grikienis R. PHARE. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas. P. 239-240.

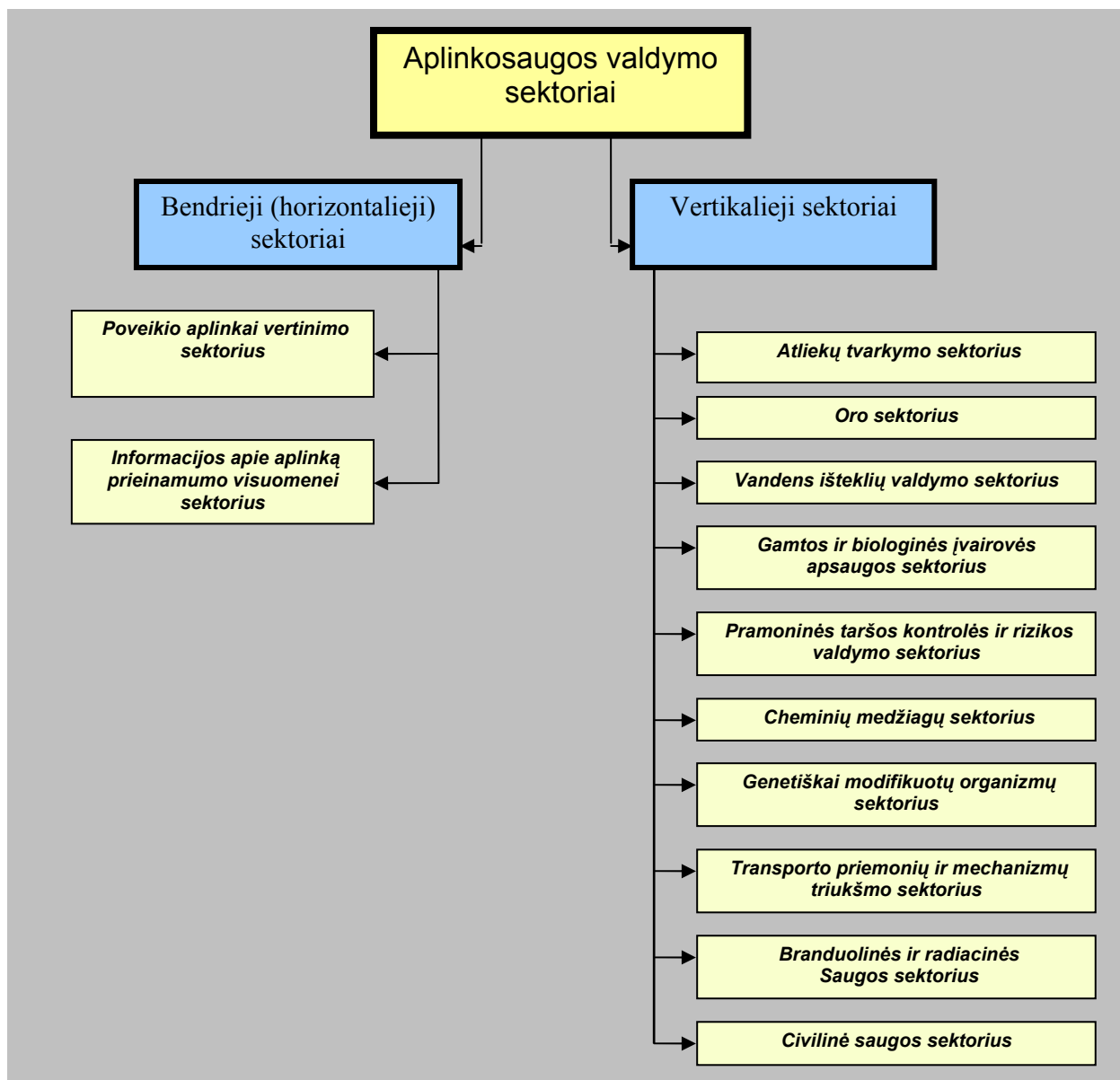
⁶⁶ SAPARD programa// http://www.eudel.lt/lt/paramos_programos/sapard.htm; prisijungimo laikas 2006-08-27.

⁶⁷ <http://www.nma.lt/index.php?204873815>; prisijungimo laikas 2006-08-27.

prasme, aplinką sudaro šie aplinkos elementai: žmonės, gyvūnija, augmenija, dirvožemis, vanduo, oras, klimatas, kraštovaizdis, materialinės vertybės, kultūros paveldas ir jų sąveika⁶⁸.

Dėl didėjančio aplinkos užterštumo šių aplinkos elementų išsaugojimu yra susirūpinę ES šalys narės. Daug dėmesio ES skiria bendrųjų (horizontaliųjų) ir vertikalinių aplinkos apsaugos sektorių valdymui.

1.1 pav. Aplinkosaugos valdymo sektoriai

Vertikalieji aplinkos apsaugos sektoriai skirstomi į: atliekų tvarkymo, oro kokybės apsaugos, vandens išteklių valdymo, gamtos ir bioįvairovės apsaugos pramoninės taršos kontrolės ir rizikos valdymo, saugaus cheminių medžiagų valdymo, genetiškai modifikuotų

⁶⁸ Ragulskytė-Markovienė R. Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugimas, 2005, P. 33-34.

organizmų valdymo, transporto priemonių ir mechanizmų triukšmo sektorius. Kitoje mokslinėje literatūroje dar randame išskirtus tokius sektorius, kaip: branduolinės ir radiacinės saugos, civilinės saugos⁶⁹. Su bendraisiais aplinkos apsaugos valdymo sektoriais susiję teisės aktai vadinami horizontaliaisiais. Galime išskirti tokius bendruosius (horizontaliuosius) aplinkos apsaugos sektorius: poveikio aplinkai⁷⁰ vertinimo ir informacijos apie aplinką prieinamumo visuomenei sektorius. Poveikio aplinkai vertinimas susideda iš keleto etapų: poveikio aplinkai nustatymo, apibūdinimo ir įvertinimo⁷¹. Jam priskiriama *ES Tarybos 85/337 EEB direktyva dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio (žalos) aplinkai vertinimo*, su pataisymais 1997 m. kovo 3 d. Tarybos 97/11 EB direktyvoje. Informacijos apie aplinką prieinamumo visuomenei sektorių apibrėžia *Europos Tarybos 90/313/EEC direktyva dėl informacijos apie aplinką prieinamumo visuomenei*⁷². Šiuo ir kitais dokumentais siekiama, kad visuomenei viešai ir patogiai būtų prieinama kokybiška informacija apie sėkmingus aplinkosaugos sprendimus.

Pagrindiniai ES atliekų tvarkymo sektoriui keliami reikalavimai pateikti *Bendrojoje atliekų direktyvoje (75/442/EB)*. *Pavojingų atliekų direktyvoje (91/698/EEB)* nustatytos papildomos griežtesnės taisyklės, kuriomis reikalaujama atsižvelgti į pavojingų atliekų savybes. Šios dvi Bendrosios direktyvos yra papildytos dar dvejomis grupėmis dokumentų: atliekų srautų reguliavimo (*Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyva (94/62/EB)*, *Naudotų alyvų direktyva (75/439/EEB)*; *PCB ir PCT direktyva (96/59/EB)*, *Baterijų ir akumuliatorių direktyva (91/157/EEB)*, *Nuotekų dumblo direktyva (86/278/EEB)*, *Atliekų direktyva dėl elektrinės ir elektroninės įrangos (202/96/EB)* ir atliekų tvarkymo įrenginių direktyvomis (*Atliekų sąvartynų direktyva (1999/31/EB)*, *Komunalinių atliekų deginimo direktyva (89/369/EEB)*, *Pavojingų atliekų deginimo direktyva 94/67/EB*, *Atliekų deginimo direktyva (2000/76/EB)*, *Laivuose susidariusių atliekų priėmimo (2000/59/EB) direktyva*, (*TIPK direktyva, direktyvos dėl oro ir vandens apsaugos*). *Reglamente dėl atliekų importo, eksporto ir tranzito*, kuris užbaigia atliekų sektoriaus aktų sistemą, išsamiai išdėstyti atliekų importo, eksporto bei tranzito reikalavimai ir procedūros⁷³.

⁶⁹ Handbook for the Implementation of EU Environmental Legislation. <http://ec.europa.eu/environment/enlarg/handbook/handbook.htm>; 2006-11-30.

⁷⁰ Terminas „poveikio aplinkai vertinimas“ kildinamas iš JAV teisėje vartojamų sąvokų *environmental impact assessment* ir *environmental impact statement*. JAV teisėje minėtas terminas tiksliai apibrėžtas, o ES teisėje vienpusiško šio termino aiškinimo nėra. Geriausiai sąvokos „poveikio aplinkai vertinimas“ aiškinimu yra ES Tarybos 85/337 EEB direktyva *dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio (žalos) aplinkai vertinimo*. Dėl platesnis termino „poveikio aplinkai vertinimas“ aiškinimo pateikimo žr.: Ragulskytė-Markovienė R.. Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugimas, 2005, P. 149-245.

⁷¹ Labai svarbu, kad apie poveikio aplinkai vertinimo rezultatus būtų informuota visuomenė, t. y. ji turi žinoti svarbiausias sprendimo priėmimo priežastis ir jį lėmusius svarstymus.

⁷² Plačiau apie aplinkosaugos valdymo bendruosius (horizontaliuosius) sektorius žr.: Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje/ sud. R. Bubnienė, Z. Durutyte, E. Greimas ir kt. Vilnius: Daigai, 2002. P. 1-29; 105.

⁷³ Apie ES atliekų tvarkymo politikai keliamus reikalavimus plačiau žr.: Europos Komisijos pranešimas Jungtinių Tautų konferencijoje „Aplinka ir vystymasis“, Rio de Žaneiras. Vilnius: Valstybės žinios, 1998. P. 60-61.

Oro kokybės apsaugą apibrėžiantys teisės aktai yra susiję ir su reikalavimais transporto, energetikos, sveikatos ir kitiems ūkio sektoriams. Oro tarša nėra lengvai nustatoma, kai kurios problemos išryškėja tik po ilgo laiko⁷⁴. ES oro apsaugos politika pradėta formuoti tik 1980 metais. Šiais metais buvo priimtos pirmosios oro kokybę reglamentuojančios ES direktyvos. Oro kokybės politikos tikslai ir prioritetai apibrėžti *Bendrojoje aplinkos oro kokybės direktyvoje*, reikalavimai teršalams išdėstyti dukterinėse direktyvose. Kitos oro direktyvos yra skirstomos: į direktyvas, kuriomis nustatomas teršalų, išmetamų į orą iš stacionarių taršos šaltinių, kiekio ribinės vertės, ir į direktyvas, kurios reglamentuoja teršalų, išmetamų į orą iš mobilių taršos šaltinių, kiekio ribines vertes. ES teisėje yra daugiau nei dešimt direktyvų, reglamentuojančių aplinkos oro kokybę. Pagrindiniai reikalavimai oro apsaugai nusakyti trijose ES Tarybos direktyvose: *Bendrojoje direktyvoje dėl aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo*, *Pirmojoje dukterinėje direktyvoje dėl sieros dioksido, azoto oksidų, suspenduotų dalelių ir švino ribinių verčių aplinkos ore*, *Antrojoje dukterinėje direktyvoje ir Direktyvoje dėl oro taršos ozonu*.⁷⁵

ES vandens apsaugos politika – vienas pirmųjų aplinkos apsaugos sektorių, kuriam numatyti ES reikalavimai. Didžiausias laimėjimas – pastebimai geresnė vandens kokybė. Siektina, kad vanduo būtų tokios kokybės, kokią turėjo ankstesnės kartos. ES vandens apsaugos sritis dabar apibrėžiama daugiau nei 25 direktyvomis ir sprendimais. Vandens apsaugos politikos raida skirstoma į du etapus. Pirmasis raidos etapas apima 1975-1980 metus. Šiuo laikotarpiu priimtais teisės aktais apibrėžiami aplinkos kokybės standartai. Juos nustato tokios direktyvos: *Paviršinio vandens, skirto geriamojo vandens tiekimui (75/440/EEB)*, *Gėlavandenių žuvų (78/659/EEB)*, *Jūrų moliuskų (79/923/EEB)*, *Maudyklų (76/16/EEB)*, *Geriamojo vandens (80/778/EEB)*.

Antrojo raidos etapo pradžia laikoma 1988 metais Frankfurte įvykęs ES šalių narių ministrų seminaras vandens apsaugos klausimais, kuriame aptarti ES galiojantys vandens apsaugą apibrėžiantys teisės aktai, aptartos didžiausią rūpestį keliančios problemos. Nustatyta, kad priimti teisės aktai nepakankamai apsaugo vandens aplinką, todėl priimtos dar dvi direktyvos (*Miestų nuotekų valymo (91/271/EEB)* ir *Nitratų (91/676/EEB)*). Kai kurios šalys narės dėl minėtųjų direktyvų susidūrė su jų įgyvendinimo problema bei kaštais, todėl buvo paskelbti dar keturių direktyvų projektai, o Komisija pasiūlė naują direktyvą *dėl integruotos taršos prevencijos ir kontrolės (96/61/EEB)*. Vėliau buvo peržiūrėti vandens apsaugos sektoriaus pagrindiniai principai ir 2000 metais patvirtinta *Bendroji vandens politikos direktyva*.

⁷⁴ 1970 m. rūgštūs lietūs padarė didelę žalą daugeliui Europos miškų. Be to, paaiškėjo, kad problema peržengė ES ribas, todėl daugelis Europos šalių, JAV ir Kanada pasirašė 1979 m. Ženevos konvenciją, kuria buvo paskatinta plėtoti oro taršos strategiją. Žr.: Europos Komisijos pranešimas Jungtinių Tautų konferencijoje „Aplinka ir vystymasis“, Rio de Žaneiras. Vilnius: Valstybės žinios, 1998. P. 72.

⁷⁵ Plačiau apie ES oro apsaugos politiką žr.: Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje/ sud. R. Bubnienė, Z. Durutyte, E. Greimas ir kt. Vilnius: Daigai, 2002. P. 40-45.

Šios direktyvos priėmimo metai laikomi trečiojo vandens apsaugos politikos raidos etapo pradžia. *Bendraja vandens politikos direktyva* apibrėžiama paviršinio, požeminio, pakrančių vandens apsauga⁷⁶.

Gamtos ir biologinės įvairovės apsaugos sektorių reglamentuojantys teisės aktai skirstomi į dvi kategorijas: rūšių ir buveinių apsauga, steigiant specialias saugomas teritorijas, ir prekybos tam tikromis gyvūnų rūšimis ir jų išvestinėmis dalimis reguliavimas.

Su biologinės įvairovės apsauga susijusios šios tarptautinės konvencijos: *Tarptautinės svarbos šlapžemių konvencija, biologinės įvairovės konvencija, nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvencija, migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo konvencija, Europos laukinės gyvūnijos ir gamtinių buveinių apsaugos konvencija*⁷⁷.

Gamtos ir bioįvairovės apsaugos politika ES reglamentuojama ir šiomis direktyvomis bei reglamentais: *79/409/EEB direktyva dėl laukinių paukščių apsaugos, 92/43/EEB direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos, 83/129/EEB direktyva dėl tam tikrų ruoniukų kailių ir iš jų pagamintų produktų importavimo į valstybes nares, (EEB) Nr. 338/97 reglamentas dėl laukinių gyvūnų ir augalų rūšių apsaugos kontroliuojant prekybą jais, (EEB) Nr. 3254/91 reglamentas, draudžiantis Bendrijoje naudoti spąstus, kuriais suspaudžiamos gyvūnų galūnės, ir įvežti į Bendriją tam tikrų rūšių laukinių gyvūnų, kilusių šalyse, kur jie gaudomi minėtais spąstais arba kitais tarptautinių humaniško gyvūnų gaudymo reikalavimų neatitinkančiais būdais, kailius, odas ir iš jų pagamintas prekes*⁷⁸.

Pramoninės taršos ir rizikos valdymo sektorius apima visus aplinkos elementus (vandenį, žemę, orą) ir visas taršos formas. Šio sektoriaus valdymo principai apibrėžti Pirmojoje bendrojoje aplinkos apsaugos veiksmų programoje, kurioje siekiama užkirsti kelią aplinkos taršos susidarymo šaltiniams, teršėjas privalo padengti kaštus, kurie susidaro dėl taršos prevencijos priemonių įgyvendinimo, būtina įvertinti poveikį aplinkai planavimo ir sprendimų priėmimo proceso stadijose. Antrojoje bendrojoje aplinkos veiksmų programoje, kaip ir pirmojoje, skelbiami detalūs sąrašai reikalingų atlikti veiksmų, plačiai apimančių taršos problemas. Trečiojoje aplinkos apsaugos veiksmų programoje pagrindinis tikslas – taršos prevencija, ketvirtojoje – daugiau dėmesio skiriama praktiniam teisės aktų įgyvendinimui, penktojoje – akcentuojama integruotos taršos kontrolės svarba. Pagrindiniai ES pramonės taršos ir rizikos valdymo politikos srityje teisės aktai yra tokie: *96/61/EC direktyva dėl taršos integruotos prevencijos ir kontrolės, 96/82/EC direktyva dėl stambių, su pavojingomis medžiagomis susijusių avarijų pavojaus kontrolė, 2001/80/EC direktyva dėl tam tikrų teršalų*

⁷⁶ Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje/ sud. R. Bubnienė, Z. Darutyte, E. Greimas ir kt. Vilnius: Daigai, P. 30-34; 46-50.

⁷⁷ Ten pat, P. 55-56.

⁷⁸ Ten pat, P. 55-59.

išmetimų iš didelių kurą deginančių įrenginių į atmosferą limitų nustatymo. Svarbiausia iš minėtųjų direktyvų yra pirmoji, kuria nustatytos bendrosios tam tikrų pramoninių įrenginių licencijavimo sąlygos. Šia direktyva pirmiausiai siekiama visiškai išvengti taršos, o jei neįmanoma, sumažinti ją iki minimumo. Kontrolės sistema direktyvoje išplėsta, į ją įtraukta suinteresuotos visuomenės grupės, valstybių narių atsakingos institucijos bei visuomenė⁷⁹.

Cheminių medžiagų ir preparatų tvarkymas – tai jų gamyba, naudojimas, klasifikavimas, pakavimas, ženklavimas, laikymas sandėliuose, tiekimas į rinką, eksportas ir apskaita. Pirmoji ES direktyva dėl cheminių medžiagų priimta 1967 metais. Ja buvo bandoma chemines medžiagas suklasifikuoti, tinkamai sutvarkyti. Vėliau direktyva buvo tobulinama: suklasifikuota daug cheminių medžiagų, numatytos pavojingos medžiagų kategorijos. Esminiai cheminių medžiagų valdymo principai buvo pateikti ir ES Amsterdamo sutartyje, kuria siekiama garantuoti cheminių medžiagų ir preparatų saugų tvarkymą, užtikrinti laisvą prekių judėjimą.

ES politika cheminių medžiagų atžvilgiu nėra iki galo nusistovėjusi, todėl teisės aktai nuolat papildomi ir atnaujinami. Cheminių medžiagų sritis apima tuos teisės aktus, kurie reglamentuoja pavojingų cheminių medžiagų, pavojingų preparatų klasifikavimą, pakavimą ir ženklavimą, tam tikrų pavojingų medžiagų ir preparatų realizavimą bei naudojimą, augalų apsaugos priemonių tiekimą į rinką ir kt. Galime išskirti tokias ES politiką cheminių medžiagų atžvilgiu apibrėžiančias direktyvas: *67/548/EEB direktyva dėl pavojingų cheminių medžiagų klasifikavimą, pakavimą ir ženklavimą reglamentuojančių ES šalių narių įstatymų, norminių aktų ir administracinių nuostatų derinimo*, *99/45/EB direktyva dėl pavojingų preparatų klasifikavimą, pakavimą ir ženklavimą reglamentuojančių ES šalių narių įstatymų, norminių aktų ir administracinių nuostatų derinimo* (minėtosios direktyvos tarpusavy labai susijusios), *76/769/EEB direktyva dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su tam tikrų pavojingų medžiagų ir preparatų realizavimo ir naudojimo apribojimais, derinimo* ir kt.⁸⁰

Cheminių medžiagų politika yra reguliuojama ir tarptautiniais susitarimais tokiais, kaip: 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos⁸¹, 1985 m. Vienos konvencija dėl ozono sluoksnio apsaugos, 1987 m. Monrealio protokolas dėl ozono sluoksnį ardančių medžiagų.

⁷⁹ Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje/ sud. R. Bubnienė, Z. Darutyte, E. Greimas ir kt. Vilnius: Daigai, 2002, P. 62-70.

⁸⁰ Plačiau apie cheminių medžiagų valdymo sektorių apibrėžiančius dokumentus žr.: Ten pat, P. 75-89.

⁸¹ Lietuva taip pat yra ratifikavusi Helsinkio konvenciją, todėl ji yra įpareigota laikytis ir vykdyti HELGOM 19/5 rekomendaciją dėl pavojingų cheminių medžiagų ir privalo teikti ataskaitas apie cheminių medžiagų naudojimą šalyje. Žr.: Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl 1992 m. Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos ratifikavimo“//http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=36393&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2006-10-06.

2001 metais buvo pasiūlyta nauja strategija dėl cheminių medžiagų tvarkymo ateityje. Naujoji ES politika cheminių medžiagų atžvilgiu gavo pavadinimą REACH (Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals - cheminių medžiagų registracija, įvertinimas ir autorizacija) sistema. Ją sudaro 3 elementai: cheminių medžiagų registracija, įvertinimas ir autorizacija⁸².

Genetiškai modifikuotų organizmų valdymas ir naudojimas ES – viena sudėtingiausių aplinkosaugos sričių Europos Sąjungoje. Sėkmingam šio sektoriaus valdymui reikalinga ne tik tinkamai parengti įstatymai, bet ir aukšto lygio mokslininkų konsultacijos, sudėtingi laboratorijų įrenginiai, brangūs tyrimai. ES vykdo griežtą politiką genetiškai modifikuotų organizmų atžvilgiu, tai, iš dalies, lemia ir vartotojų neigiama nuomonė apie genetiškai modifikuotus organizmus. Yra išleistos tokios direktyvos ir reglamentai, apibrėžiantys genetiškai modifikuotų organizmų atžvilgiu vykdomą politiką: *Europos Tarybos ir Parlamento 2001/18/EB direktyva dėl apgalvoto GMO išleidimo į aplinką, 258/97/EC reglamentas dėl naujo maisto ir naujo maisto komponentų („Naujo maisto“ reglamentas), 98/95/EC direktyva dėl prekybos sėklomis, 1999/105/EC direktyva dėl prekybos miško medžiaga, 98/81/EC direktyva dėl riboto genetiškai modifikuotų mikroorganizmų naudojimo*. Svarbiausi iš minėtųjų dokumentų pirmieji du. *Direktyva dėl apgalvoto GMO išleidimo į aplinką* yra vertinamas genetiškai modifikuotų organizmų pavojus aplinkai. *Reglamentu dėl naujo maisto ir naujo maisto komponentų* siekiama reguliuoti veiklą, susijusią su genetiškai modifikuotais maisto produktais.

Genetiškai modifikuotų organizmų atžvilgiu yra pasirašytos ir tarptautinės konvencijos: *Biologinės įvairovės konvencijos Biosaugumo („Biosafety“) protokolas (dar vadinamas Kartaginos protokolu), Jungtinių Tautų Konvencija „Dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais“ (Orhus konvencija)*⁸³.

ES politika transporto priemonių ir mechanizmų keliamo triukšmo atžvilgiu – viena didžiausių vietos aplinkosaugos problemų kelianti sritis. Apie 20 procentų Vakarų Europos gyventojų kenčia nuo triukšmo, todėl ES šalys naudojasi triukšmo šaltinių klasifikavimo sistemomis, imasi įvairių būdų ir priemonių, mažinančių triukšmo lygį⁸⁴.

Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys triukšmo lygius yra šie: *Tarybos 70/157/EEB direktyva dėl šalių narių įstatymų, susijusių su leistiniais motorinių transporto priemonių išmetimo sistemų keliamo triukšmo lygiais, derinimo; Tarybos 78/1015/EEB direktyva dėl šalių narių įstatymų, susijusių su leistiniais motociklų išmetimo sistemų keliamo triukšmo lygiais,*

---

⁸² Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje/ sud. R. Bubnienė, Z. Darutyte, E. Greimas ir kt. Vilnius: Daigai, 2002. P. 75-89.

⁸³ Ten pat, P. 90-92.

⁸⁴ Ten pat, P. 95.

derinimo; 80/51/EEC direktyva dėl lėtesnių už garsą orlaivių keliamo triukšmo apribojimo; ES Parlamento ir Tarybos 2000/14/EC direktyva dėl šalių narių teisės, reglamentuojančios lauko mašinų keliamą triukšmą, derinimo; Tarybos 86/594/EEC direktyva dėl buitinių prietaisų keliamo triukšmo.

Pirmąją direktyvą nustatomos keliamo triukšmo lygio ribos konkrečioms motorinėms transporto priemonėms, antrąją – apibrėžiamos leidžiamos motociklų keliamo triukšmo lygio ribos, o *direktyva dėl lėtesnių už garsą orlaivių keliamo triukšmo apribojimo* taikomos taisyklės oro transportui⁸⁵.

ES veikla branduolinėje srityje remiasi 1957 m. Euratomo⁸⁶ (Euratom) sutartimi, kuria siekiama užtikrinti branduolinės pramonės plėtrą, kartu užtikrinant vienodus saugumo reikalavimus ir plėtojant branduolinius tyrimus visoje Europos Sąjungoje.

Pagrindiniai branduolinio saugumo standartai buvo sukurti ir nuolat tobulinami nuo 1959 m. Jų įgyvendinimui yra sudarytos specifinės programos, kuriose didelis dėmesys skiriamas apsaugai nuo radiacijos. Radiacijos kontrolė vykdoma visose ES šalyse, reguliariai perduodant informaciją Komisijai, o ši tvirtina Europos Sąjungos kontrolės prietaisus ir metodus. Radiacijos srityje atliekami tyrimai, daug dėmesio skiriant radiacinei apsaugai: šaltiniams, poveikio pobūdžiui bei matavimo sistemai, radiacijos poveikio žmogui užkirtimui, jos padarinių įvertinimui, radiacinio poveikio rizikos valdymui. Tokie tyrimai atliekami ir bendradarbiaujant su kitomis šalimis bei tarptautinėmis organizacijomis. ES šalys ypač daug pastangų deda branduolinių jėgainių saugumui užtikrinti.

Saugumo standartai ES lygiu buvo patvirtinti 1975 m. 1981 m. buvo paskelbta greitųjų ir vandeniui aušinamų reaktorių saugumo kriterijai, tobulinimo kryptys, kodai ir kiti standartai. 1989 m. priimtas dokumentas dėl saugumo užtikrinimo branduolinėse jėgainėse. Vėliau buvo sukurta europinio patikimumo duomenų zona, tobulinamas kiekybinis atominių jėgainių struktūrų patikimumo vertinimas, svarstomos galimybės uždaryti kai kuriuos branduolinius įrengimus. ES, siekdama užtikrinti branduolinį saugumą, plečia ryšius su Centrine ir Rytų Europa⁸⁷, kur yra daug branduolinių jėgainių⁸⁸.

---

⁸⁵ Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje/ sud. R. Bubnienė, Z. Darutytė, E. Greimas ir kt. Vilnius: Daigai, 2002. P. 95-103.

⁸⁶ 1957 m. kovo 25 d. Romoje šešios valstybės (Belgija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija ir Vokietijos Federacinė Respublika) pasirašė Europos ekonominės bendrijos, o Europos atominės energijos bendrija pradėjo veiklą.

⁸⁷ Lietuva, viena iš Rytų Europos šalių, kuriose veikia atominė elektrinė. Pirmąjį Ignalinos atominės elektrinės reaktorių šalis išpareigojo sustabdyti dar prieš stodama į Europos Sąjungą. Tai buvo padaryta 2004 metų gruodžio 31 dieną. Antrąjį bloką išpareigota sustabdyti 2009-aisiais, tačiau Lietuva turi realių galimybių susitarti su Europos Sąjunga dėl galimybės pratęsti Ignalinos atominės elektrinės antrojo reaktoriaus eksploatacijos terminą iki naujojo reaktoriaus darbo pradžios. Žr.: <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0119329.doc>; prisijungimo laikas 2006-07-23.

⁸⁸ Europos Komisijos pranešimas Jungtinių Tautų konferencijoje „Aplinka ir vystymasis“, Rio de Žaneiras 1992 m., Vilnius: Valstybės žinios, 1998. P. 54-60

Civilinės saugos sektoriumi siekiama užtikrinti visos žmonijos bei aplinkos saugumą regioniniu bei vietiniu lygmeniu. Siekiant civilinės saugos, labai svarbu užtikrinti glaudų bendradarbiavimą su Vidurio ir Rytų Europos šalimis. Pirmą kartą dėl civilinės saugos ES užsienio šalių ministrai susitiko 1985 metais. Iki 2002 metų buvo priimti 8 nutarimai, apibrėžiantys civilinės saugos sektorių. Civilinės saugos principai buvo apibrėžti Maastrichto sutartimi. Po 2001 metais įvykusių teroristinių išpuolių JAV, ES ypač susirūpino civiline sauga⁸⁹.

Taigi išskiriami tokie aplinkosaugos politikos sektoriai: bendrieji (horizontalieji) ir vertikalieji. Iš bendrųjų horizontaliųjų aplinkosaugos politikai labai reikšmingas poveikio aplinkai vertinimas. Iš vertikalųjų bene svarbiausi: atliekų tvarkymo, oro ir vandens išteklių apsaugos valdymo sektoriai.

1.5. Šiuolaikinės aplinkosaugos politikos tendencijos

Pagrindinės šiuolaikinės aplinkosaugos politikos nuostatos tiksliai suformuluotos 1992 metais Rio de Žaneire vykusioje pasaulinėje Jungtinių Tautų aplinkos ir vystymosi konferencijoje⁹⁰, kurioje aukščiausiu lygmeniu įteisintas darnus vystymasis⁹¹ kaip pagrindinė ilgalaikė visuomenės vystymosi ideologija. Darnaus vystymosi strategijos pagrindą sudaro trys komponentai⁹². Rio de Žaneire priimta ir darnaus vystymosi įgyvendinimo veiksmų programa – „Darbotvarkė 21“. Joje nurodyti pagrindiniai darnaus

---

⁸⁹Handbook for the Implementation of EU Environmental Legislation. <http://ec.europa.eu/environment/enlarg/handbook/handbook.htm>; 2006-11-30.

⁹⁰ 1992 metais vykusiai Rio de Žaneiro Jungtinių Tautų konferencijai „Aplinka ir vystymasis“ buvo parengtas specialus pranešimas, kuriuo siekta pabrėžti ES atsakomybę už veiklos, nustatytos UNCEP konferencijoje Stokholme 1972 m., įgyvendinimą. Pranešimą sudaro keturios dalys. Jose terminas *vystymasis* vartojamas plačiaja prasme, taip apibrėžiant socialinę ir ekonominę pažangą. Žr.: Europos Komisijos pranešimas Jungtinių Tautų konferencijoje „Aplinka ir vystymasis“, Rio de Žaneiras 1992. Vilnius: Valstybės žinios, 1998. P. 54-60.

⁹¹ Darnus vystymasis – „ilgalaikė, nuolatinė visuomenės plėtra, siekiant tenkinti žmonijos poreikius dabar ir ateityje, racionaliai naudojant bei papildant gamtos išteklius, išsaugant žemę ateities kartoms“. Žr.: Matickaitė R. Darnus vystymasis ir jos vertinimas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje// http://www.ecat.lt/bin/Seminaro%20pranesimas_Raimunde.ppt#256.1; prisijungimo laikas 2006-09-03.

⁹² Literatūroje vietoj termino *darnus vystymasis* lygiagrečiai vartojamas kitas – *tvari raida*. Tvari raida – visuomenės socialinė-ekonominė raida, užtikrinanti ateities kartoms ne blogesnes jų poreikių tenkinimo galimybes, negu jas turi dabartinė karta. *Tvarios raidos* sąvoka išpopuliarinta 1987 metais, kai buvo paskelbtas pranešimas „Mūsų bendra ateitis“, kurį parengė Jungtinių Tautų Organizacijos suburta Pasaulio aplinkos ir plėtros komisija. Įvairūs šaltiniai pateikia bent dešimtį skirtingų tvarios raidos apibrėžimų, šiame darbe vartojamas tik terminas *darnus vystymasis*. Žr.: Čekanavičius L., Rinkevičius L. Visuomenė, aplinka ir tvari raida. Vilnius: Homo Liber, 2001. P. 179-180.

vystymosi principai ⁹³. Tai – socialinis teisingumas; vietinė savivalda, visuomenės įtraukimas, demokratija; pusiausvyra tarp vietinių ir įvežtinių išteklių naudojimo; vietinio ekonomikos potencialo išnaudojimas; aplinkos apsauga; kultūros paveldo saugojimas, vertingų istorijos, kultūros ir architektūros objektų apsauga bei atkūrimas ir kt.

1994 metais paskelbta Europos miestų tolydžios plėtros chartija (Olborgo chartija), kurioje išdėstyta konsensuso deklaracija: tolydi Europos miestų plėtra, Europos miestų tolydžios plėtros kampanija. Siekiant minėtųjų tikslų, būtinas dalyvavimas „Vietinės darbotvarkės 21“ procese; politinis įsipareigojimas užtikrinant darnų vystymąsi; savivaldybės įsipareigojimas rengiant vietinius darnaus vystymosi planus; įsipareigojimas diegiant pažangos stebėjimo ir informavimo sistemas bei nustatant procedūras.

1996 metais įsigaliojo Lisabonos komunikatas „Darnus miestų vystymasis ES – veiksmų planas“, kuriuo siekiama šių tikslų: savivaldos institucijų ruošimo „Vietos darbotvarkės 21“ procesui; visuomenės įtraukimo į strategijų formavimo procesą; „Vietos darbotvarkės“ traktavimo ir planavimo; tolydžios plėtros valdymo; sąmoningumo didinimo ir švietimo; valdžios institucijų bendradarbiavimo ir kooperavimosi.

1996 metais paskelbta Europos miestų darnaus vystymosi ataskaita o 1998–99 metais išleisti regioninių konferencijų biuleteniai: Turku biuletenis (Suomija), Sofijos biuletenis (Bulgarija), Sevilijos deklaracija (Ispanija), Hagos biuletenis (Olandija).

1998 metais Turku biuletenyje aptarta Baltijos „Vietos darbotvarkė 21“ – klestinčių ir darnių miestų konferencija. Tai – pirmoji regioninė Europos miestų darnaus vystymosi konferencija, kurią atstovauja Šiaurės Europos šalys.

1998 metais Sofijos biuletenyje paskelbta konferencija „Vietinis darnus vystymasis Centrinėje ir Rytų Europoje“. Tai – antroji regioninė konferencija, kurioje siekiama įgyvendinti darnaus vystymosi idėjas. Šią konferenciją atstovauja Centrinė ir Rytų Europa.

1999 metais paskelbta Sevilijos deklaracija, kurioje aptariama Viduržemio jūros baseino darnaus vystymosi miestų konferencija. Tai – Viduržemio jūros baseino šalių konferencija, įgyvendinanti darnaus vystymosi strategijos principus.

1999 metais parengtas Hagos biuletenis. Jame išdėstyta ketvirtoji regioninė konferencija „Strategijos darniam miestų vystymuisi“. Šią konferenciją atstovauja Šiaurės Vakarų Europa.

2000 metais paskelbta Stebėsenos programa, kurią rengė miestų aplinkos ekspertų grupė, savivaldybių grupė, Europos Komisija, Europos aplinkosaugos agentūra. Minėtoje programoje išdėstyti indikatoriai buvo ruošti laikantis tokių principų: indikatoriai turėjo būti integruoti, rodantys aplinkos, ekonomikos ir socialinių veiksmų sąsają; vieningi, sudarantys galimybę

---

⁹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1160. „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo// <http://www.am.lt/VI/files/0.658894001076396631.pdf>; prisijungimo laikas 2006-09-03.

palyginti bendruomenių darnaus vystymosi pažangą; indikatoriai turėjo rodyti judėjimą, pažangą, tendencijas.

2001 metais Geteborge priimta ES darnaus vystymosi strategija „ekonomiškai, socialiai ir ekologiškai darniam vystymuisi“, kuria iškelti tokie prioritetai: gamtos išteklių apsauga, aplinkosaugos integravimas ir skurdo panaikinimas, globali veikla dėl subalansuotos plėtros, „gero“ valdymo ir visuomenės dalyvavimo stiprinimas. Šie prioritetai turi būti įgyvendinti remiantis tokia strategija: skubiai veikti, politiškai lyderiauti, užtikrinant nuoseklią ilgalaikę politiką bei tarptautinę atsakomybę visuose lygiuose⁹⁴. Priimtoje ES darnaus vystymosi strategijoje konstatuota, kad darnus vystymasis – ilgalaikė Europos Sąjungos strategija, kuria siekiama užtikrinti švarią ir sveiką aplinką, gerėjančią gyvenimo kokybę dabartinei ir ateinančioms kartoms. Norint įgyvendinti minėtąją strategiją būtina, kad ekonominis augimas skatintų socialinę pažangą, gerintų aplinkos būklę, kad socialinė politika spartintų ekonominį augimą, taip užtikrindama ekonomiškai efektyvią aplinkos politiką. Daug dėmesio skiriama ekonomikos augimui, atskiriant ją nuo išteklių naudojimo ir poveikio aplinkai. Siekiama, kad augant ekonomikai gamtos išteklių naudojimas, aplinkos teršimas augtų lėčiau nei ekonomika arba visai neaugtų⁹⁵. Geteborge priimta ES darnaus vystymosi strategija taip pat buvo paskatinta kurti nacionalines strategijas, akcentuota „Vietos darbotvarkės 21“ svarba, pateikta apibendrintų pasiūlymų ir rekomendacijų, svarbiausių ES tikslų ir priemonių rinkinys. Ši strategija buvo papildyta Europos Tarybos susitikime Barselonoje 2002 metais.

2002 metais Johannesburge įvyko viršūnių susitikimas, skirtas Rio de Žaneiro susitikimo dešimtmečiui paminėti bei darnaus vystymosi klausimams aptarti. Jame buvo sprendžiamos tokios problemos: skurdo panaikinimas, nesubalansuotų, vartojimo ir gamybos modelių keitimas, gamtos išteklių saugojimas ir valdymas, darnus vystymasis globalizacijos procesuose, darnus vystymasis ir sveikata, įgyvendinimo priemonės, darnaus vystymosi institucinė bazė⁹⁶. Johannesburgo viršūnių susitikime buvo pripažinta, kad, nepaisant vyriausybių, tarptautinių organizacijų, verslo ir visuomenės pastangų, nuveikta gerokai mažiau nei planuota. Dar ruošiantis minėtam viršūnių susitikimui, buvo paskelbtas šūkis „nuo planų prie darbų“. Taigi

---

⁹⁴ Matiušaitytė R. Darnus vystymasis ir jos vertinimas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje// http://www.ecat.lt/bin/Seminaro%20pranesimas_Raimunde.ppt#256,1; prisijungimo laikas 2006-09-03.

⁹⁵ Darnaus vystymosi rodikliai// [http://www.std.lt/uploads/1109852931_DarVyst.pdf#search=%22darnaus%20vystymosi%20strategija%22](http://www.std.lt/uploads/1109852931_DarVyst.pdf#search=%22darnaus%20vystymosi%20strategija%22;); prisijungimo laikas 2006-09-05.

⁹⁶ Matiušaitytė R. Darnus vystymasis ir jos vertinimas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje// http://www.ecat.lt/bin/Seminaro%20pranesimas_Raimunde.ppt#256,1; prisijungimo laikas 2006-09-03.

visos šalys per 2002 metus turėjo parengti darnaus vystymosi strategijas⁹⁷ ir sukurti veiksmingus jų mechanizmus.

Siekiant įgyvendinti ES darnaus vystymosi⁹⁸ strategiją bei nacionalines šalių darnaus vystymosi strategijas, būtina remtis darnaus vystymosi instrumentais: strateginiu poveikio aplinkai vertinimu; ekonominiais Kyoto protokolo įgyvendinimą skatinančiais instrumentais; paskatomis aplinkosauginiam įmonių valdymui; sektorinių subsidijų ir mokesčių lengvatų, turinčių neigiamą įtaką aplinkai mažinimu; priemonių efektyvesniam energijos naudojimui kūrimu.

Ieškant darnaus vystymosi kelių, plėtojami aplinkosaugos ir ūkio bei socialinės politikos modeliai, pagrįsti tam tikrais principais⁹⁹: atsargumo principu, taršos prevencija, principu „teršėjas moka“, neteršti naudinga, perėjimu nuo administracinių-komandinių prie ekonominių ir informacinių-švietėjiškų politikos poveikio priemonių, socialinės partnerystės ir bendros atsakomybės, subsidariumo principais, vietos darbotvarkės XXI a., informacijos viešumo principu, tarptautiniu bendradarbiavimu¹⁰⁰.

Šeštoji bendroji aplinkos apsaugos veiksmų programa 2001–2010 m. „Aplinka 2010: mūsų ateitis, mūsų pasirinkimas“ – pagrindinis politinis Europos Komisijos dokumentas aplinkosaugos srityje. Ja siekiama skatinti efektyvų gamtos išteklių ir atliekų valdymą, taip subalansuojant gamybą ir vartojimą. Įvertinus esamą aplinkos būklę ir nustatčius pagrindines aplinkosaugos problemas, buvo sudaryti programos tikslai ir uždaviniai. Jais siekiama palengvinti aplinkosaugos reikalavimų integravimą į kitas Bendrijos politikos sritis; stabilizuoti šiltnamio efekto dujų koncentraciją¹⁰¹; apsaugoti ir atkurti gamtinių sistemų funkcionavimą ir sustabdyti bioįvairovės nykimą tiek Europos, tiek globaliu mastu; orientuotis į

---

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1160. „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo// <http://www.am.lt/VI/files/0.658894001076396631.pdf>; prisijungimo laikas 2006-09-05.

⁹⁸ Plačiau apie ES Darnaus vystymosi strategiją ES regioninės politikos atžvilgiu žr.: Darnaus vystymosi rodikliai// http://www.std.lt/uploads/1109852931_DarVyst.pdf#search=%22darnaus%20vystymosi%20strategija%22; prisijungimo laikas 2006-09-05.

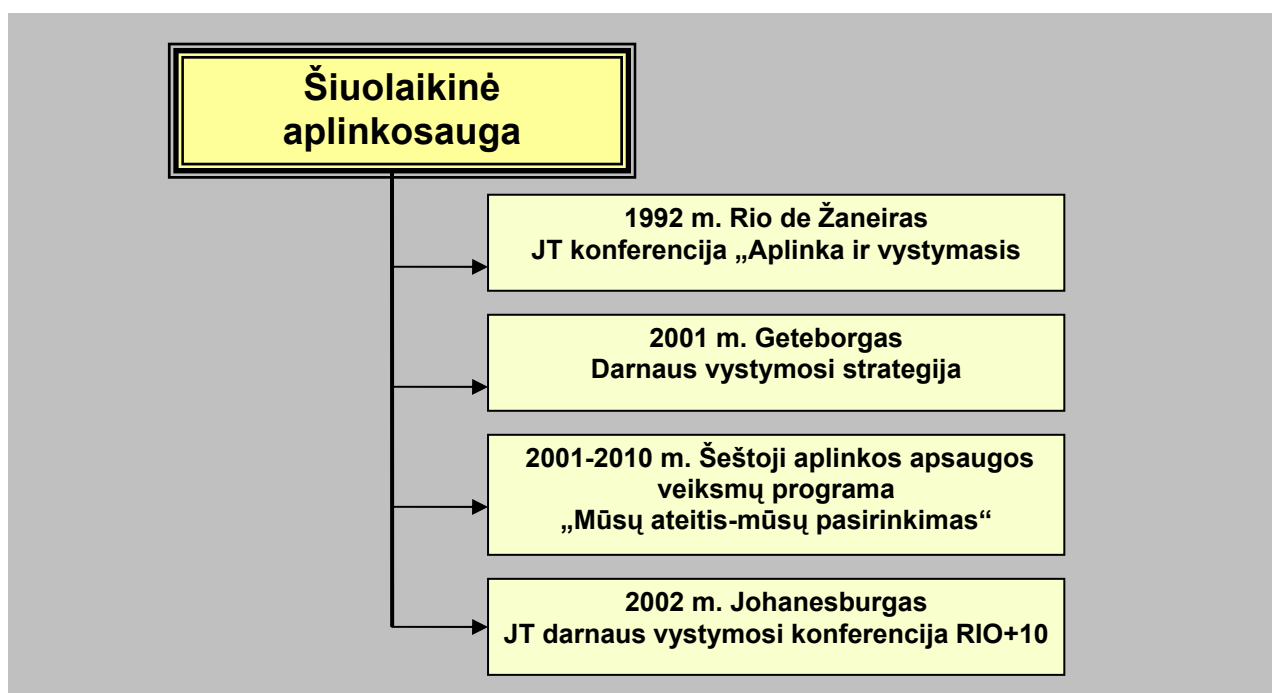
⁹⁹ Dauguma šių aplinkosaugos politikoje taikomų principų aptarta skyriuje „Aplinkosaugos politikos tikslai ir principai“, todėl čia plačiau apie juos nekalbama.

¹⁰⁰ Čekanavičius L., Rinkevičius L. Visuomenė, aplinka ir tvari raida. Vilnius: Homo Liber, 2001. P. 183-186.

¹⁰¹ Šiam siekiui įgyvendinti išskirti ilgalaikiai tikslai, kurie nustatyti tarpvyriausybiname susitikime dėl klimato kaitos. Čia užsibrėžta šiltnamio dujų išmetimą sumažinti iki 70% nuo 1990 m. lygio koncentracijos. Žr.: Aplinkosauga// http://www.lsa.lt/esta/index.php?area_id=01&id=8; prisijungimo laikas 2006-09-07.

žmogaus sukeltą taršą, keliančią didelį pavojų žmogaus sveikatai¹⁰². Kiti Šeštosios bendrosios aplinkos apsaugos veiksmų programos tikslai ir uždaviniai nukreipti į racionalų išteklių panaudojimą, atliekų tvarkymą, darnų vystymąsi. Taigi šioje aplinkos veiksmų programoje galime išskirti keturias sritis: klimato kaita, gamta ir biologinė įvairovė, aplinka ir sveikata, gamtinių išteklių ir atliekų tvarkymas.

Daugiausiai Šeštojoje bendrojoje aplinkos veiksmų programoje „Aplinka 2010: mūsų ateitis, mūsų pasirinkimas“ kalbama apie atliekų tvarkymą ir klimato pokyčių mažinimą. Pirmiausiai siekiama mažinti atliekas gamybos paslaugų sektoriuje, efektyviau panaudojant esamus išteklius. Atkreipiamas dėmesys į susidarančių atliekų perdirbimą, antrinių atliekų panaudojimą, deginimą, galiausiai išvežimą į sąvartynus. Klimato pokyčių mažinimui daug reikšmės turėjo ratifikuotas Kioto protokolas, kuriuo remiantis iki 2008–2012 m. šiltnamio dujų kiekis turės būti sumažintas 8 proc. Didelis ES indėlis yra ir sprendžiant bioįvairovės bei dykumų plitimo problemas¹⁰³.

1.3 pav. Šiuolaikinė aplinkosauga

¹⁰² Galime išskirti penkis strateginių veiksmų prioritetus: įstatymų įgyvendinimo tobulinimas; aplinkosaugos klausimų integravimas į kitas strategijas; glaudesnis bendradarbiavimas su rinka; galių suteikimas žmonėms kaip privatiems piliečiams; atsižvelgimas į aplinką, priimant sprendimus dėl žemės panaudojimo planavimo ir valdymo. Žr.: Confarteganato. ES aplinkosaugos klausimai ir veiklos principai// <http://www.ueapme.com/business-support%20II/Training%20Tools/Confartigianato/Environment/LT-EU%20Environmental%20Guide.pdf#search=%22M%C5%ABs%C5%B3%20ateitis-m%C5%ABs%C5%B3%20pasirinkimas%22>; prisijungimo laikas 2006-09-07.

¹⁰³ Liepinis M. Aplinkosauga 2010 metais. Mūsų ateitis – mūsų pasirinkimas// <http://www.zalieji.lt/temos/ES/aplinkapsauga2010>; prisijungimo laikas 2006-09-07.

Šeštojoje bendrosios aplinkos apsaugos veiksmų programos tikslus numatyta įgyvendinti tokiomis priemonėmis: efektyvesniu Bendrijos teisės aktų taikymu aplinkosaugos srityje; aplinkosaugos reikalavimų integravimu į visas Bendrijos politikos ir veiklos kryptis; „teršėjas moka“ principo propagavimu, partnerystės ir bendradarbiavimo su įmonėmis, jų atstovybėmis skatinimu; geresniu vartotojų informavimu; aplinkosaugos integravimo į finansinį sektorių rėmimu; atsakomybės už padarytą žalą aplinkai principo įtvirtinimu; skatinimu domėtis aplinkosaugos reikalavimais ir mokymu racionaliai planuoti ir valdyti žemės plotus¹⁰⁴.

Taigi daugiausiai įtakos šiuolaikinės aplinkosaugos politikos vystymuisi, turėjo šie įvykiai: 1992 m. Rio De Žaneire vykusį JT konferencija „Aplinka ir vystymasis“, 2001 m. Geteborge priimta ES darnaus vystymosi strategija, 2002 m. įvykęs Johanesburgo viršūnių susitikimas, Šeštoji bendroji aplinkos veiksmų programa priimta 2001 – 2010 m. „Aplinka 2010:mūsų ateitis, mūsų pasirinkimas“.

---

¹⁰⁴ Aplinkosauga// http://www.lsa.lt/esta/index.php?area_id=01&id=8; prisijungimo laikas 2006-09-07.

2. ES APLINKOSAUGOS VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ BENDRADARBIAVIMO POLITIKA

2.1. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo samprata

XX amžiaus paskutiniais dešimtmečiais sparčiai plečiantis technologijų ir globalizacijos procesams daugelyje išsivysčiusių pasaulio šalių, taip pat ir ES šalyse narėse buvo siekiama reformuoti viešąjį sektorių. Viešajame administravime pradėti taikyti valdymo modeliai, pagrįsti moderniu vadybos mokslu. Naujoviška vadyba pagrįsta administravimo kryptis formavosi, įgaudama naujosios viešosios vadybos pavadinimą¹⁰⁵. Buvo mažinamas biurokratinis aparatas bei valstybinis reguliavimas, privatizuojamos viešosios įmonės, privataus sektoriaus vadybos patirtis perkeliama į viešąjį valdymą. Vis plačiau diegiami naujoviški viešųjų paslaugų tiekimo ir infrastruktūros plėtojimo būdai, tarp kurių minėtinas ir viešojo bei privataus sektorių partnerystė¹⁰⁶.

Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas¹⁰⁷ yra svarbus šiuolaikinės vadybos teorijos ir praktikos objektas¹⁰⁸. Juo siekiama spręsti įvairias šalies problemas (dažniausiai ekonomines), trukdančias visuomenės gerovei, kurios augimą teigiamai veikia ne tik viešojo sektoriaus iniciatyva, bet ir verslo plėtra, pagrįsta atsakomybės principais¹⁰⁹.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystė¹¹⁰ yra apibrėžiama kaip viešojo ir privataus sektorių susitarimas, kai privačioms organizacijoms leidžiama veikti srityse, kurios anksčiau priklausė viešosioms institucijoms. Taigi tokio bendradarbiavimo esmė – teikti tradiciškai

¹⁰⁵ Naujoji viešoji vadyba iš ES valstybių narių pirmiausiai buvo pradėta įgyvendinti Vokietijoje (1978) ir Jungtinėje Karalystėje (1979), vėliau Prancūzijoje (1989) bei Ispanijoje (1992). Nežiūrint į tai, Vokietijoje naujosios viešosios vadybos įgyvendinimo koeficientas yra žemas, kaip ir Graikijoje, Ispanijoje bei Šveicarijoje, aukštas – Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Viešojo sektoriaus aktualijos anksčiau ir dabar skiriasi. Tik pradėjus reformuoti jį, prioritetais buvo: skaidrūs dalykiniai santykiai ir probleminės sritys, aiškios visuomeninės interesų grupės, aiškūs įtaką darantys ryšiai, pasitikėjimas vadovybe, autoritetas, sociokultūrinis stabilumas ir kt. Iki šių dienų tendencijos kito ir viešajam sektoriui tapo aktualu: neapžvelgiamumas ir kompleksiskumas, trumpalaikės interesų grupės, priešasčių persipynimas ir gausa, vertybių kaita, lygiavertiškumas, demografiniai pokyčiai ir kt.

¹⁰⁶ D. Gudelis, V. Rozenbergaitė. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybės // Viešoji politika ir administravimas. 2004, Nr. 8. P. 58.

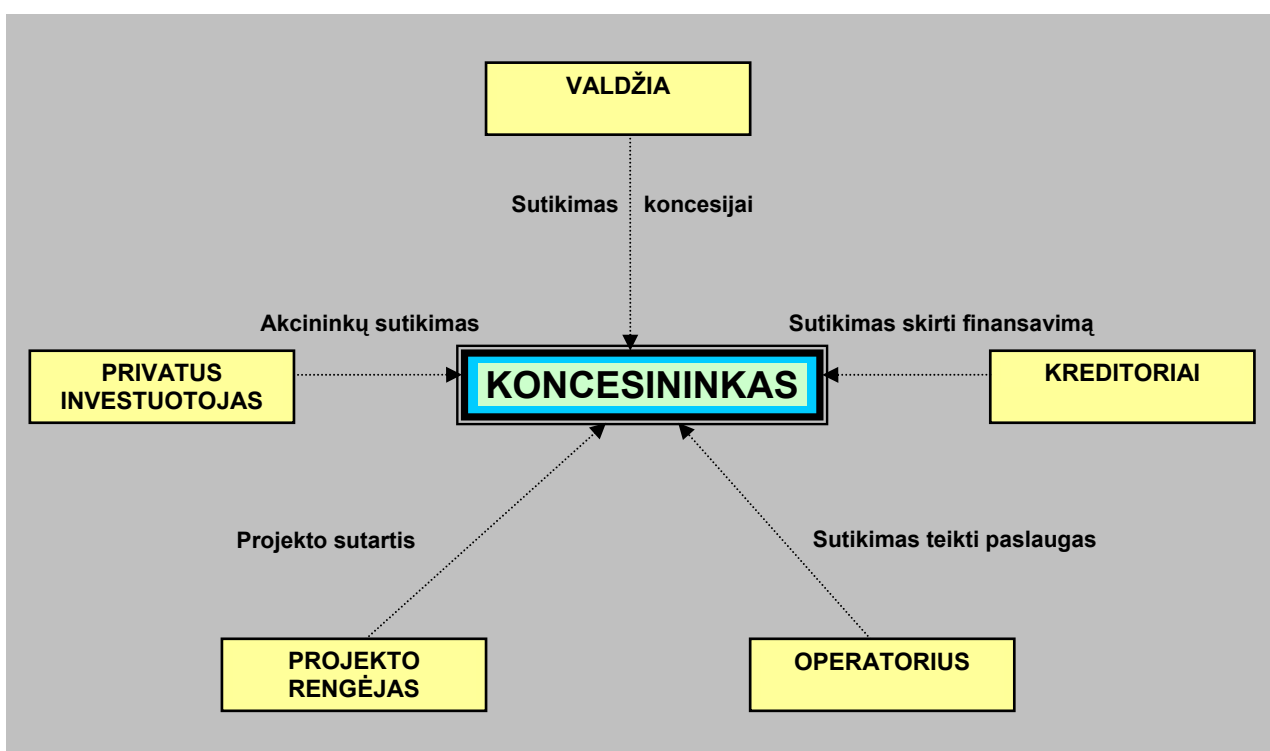
¹⁰⁷ Į anglų kalbą sudėtinis terminas „Viešojo ir privataus sektorių partnerystė“ verčiamas „Public and Private Partnership“, tačiau užsienio autoriai savo darbuose dažniau vartoja minėtojo termino trumpinius PPP, PFI, BOT, DBO, DBFO, BOO. Lietuvoje „Viešojo ir privataus sektorių partnerystė“ kartais įvardijama trumpiniu VPSP.

¹⁰⁸ Kai kurių autorių nuomone, viešojo ir privataus sektorių partnerystė yra globalizacijos pasekmė. Plačiau žr.: Nielsen R., Teumer St. The new EU public procurement directives. Copenhagen :Djot Publishing, 2005. P. 183

¹⁰⁹ R. Smaliukienė. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo įtaka socialinei atsakomybei versle // Viešoji politika ir administravimas. 2005, Nr. 12. P. 69.

¹¹⁰ Šiame darbe terminai *viešojo ir privataus sektorių partnerystė* bei *viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas* vartojami kaip lygiavertės sinonimiškos sąvokos.

viešojo sektoriaus kompetencijai priskiriamas paslaugas. Tai vertinama kaip naujoviškas viešųjų pirkimų būdas, kai sudaroma ilgalaikė sutartis tarp viešojo ir privataus sektoriaus dėl viešosios infrastruktūros kūrimo ar viešųjų paslaugų teikimo. Vienas iš veiksnių, skatinančių viešojo ir privataus sektorių partnerystę yra nesugebėjimas ribotais viešojo sektoriaus ištekliais patenkinti augančius viešųjų paslaugų infrastruktūros poreikius¹¹¹. Įvardijama ir ekonominė minėtojo bendradarbiavimo nauda. Ji įrodyta vadybinėmis studijomis įvairiose veiklos srityse. Mokslinėje literatūroje analizuojami nauji viešojo administravimo organizacijų valdymo metodai, kurie turėtų padidinti viešojo ir privataus sektorių partnerystės veiksmingumą. Tokie modeliai siūlomi strateginių sprendimų priėmimo, organizavimo ir kontrolės mechanizmų tobulinimo viešojo administravimo srityje¹¹².

2.1 pav. Tradicinė viešojo ir privataus sektorių partnerystės (koncesijos) struktūra¹¹³

¹¹¹ Viešojo sektoriaus partnerystė su privačiuoju sektoriumi būtina jau dėl to, kad administracinės reformos privačiame sektoriuje vyksta daug sparčiau: struktūros bei procedūros modifikuojamos kas 5-8 metai, bet tai nevedinama reformomis. Tuo tarpu viešosios administracijos yra stambesnės už privačias administracijas ir todėl keičiasi daug lėčiau. Be to, viešosios administracijos reformuojamos teisės aktais, kuriuos jos pačios ir paruošia. Viešosios administracijos dažnai neatitinka pasikeitusios politinės, ekonominės, socialinės aplinkos, o reformas neretai inicijuoja nauja politinė dauguma, susiformavusi po eilinių rinkimų.

¹¹² R. Smaliukienė. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo įtaka socialinei atsakomybei versle// Viešoji politika ir administravimas. 2005, Nr. 12. P. 69.

¹¹³ Remiamasi tarptautinės konferencijos „Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė. Alternatyvūs viešųjų energetikos ir infrastruktūros projektų finansavimo būdai Baltijos valstybėse“, įvykusios 2006 m. lapkričio 22-23 d., medžiaga.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystė įvardijama ir kitomis sąvokomis: koncesija, frančize arba nuoma. Ja siekiama organizuoti įvairią veiklą: vandens, dujų, šilumos tiekimą, vandens kokybės priežiūrą, atliekų, teritorijų tvarkymą, kelių tiesimą, tiltų, mokyklų remontą ir kt.¹¹⁴

Kaip rodo užsienio šalių praktika, koncesija sėkmingai įgyvendinama, tik užtikrinant valdžios, privataus investuotojo, projekto rengėjo, operatoriaus ir kreditorių dalyvavimą bei glaudų tarpusavio bendradarbiavimą.

Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas yra geriausias pasirinkimas viešajai infrastruktūrai kurti bei viešosioms paslaugoms teikti. Privalumas tas, kad pradinės viešojo sektoriaus investicijos beveik nereikalingos, nes privatus partneris iš dalies arba visiškai finansuoja tam tikros viešosios infrastruktūros sukūrimą ar modernizavimą iš nuosavų ar skolintų lėšų. Pajamas jis gauna iš viešojo sektoriaus institucijų arba vartotojų mokesčių jau už konkrečius veiklus rezultatus¹¹⁵.

Taigi viešojo ir privataus sektorių partnerystę apibūdina ilgalaikiai abipuse nauda grindžiami susitarimai. Įgyvendinant partnerystę, siekiama kuo efektyviau išnaudoti viešojo ir privataus sektorių pranašumus. Didžiausi tokio bendradarbiavimo privalumai – geriau organizuota pirkimų sistema, viešojo sektoriaus reforma, aukštesnė paslaugų kokybė, rizikos paskirstymas tarp viešojo ir privataus sektorių, viešojo bei privataus sektorių organizuotas darbas kartu¹¹⁶. Šių viešojo ir privataus sektorių partnerystės pranašumų sėkmingas panaudojimas priklauso nuo įvairių veiksnių: pasirinktos tinkamos partnerystės formos, ekonominės, teisinės, politinės ir kultūrinės aplinkos, viešųjų ir privačių partnerių interesų suderinimo, rizikos faktorių nustatymo, rizikos pasidalijimo ir valdymo, sutarčių tarp viešojo ir privataus sektorių valdymo¹¹⁷.

Vienas didžiausių viešojo ir privataus sektorių partnerystės privalumų yra tas, kad toks bendradarbiavimas suteikia galimybę riziką paskirstyti tarp viešojo ir privataus sektorių. Šie du sektoriai, dirbdami kartu, susiduria su rizika, kurią reikia mokėti valdyti, t. y. reikia riziką atpažinti, įvertinti, realiai paskirstyti, numatyti rizikos mažinimo priemones, stebėti riziką ir užtikrinti partnerystės projektų veiklos kontrolę. Privataus ir viešojo sektoriaus bendradarbiavimas teikia daugiau naudos, jei rizika paskirstoma toms šalims, kurios geriausiai ją

---

¹¹⁴ D. Gudelis, V. Rozenbergaitė. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybės // Viešoji politika ir administravimas. 2004, Nr. 8. P. 58.

¹¹⁵ Nakrošis V.. Kam naudinga viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė ? // http://www.omni.lt/index.php?base/z_261889; prisijungimo laikas 2006-10-13.

¹¹⁶ Remiamasi tarptautinės konferencijos „Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė. Alternatyvūs viešųjų energetikos ir infrastruktūros projektų finansavimo būdai Baltijos valstybėse“, įvykusios 2006 m. lapkričio 22-23 d., medžiaga.

¹¹⁷ D. Gudelis, V. Rozenbergaitė. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybės // Viešoji politika ir administravimas. 2004, Nr. 8. P. 58-59.

moka valdyti. Taigi viešojo ir privataus sektorių partnerystė – kompleksinė veikla, kai kiekviena bendradarbiaujanti pusė prisiima riziką, kurią geba valdyti mažiausiomis sąnaudomis. Daug dėmesio skiriama politinei, pajamų, privataus partnerio pasirinkimo, komercinei, techninei, aplinkos valdymo, paklausos, užsienio valiutos ir kitoms rizikos. Viešojo ir privataus sektorių partnerystė – veikla, kai kiekviena bendradarbiaujanti pusė prisiima riziką, kurią geriausiai geba valdyti mažiausiomis sąnaudomis.

Be visų privalumų¹¹⁸, minėtini ir viešojo bei privataus sektorių bendradarbiavimo trūkumai. Visų pirma, viešojo ir privataus sektorių partnerystei nepitaria profesinės sąjungos. Jų nuomone, privataus kapitalo atėjimas į viešąjį sektorių didina nedarbą. Kiti kritikai, apskritai, yra prieš privataus kapitalo atėjimą į viešąjį sektorių. Priežastis – privataus kapitalo pagrindinis tikslas – pelnas, kurio siekimas iškreipia viešojo sektoriaus, kaip viešojo intereso realizavimo, esmę. Be to, viešosios valdžios institucijos, viešąją nuosavybę perdavusios valdyti privačiam sektoriui, praranda nuosavybės kontrolę, o privačios įmonės, siekdamos pelno, gali rizikuoti viešųjų paslaugų kokybe. Privatus sektorius yra suinteresuotas mažinti išlaidas, skirtas žaliavoms ir darbo užmokesčiui, pridėtines išlaidas. Dėl šių faktorių viešųjų paslaugų kokybė gali pradėti blogėti, gali didėti mokesčiai už viešosios infrastruktūros ir paslaugų sektorių plėtrą. Prie viešojo ir privataus sektorių partnerystės trūkumų minėtina ir tai, kad tokia bendradarbiavimo forma yra brangiau kainuojantis pasirinkimas nei tradicinis viešųjų paslaugų teikimas viešajame sektoriuje. Nors viešojo ir privataus sektorių partnerystės trūkumų randame, tačiau tokio bendradarbiavimo svarba ir būtinumu galime įsitikinti, remdamiesi sėkmingai įgyvendintų projektų pavyzdžiais įvairiose šalyse¹¹⁹. Taikant viešojo bei privataus sektorių bendradarbiavimą, labiausiai pažengusi Didžioji Britanija. Jos projektai sėkmingai taikomi visose tiriamose (transporto, mokyklų, ligoninių, kalėjimų, aplinkosaugos) srityse. Kitos šalys labai atsilieka. Galime išskirti tik Ispaniją ir Portugaliją, kur viešasis ir privatusis sektorius sėkmingai bendradarbiauja transporto bei aplinkosaugos srityse. Pirmieji projektai, taikant viešojo ir privataus sektorių partnerystę, buvo įgyvendinti Italijoje, Nyderlanduose, Vokietijoje. Čia viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas pradėtas taikyti transporto, mokyklų arba ligoninių, aplinkosaugos srityse. Airija ir Skandinavijos šalys¹²⁰ viešojo bei privataus sektorių partnerystę pradėjusios taikyti transporto ir mokyklų projektuose, Lenkija – transporto ir aplinkosaugos srityse, o Vengrija tik

---

¹¹⁸ Apie sėkmingos viešojo ir privataus sektorių partnerystės bruožus plačiau žr.: R. Smaliukienė. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo įtaka socialinei atsakomybei versle // Viešoji politika ir administravimas. 2005, Nr. 12. P. 72-74.

¹¹⁹ D. Gudelis, V. Rozenbergaitė. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybės // Viešoji politika ir administravimas. 2004, Nr. 8. P. 66-68.

¹²⁰ Keista, kaip Skandinavijos šalys, aplinkosaugą laikydamos prioritetine sritimi, iki šiol dar nepritaikė viešojo ir privataus sektorių partnerystės metodo.

transporto sektoriuje. Labai trūksta patirties, kaip, remiantis, viešojo ir privataus sektorių partnerystė, reikėtų reorganizuoti ligonines ir kalėjimus.

	Transportas	Mokyklos	Ligoninės	Kalėjimai	Aplinkosauga
Jungtinė Karalystė	■	■	■	■	■
Airija	■	■	■	■	■
Portugalija	■	■	■	■	■
Ispanija	■	■	■	■	■
Italija	■	■	■	■	■
Skandinavija	■	■	■	■	■
Nyderlandai	■	■	■	■	■
Prancūzija	■	■	■	■	■
Vokietija	■	■	■	■	■
Vengrija	■	■	■	■	■
Lenkija	■	■	■	■	■

2. 2 pav. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės patirtis Europoje¹²¹

- Sėkmingai įgyvendinti projektai
- Pirmieji projektai
- Ruošiami projektai
- Nėra patirties ruošiant projektus

Taigi XX amžiaus antrojoje pusėje pradėta įgyvendinti ir viešojo bei privataus sektorių partnerystė. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas suprantamas kaip viešojo ir privataus sektorių susitarimas, kai privačios organizacijos pradeda veikti tose srityse, kurias anksčiau priklausė viešosioms įstaigoms.

¹²¹ Remiamasi tarptautinės konferencijos „Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė. Alternatyvūs viešųjų energetikos ir infrastruktūros projektų finansavimo būdai Baltijos valstybėse“, įvykusios 2006 m. lapkričio 22-23 d., medžiaga.

2.2. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas Europos Sąjungoje

2.2.1. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo galimybės aplinkosaugos srityje

Praėjusį dešimtmetį viešojo ir privataus sektorių partnerystės plėtėsi į kai kurias ES šalis¹²². Ji buvo išplėtota daugelyje šalių (vienose jų sėkmingiau, kitose – ne) įvairiose srityse, tarp jų ir aplinkosaugoje. Pripažįstant minėtojo sektoriaus finansavimo svarbą bei besivystantį susidomėjimą viešojo ir privataus sektoriaus partneryste šalyse kandidatėse 2003 metais buvo išleistas leidinys „Sėkmingos viešojo ir privataus sektorių partnerystės vystymosi gairės“¹²³. Čia pateikiamos priemonės, modeliai¹²⁴, padedantys nustatyti, paruošti ir įgyvendinti viešojo bei privataus sektorių partnerystės projektus. Leidinyje aptariama keletas pagrindinių problemų, įtakančių sėkmingą viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo projektų kūrimą. Projektai nepateikia pastovaus ir rekomenduojamo požiūrio, tačiau jie yra suvokiami kaip priemonės, padedančios viešojo sektoriaus valdininkams susieti viešąsias dotacijas ir privačius fondus bei fondus iš tarptautinių finansinių institucijų (IFI) tokių, kaip: Europos Investicijų Bankas (EIB) arba Europos Rekonstrukcijos ir Vystymo bankas (EBRD). Minėtosios gairės buvo pristatytos keliuose seminaruose. Juos organizavo Europos Komisija¹²⁵ ir šalys kandidatės. Gairės buvo pristatytos įvairiose tarptautinėse konferencijose, dalyvaujant ir Europos Komisijai.

Augantis susidomėjimas viešojo ir privataus sektoriaus partneryste aplinkosaugos srityje pasitvirtino. Šalių kandidačių atstovai pasiūlė papildyti gaires tikrų projektų pavyzdžiais, taip užtikrinant, kad praktinio taikymo problema bus lengviau išsprendžiama. Europos Komisija, atsižvelgusi į šį prašymą, išleido leidinį „Privataus ir viešojo sektorių bendradarbiavimo

---

¹²² Apie ES šalių patirtį, įgyvendinant viešojo ir privataus sektorių partnerystę plačiau žr.: D. Gudelis, V. Rozenbergaitė. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybės // Viešoji politika ir administravimas. 2004, Nr. 8. P. 66-68; Nielsen R., Teumer St. The new EU public procurement directives. Copenhagen :Djot Publishing, 2005. P. 183-193; Nakrošis V. Kam naudinga viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė? // http://www.omni.lt/index.php?base/z_261889; prisijungimo laikas 2006-10-13;

¹²³ European Commission Directorate-General Regional Policy. Guidelines for Successful Public-Private Partnerships. March 2003// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-10-16; European Commission Directorate-General Regional Policy Guidelines for Successful Public-Private Partnerships. Vilnius. 20 November 2003//http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-10-16;

¹²⁴ Leidinyje „Sėkmingo viešojo ir privataus sektorių partnerystės vystymosi gairės“ plačiau supažindinama su viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės principo priemonėmis, modeliais, t. y. pateikiami jų pranašumai ir trūkumai. Žr.: European Commission Directorate-General Regional Policy. Guidelines for Successful Public-Private Partnerships. Vilnius. 20 November 2003.P. 9-11//http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-10-16;

¹²⁵ „Sėkmingo viešojo ir privataus sektorių partnerystės vystymosi gairėse“ aptariama Europos Komisijos veikla ir tolimesni planai, siekiant plėsti viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą aplinkosaugos srityse. Žr.: Ten pat, P. 8-9.

žinytas: atvejų studijos“, kuriame pateikti aplinkosaugos projektai, įgyvendinti Vakarų ir Centrinės Europos šalyse. Projektai apima keletą skirtingų aplinkosaugos sričių tokių, kaip: vandens tiekimas ir nuotekų tvarkymas, atliekų tvarkymas, transportas. Tai sektoriai, kuriuos dotavo Europos Komisija. Šios aplinkosaugos sritys – ne vienintelės, kuriose buvo pritaikyti viešojo ir privataus sektorių partnerystė, tačiau jos pripažįstamos kaip išskirtinės aplinkosaugos sritys. Minėti sektoriai buvo pasirinkti kaip Europos Komisijos glaudaus fondo reprezentaciniai pavyzdžiai, o ISPA programos dotavo finansavimą šalims kandidatėms.

Daugiausiai kapitalo buvo investuota į vandens ir transporto sektorius, mažiausiai finansinės paramos sulaukė atliekų tvarkymo sektorius. Vandens ir transporto srityse projektai tęsėsi ilgiausiai – apie 20 metų. Tai priklausė nuo investuoto kapitalo dydžio, privataus sektoriaus dalyvavimo laipsnio ir laiko, reikalingo užtikrinant investicijų ir pelno gavimą. Papildomai galima būtų paminėti faktą, kad dauguma dabar jau ES šalių narių (tada dar buvusių kandidačių į ES) turėjo sukurti ilgalaikes rinkas, kad infrastruktūra veiktų.

Atliekų tvarkymo projektai parodė, kad didžiausia atsakomybė perkelta privačiam sektoriui. Rinkos riziką taip pat prisiėmė privatus kapitalas (didžiausias dėmesys čia skiriamas irgi privataus sektoriaus iniciatoriams). Likvidumo rizika buvo paskirstyta priklausomai nuo projekto ir jo šalių savybių. Taip patvirtintas principas, kad rizika turi būti perkelta tai šaliai, kuri geriausia galėtų su ja susitvarkyti. Keletas iš atliktų atvejų parodė ir neveiksmingą rizikos paskirstymą bei iš tokio nesėkmingo bendradarbiavimo sekančias pasekmes. Kalbėdami apie sutarties tipą, turime pabrėžti, kad dažniausiai nustatoma struktūros forma – koncesijos¹²⁶ ir bendra rizika. Tarp apibrėžtų koncesijų ir bendros rizikos – BOT, BOOT ir BOO struktūrų elementai. Šios struktūrų formos ir sudaro viešojo bei privataus sektorių bendradarbiavimą. BOT struktūra – tai gerai organizuota, veikianti, teises privačiam sektoriui perduodanti sistema. Privati šalis, gaudama koncesiją, turi finansuoti jos organizavimą, paslaugų teikimą, užtikrinti paramą. Koncesijos suteikimas privačiam sektoriui gali būti traktuojamas kaip išskirtinės padėties suteikimas iki tol, kol bus įgyvendintas numatytas projektas. BOOT – gerai organizuota, veikianti, valdoma, teisės privačiai pusei perleidžianti, paslaugas teikianti struktūra. Nuosavybės teisės priklauso iki tol, kol bus baigta įgyvendinti koncesija. BOO – gerai organizuota, teikianti paslaugas, valdoma sistema. Nuosavybės teisės priklauso privačiam sektoriui¹²⁷.

---

¹²⁶ Tarptautinėje konferencijoje „Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė. Alternatyvūs viešųjų energetikos ir infrastruktūros projektų finansavimo būdai Baltijos valstybėse“, vykusioje 2006 m. lapkričio 22-23 d., buvo pabrėžta, kad užsienio šalyse labiausiai paplitęs viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdas – koncesija. Plačiau apie koncesiją žr.: Nielsen R., Teumer St. The new EU public procurement directives. Copenhagen: Djot Publishing, 2005. P. 149-181.

¹²⁷ Remiamasi tarptautinės konferencijos „Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė. Alternatyvūs viešųjų energetikos ir infrastruktūros projektų finansavimo būdai Baltijos valstybėse“, įvykusios 2006 m. lapkričio 22-23 d., medžiaga.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystės principai buvo taikomi daug didesniam projektų bei paslaugų ratui. Pirmiausiai buvo remiamasi projekto pagrindu ir pagrindinėmis viešojo bei privataus sektorių partnerystės savybėmis (pagrindinio projekto apibūdinimu, atsakymu, kodėl pasirinktas viešojo ir privataus sektorių partnerystės požiūris, siekiama ir įgyvendinama nauda bei rizika, sutartiniais ir finansiniais santykiais tarp šalių bei perkeltos rizikos lygio).

Remdamiesi atliktais aplinkosaugos atvejų tyrimais¹²⁸, galime nustatyti pagrindinius principus, įtakojančius viešojo ir privataus sektorių partnerystės vystymąsi ir pritaikymą. Būtina pabrėžti, kad viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą sudaro daug formų, kurias galima pritaikyti kiekvieno sektoriaus, projekto ir projekto partnerio individualiems poreikiams bei savybėms. Iki šiol dėl viešojo ir privataus sektorių partnerystės kategorijų apibrėžimo vyksta terminologiniai ginčai¹²⁹.

Sėkmingiems viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo projektams reikia įstatyminių ir valdymo struktūrų. Projektuose taikomas bendras principas – riziką turi prisiimti ta šalis, kuri galėtų su ja veiksmingai susitvarkyti. Yra atvejų, kad dėl iškilusios didelės rizikos, atsiranda papildomų išlaidų. Žinoma, kiekvienas projektas – unikalus, todėl rizikos lygį kaskart reikia nustatyti iš naujo. Kuo didesnis finansinis projekto dydis, tuo daugiau atsakomybės siekiama perkelti privačiam investuotojui. Kai kuriais atvejais viešasis sektorius geriau susitvarko su prisiimta rizika. Pvz.: reguliavimo rizika labiau tinka viešajam sektoriui, o vertinimo ir kokybės – privačiam. Dar vienas būdas, sėkmingai perkeliantis riziką, yra viešojo valdymo institucijos sugebėjimas iki galo suprasti, kokio pobūdžio yra projektas. Atliktų projektų pavyzdžiai rodo, kad dažnai neperkeliamas reikiamas rizikos kiekis ir atvirkščiai, kartais prisiimama per daug atsakomybės. Abiem atvejais pajamos sumažėja, o išlaidų – daugėja.

Projektai, kuriuose taikomas viešojo ir privataus sektorių partnerystės principas, negali būti izoliuoti. Tai pasakytina, kai kalbame apie planavimo pobūdį. Projektai turi būti integruoti į vystymosi planus. Labai svarbu, kad visos šalys teisinga įvertintų projekto parametrus, t. y. būtina kruopšti projekto analizė.

Taigi norėdami užtikrinti viešojo ir privataus sektorių partnerystės naudą aplinkosaugos srityje, turime atpažinti kiekvieno struktūros tipo stipriąsias ir silpnąsias vietas, kiekvienos šalies tikslus ir siekius. Svarbią reikšmę turi viešasis sektorius, kuris gali transformuotis iš paslaugų tiekėjo į paslaugų sutarčių kontrolierių.

---

¹²⁸ Plačiau apie atskirus aplinkosaugos atvejų (vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo, atliekų tvarkymo, transporto) tyrimus, atliktus įvairiose dabar jau ES šalyse narėse (išskyrus Bulgariją) analizę žr.: European Commission Directorate-General Regional Policy. Resource book on PPP case studies// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; 2006-10-16.

¹²⁹ Nors viešojo ir privataus sektorių partnerystės sritis ir toliau sparčiai plečiasi, vis dar išlieka daug skirtumų dėl terminologijos apibrėžimo ir taikymo.

Privataus sektoriaus indėlis partnerystėje su viešuoju sektoriumi yra aiškus, tačiau tokie santykiai nėra vienintelis įmanomas veiksmų planas, nes jis gana sudėtingai sukurtas, sunkiai pritaikomas ir vykdomas. Įmanomi įvairūs kiti alternatyvūs aplinkosaugos sričių finansavimo šaltiniai tokie, kaip: „viešas-viešas“ institucijų susitarimas, į kurią nereikėtų nepalankiai žiūrėti galvojant, kad viešojo ir privataus sektorių partnerystė pasiūlys daugiau nei galime tikėtis.

Taigi turime atidžiai įvertinti viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo svarbą tiek aplinkosaugos, tiek kitose srityse. Pirmiausiai turime atkreipti dėmesį į viešosios naudos ir santykinio pelno pasiekimą įvairiais būdais.

Atliekant bendrą aplinkosaugos projekto pavyzdžių analizę, buvo parinkti šeši kriterijai¹³⁰: investicijų vertė, sutarties trukmė, atsakomybės perkėlimas, poreikio rizika, tinkamumo rizika ir sutarties tipas. Investicijų vertė – projekto kapitalo investicijos, kurios vertinamos kaip autonominė išskirtinė pajamų arba valdymo išlaidų dalis. Sutarties galiojimo laikas – viešojo ir privataus sektorių partnerystės sutartinių santykių trukmė, kuri priklauso nuo pradinių investicijų. Atsakomybės perkėlimas – lygis, kuris apibūdinamas pagal sutarties modelį ir išipareigojimus, turto savininką arba veikimo teises bei projekto vykdomąją struktūrą. Poreikio rizika – sąlyga, pagal kurią rinkos poreikis, konkurencija arba technologinis susidėvėjimas perduodamas privačiai šaliai. Tinkamumo rizika – lygis, kuriuo remiantis privati pusė perteikia sutarties specifikacijas. Plačiau kalbant, tinkamumo rizika – nesugebėjimas remtis standartais ir kokybės lygiu, tiekti paslaugas pagal specifikacijas. Sutarties tipas – viešojo ir privataus sektorių partnerystės sutartinio susitarimo tipas naudojantis nustatytą gairių tipologiją. Minėtieji rizikos apibrėžimai naudojami, norint sugrupuoti riziką. Taip yra nustatomos įvairios rizikos grupės, kurios neišvengiamos viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavime aplinkosaugos srityje¹³¹.

Darbe „Sėkmingo viešojo ir privataus sektorių partnerystės vystymosi gairės“ siekiama parodyti, kaip viešojo ir privataus sektorių partnerystės principas sukurtas, kaip jis vystosi ir kaip yra pritaikomas kituose aplinkosaugos projektuose. Didelis dėmesys skiriamas leidiniui „Žalioji knyga“¹³².

¹³⁰ Juos galime vadinti bendraisiais viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo modeliais aplinkosaugos srityje.

¹³¹ European Commission Directorate-General Regional Policy. Resource book on PPP case studies // http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-10-16.

¹³² Žalioji knyga – Europos Komisijos paskelbtas pranešimas tam tikroje politikos srityje. Iš pradžių tai – dokumentas suinteresuotoms šalims, organizacijoms ar individams, kviečiantis dalyvauti konsultacijose ar debatuose. Kai kada Žalioji knyga suteikia pradžią įstatyminio akto parengimui. Aplinkosaugos srityje yra paskelbta „Žalioji knyga“ dėl rinka pagrįstų instrumentų naudojimo; „Žalioji knyga“ dėl prisitaikymo prie klimato kaitos; Žalioji knyga dėl energetikos. Žr.: Suomijos, pirmininkaujančios 2006 m. gruodžio mėn., veiklos prioritetai aplinkos sektoriuje// http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1089; prisijungimo laikas 2006-10-18.

„Žaliojoje knygoje“ aptariamas viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas. Remdamiesi ja, galime daryti išvadą, kad nėra jokios specialios sistemos, valdančios viešojo ir privataus sektorių partnerystę. Visos sutartys, kuriose viešojo sektoriaus sprendimai veikia dėl trečiosios šalies ekonominio aktyvumo, nesvarbu, ar dėl antrinių įstatymų, ar – ne, jos turi būti tiriamos, naudojantis ES Sutarties taisyklėmis ir principais.

ES taisyklės dėl įvairių privačių partnerių pasirinkimo Bendrijoje koordinuojamos įvairiais lygiais ir mastais. „Žaliojoje knygoje“ aptariami principai ir taisyklės, kylantys iš Bendrijos įstatymo dėl viešųjų sutarčių ir koncesijų. Čia analizuojamos tokios temos: procedūrų schema (dialogo procedūra, skirta tam tikroms viešojo ir privataus sektorių partnerystės procedūroms tokioms, kaip: sutartys, minimali schema antriniams įstatymams, jokios schemas netaikymas darbo ir paslaugų koncesijoms), privačios iniciatyvos, bendradarbiaujant viešajam ir privačiam sektoriams, sutartinė schema ir sutarčių pataisos, taikant viešojo ir privataus sektorių partnerystės principu. „Žaliojoje knygoje“ išskiriami du viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo principo tipai: „sutarčių“ viešojo ir privataus sektorių partnerystė¹³³ ir „institucinis“ viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas¹³⁴.

Įstatyminę bazę, susijusią su Bendrijos viešosios rūpybos įstatymu ir taikomą viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavime sukūrė Europos Komisija. Vienas iš jos prioritetinių tikslų buvo siekis labiau apibrėžti viešojo ir privataus sektorių partnerystės principus bei padėti juos įgyvendinti tiek aplinkosaugos, tiek kitose srityse. Sprendimą, apibrėžiantį deficito ir skolų problemas viešojo ir privataus sektorių partnerystės tipo investicijose, paskelbė Eurostat¹³⁵. Buvo prieita išvados, kad viešojo ir privataus sektorių partnerystė¹³⁶ turi būti traktuojama kaip nevyriausybinis turtas tokiomis sąlygomis: privačioji šalis prisiima riziką¹³⁷.

---

¹³³ „Sutarčių“ viešojo ir privataus sektorių partnerystė – tai viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas, paremtas sutarčių pagrindu.

¹³⁴ „Institucinis“ viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas – viešojo ir privataus sektorių partnerystė, susijusi su bendru dalyvavimu viešųjų ir privačių partnerių sugrupuoto kapitalo įstatymų institucijoje.

¹³⁵ Eurostat – Europoje veikianti ES statistikos tarnyba. Ji atsakinga už statistinių duomenų apie įvairias veiklos sritis, Europos Sąjungą ir jos partnerius teikimą. Eurostat reguliariai skelbia statistinius duomenis apie Europos įmones. Šios tarnybos leidiniuose pateikiamos žinios apie gamybos plėtrą, užimtumą ir išorinę Europos įmonių prekybą, naujausią ekonominę išsivystymą pagal atskiras sritis, įmonių atsiradimą bei likvidavimą. Čia skelbiami ir struktūriniai naujų valstybių narių bei kandidačių valstybių narių įmonių statistiniai duomenys. Be to, kasmet yra išleidžiamas „Eurostat žinynas“, kuris išsamiai supažindina su Europos verslo padėtimi. Žr.: http://ec.europa.eu/youreurope/nav/en/business/development/market-info/statistics/index_lt.html; prisijungimo laikas 2006-10-18.

¹³⁶ Plačiau apie viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą ES šalyse aplinkosaugos srityje žr.: Public-Private Partnerships (PPP) // http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; Structural actions in support of the information society // http://ec.europa.eu/regional_policy/themes/infotech_en.htm; prisijungimo laikas 2006-10-28.

¹³⁷ European Commission Directorate-General Regional Policy. Resource book on PPP case studies. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-10-16.

Apibendrinę galime teigti, kad Europos Komisijos darbuose „Sėkmingo ir privataus sektorių partnerystės gairės“, „Privataus ir viešojo sektorių bendradarbiavimo žinynas: atvejų studijos“ pateikiama išsamios informacijos apie tai, kaip viešojo ir privataus sektorių partnerystė veikia aplinkosaugos srityje. Čia analizuojama ir aptariama ES šalių ir valstybių kandidačių į ES patirtis, taikant viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo principą atliekų, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo, transporto sektoriuose.

2. 2. 2. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas atliekų tvarkymo sektoriuje

Savivaldybių atliekų tvarkymo sistemų modernizacija turi keturis elementus: transporto priemonių ir įrangos modernizacija, atliekų šalinimo įrenginių konstrukcijų atitikimas ES standartams, integruotų strategijų pritaikymas, surinkimo bei transporto paslaugų regioninį išdėstymą aplink regiono įrengimus. Visų minėtųjų elementų sąveika yra labai svarbi. Pvz.: labai brangu transportuoti nespaustas atliekas didelį atstumą į naują jų tvarkymo vietą su įprastais mažos keliamosios galios sunkvežimiais. Elementų sąveika kartais pamirštama, pvz.: naujos atliekų tvarkymo vietos sukuriamos visuomenės lėšomis, tačiau ES šalys ir toliau naudojasi tuo pačiu transportu, veždamos atliekas. Taip yra todėl, kad trūksta lėšų transporto pakeitimui. Kitur modernizacija vyksta tik dideliuose miestuose ir nepasiekia regionų aplink juos.

Čekijoje, Slovakijoje, Vengrijoje privačios bendrovės atliekų tvarkymo sektorių pradėjo modernizuoti pagal keturis su viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimu susijusius elementus. Gauti rezultatai rodo, kad atliekų tvarkymas – atviras privačios šalies paramai.

Tradiciskai tvarkant atliekas, kiekviena gyvenvietė turi vietą, kur yra vežamos atliekos. Vietinis komunalinių paslaugų tiekėjas, naudodamasis prastos kokybės nesuspaudžiančia atliekų transporto priemone, veža jas aštuonis, dešimt kartų. Šalių pereinamosiose ekonomikose reikia vyti evoliuciją, o dėl rinkos jėgų ir dėl ES įstatymų, keliančių dideles sąlygas ir aukštus standartus atliekų tvarkymo vietoms, šalys vietiniu lygmeniu negali nupirkti modernios technikos.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystė nebuvo sunkiai įgyvendinama atliekų tvarkymo sektoriuje¹³⁸. Savivaldybės dažniausiai susidūrė su blogėjančia finansine situacija, kuri privertė

---

¹³⁸ Rašant skyrių „Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas atliekų tvarkymo sektoriuje“, buvo remtasi leidiniu „Privataus ir viešojo sektorių bendradarbiavimo žinynas: atvejų studijos“, kuriame pateikta 7 atliekų tvarkymo srities atvejai. Asa – Vengrijoje; Entsorgangas – Bulgarijoje; Nesebaras – Bulgarijoje; Kirklis – Didžiojoje Britanijoje; Preskomas – Rumunijoje; Jegunovcė – Makedonijoje; Mulheimeris – Vokietijoje. Žr.: European Commission Directorate-General Regional Policy. Resource book on PPP case studies// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-10-16.

atkreipti dėmesį į tokius dalykus: į pasenusią įrangą, palaipsniui jos priežiūrai didėjančias išlaidas, blogėjančią paslaugų kokybę. Vis labiau griežtėjantys aplinkosaugos reikalavimai, augantis atliekų kiekis privertė susirūpinti visuomenės sveikata. Didėjantys kaštai ir atliekų tvarkymo mokesčiai privertė pagalvoti apie privataus sektoriaus galimybę investuoti ir teikti aukštos kokybės paslaugas.

Pavyzdžiai iliustruoja viešojo ir privataus sektorių partnerystės principų taikymą nepalankiose įstatymų ir verslo aplinkos situacijose, rodo, kaip reikėtų elgtis esant tam tikroms sąlygoms. Tyrimai valstybėse narėse ir tuomet dar buvusiose šalyse kandidatėse į ES buvo atliekami taip. Buvo atliekama dviejų bendrų kompanijų (tarp užsienio investuotojų ir Vengrijos savivaldybių „Rethamne Szolnok“ ir „ASA Debrecen“) lyginamoji analizė. Pateiktas pavyzdys, kaip strateginiai investuotojai siekė sukurti dominuojančią rinką dviejuose Bulgarijos miestuose: Rause ir Varoje, kaip privati šalis valdė atliekų šalinimo vietas, Nesebare (Bulgarijoje) kur pelnas buvo gaunamas iš perdirbimo. Aptariama, kaip, remiantis viešojo ir privataus sektorių partneryste, Didžiojoje Britanijoje savivaldybės siekė surasti optimalią ilgalaikę strategiją ir privataus investuotojo pereinamąją kontrolę. Analizuojami pavyzdžiai, kai po atliekų tvarkymo sektoriaus privatizacijos Rumunijoje privačios įmonės varžėsi su išskirtines sąlygas ir teises turinčiomis viešosiomis įmonėmis, kai po privatizuotos atliekų tvarkymo srities Jegunvcėje (Makedonijoje) pagal savivaldybių paslaugų nuostatas, buvo sukurta koncesija, kuri visiškai neatitiko privačios šalies lūkesčių ir interesų. Europos Komisijos leidinyje „Sėkmingo viešojo ir privataus sektorių partnerystės vystymosi gairės“ supažindinama ir su požiūriu į viešojo bei privataus sektorių bendradarbiavimą Vokietijoje. Šios ES šalies narės mieste Mulheimeryje buvo siekiama apeiti viešosios rūpybos įstatymus dėl privačios pusės pasirinkimo.

Trys vyraujantys viešojo ir privataus sektorių partnerystės sutarčių tipai yra paslaugų sutartys, koncesijos ir jungtinės sutartys. Platesnė viešojo ir privataus sektorių partnerystės analizė būtų pagrindas teiginiui, kad jungtinės sutartys, susijusios su ilgalaikėmis sutartimis tarp valstybių ir kompanijų yra stabiliausios sutartys. Retmano pavyzdys Vengrijoje ir Kirklio – Didžiojoje Britanijoje buvo tie atvejai, kai stabilius santykius lėmė aiškūs sutartiniai santykiai.

Rauso partnerystė su Varna (Bulgarijoje) vadinama jungtine sutartimi, tačiau tuo pačiu ji laikoma nestabilia. Savivaldybė buvo pasyvus partneris, kuris nedalyvavo valdyme, o vieną iš penkių kompanijų, siekusių įsitvirtinti rinkoje, galima buvo vertinti kaip rizikingomis sąlygomis sugebėjusią sudaryti tik trumpalaikę sutartį.

Mažiau aptariamoms yra koncesijos sutartys. Koncesijos¹³⁹ yra sąlygiškai nauja struktūra pereinamojoje ekonomikoje ir jų apibrėžimai vis kinta¹⁴⁰. Goldenbugo susitarimas su Nesebaro (Bulgarijos) savivaldybe, pavadintas koncesija tik dėl to, kad neturėjo konkrečių ir įstatymais paremtų koncesijos nuostatų. Rause (Bulgarijoje) vykdoma koncesija buvo daugiau struktūrizuotas susitarimas, paremtas aktyviu savivaldybės dalyvavimu kompanijos valdyme, kuris sėkmingai vyko jau daugiau nei dešimtmetį.

Daugiau rizikos teko patirti savarankiškomis įmonėms. Preskomas (Rumunija) buvo tas pavyzdys, kai kompanija prisiėmė visą atsakomybę dėl to, kad savivaldybė nesiūlė paramos, užtikrinančios rizikos perkėlimą ir jai. Kitas atvejis taip pat parodė, kad visa komercinė rizika, bent dalinai, turėjo išskirtinumo sutartį su savivaldybe. Goldenbugas buvo kitas pavyzdys, kai privati įmonė susidūrė su rizika valdyti atliekų sritį, kuri priklausė nuo besikeičiančios rinkos ir vietinės politikos tikslų.

Kitais atvejais savivaldybė surinko mokesčius iš gyventojų ir atsilygino įmonei pagal atskirą sutartinę formulę, nustatančią biudžeto pajamas iš anksto. Šis susitarimas, vadinamas *prima facie*, sumažino privačios šalies riziką, tačiau kai sutarties struktūra buvo pažeista, arba kai savivaldybės finansavimas buvo neaiškiai apibrėžtas, rizika išliko didelė. Ji sumažėjo tik tuomet, kai privati šalis galėjo pasikliauti aktyvia savivaldybės parama ir dalyvavimu kompanijos valdymo procese. Tokiu atveju kalbama apie jungtinius susitarimus, kurie yra naudingi ne vien dėl pelno pasidalijimo, bet ir dėl tiesioginio savivaldybės dalyvavimo valdyme. Dviejuose Vengrijos jungtinių sutarčių pavyzdžiuose savivaldybė pasiliko teisę paskirti įmonės finansų direktorių. Tai sustiprino partnerystę, priimant valdymo sprendimus.

Pavyzdžiai rodo, kad Vengrijoje PHARE parama, skirta neseniai įkurtam atliekų tvarkymo regionui remti, tapo *cause celebre*. Ji taip pat paskatino ASA (Vengrijoje) protestus prieš vyriausybės politiką, nukreiptą į konkurencingų atliekų šalinimo vietų subsidijavimą. Tokios politikos rezultatas buvo netolygus viešų ir privačių atliekų tvarkymo vietų įsteigimas, o vėliau ir visiškas statybų sustabdymas.

---

¹³⁹ Koncesija – valstybės ir privataus kapitalo bendradarbiavimo forma. Šis modelis vakarų šalyse taikomas jau daugelį metų ir yra ypač populiarus Didžiojoje Britanijoje. Čia privataus ir viešojo sektorių sandorių apimtis yra apie 6 mlrd. eurų. Koncesija dažniausiai suteikiama pasirašant sutartį tarp valdžios (valstybės ar savivaldybės institucijos) ir viešo konkurso būdu pasirinktos privataus ūkio subjekto, vadinamo koncesininku. Taip jis prisiima didžiąją dalį su tokia veikla susijusios rizikos, atitinkamas teises ir pareigas. Koncesininkui už teikiamas infrastruktūros paslaugas atlyginimą moka koncesiją suteikusi institucija arba patys paslaugos gavėjai. Žr.: Garbaravičius A. Koncesijos: gelbėjimosi ratas ar akmuo po kaklu?// <http://www.kaunas.lt/page/index/190?sid=299>; prisijungimo laikas 2006-10-21.

¹⁴⁰ Plačiau apie koncesijas ES aplinkosaugos srityje žr.: Commission of the European Communities. Brussels. Communication from Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and Social Committee and the Committee of the Regions on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Procurement and Concessions. Brussels. 2005. COM, Nr. 569 final// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/ppp/com2005_569_en.pdf; prisijungimo laikas 2006-10-28.

Targoviste (Rumunijoje) PHARE programa buvo paremta atliekų tvarkymo įstaiga, kuri pradėjo konkuruoti rinkoje su privačia kompanija. Kaip parodė tyrimas, privačioji pusė pradėjo baimintis, kad neatlaikys netolygios konkurencijos.

Minėtasis pavyzdys atskleidė problemas, su kuriomis Europos Komisija susidūrė dotuodama finansavimą ir siekdama paskatinti privataus sektoriaus dalyvavimą atliekų tvarkymo srityje. ISPA, taikydama išplėstinę programą, parėmė atliekų tvarkymo vietas keliose tuo metu buvusiose šalyse kandidatėse į ES. Buvo ieškoma būdų, kaip suderinti subsidijuotą vystymąsi su privataus sektoriaus vystymusi. Problemų atsirado, kai vietinė valdžia ir Europos Komisija siekė pritraukti privačias įmones dalyvauti ISPA remiamuose fonduose.

Pirma problema, kurią reikėjo aptarti buvo perkamumas. Retmano (Vengrijoje) atvejis buvo aiškus pavyzdys, kai privataus kapitalo valdomos įmonės galėjo gauti pelną ir rinkti mokesčius tiesiogiai iš žmonių. Asa (Vengrijoje) atvejis buvo kitoks. Čia savivaldybė mokėjo privataus kapitalo įmonei tiesiogiai ir, remiantis besikeičiančiais tarifais, populiacija buvo nereguliariai subsidijuojama. Šiuo atveju kompanija neišgalėjo mokėti ne tik už surinkimo ir transporto paslaugas, bet ir už ES patvirtintos atliekų šalinimo vietas suformavimą.

Preskomui (Rumunijoje) priklausė pelningas verslas. Jie tiesiogiai aptarnavo vartotojus, t.y. siuntė sąskaitas ir surinkinėjo mokesčius tiesiogiai iš namų ūkių. Tai buvo daroma, nesinaudojant jokia parama iš savivaldybės.

Aiškiausias aptariamo atvejo pavyzdys yra Slovakijoje ir Čekijoje. Šiose šalyse dauguma išlaidų teko privačiam sektoriui, kuris ir valdė atliekų tvarkymo procesus. Dotacijų finansavimas buvo naudojamas, kruopščiai pritaikant jį prie vietinės sistemos.

Kitas dotacijų finansavimo aspektas buvo didelės projektų kainos. Vienas iš būdų, kaip buvo galima jas sumažinti, buvo inžinerijos sprendimų, kurie neturėjo finansinio arba socialinio tvirto pagrindo, atsisakymas arba pertvarkymas.

Svarbesnis faktorius buvo ES direktyvų atitikimas, kuriant projektą ir skaičiuojant jo kainą. Taigi svarbiausia buvo, remiantis galiojančiais įstatymais, sumažinti biodegraduojančių atliekų kiekį, įgyvendinti ES tikslus perdirbamų atliekų srityje. Išvardytos sąlygos galėjo neigiamai paveikti, buvo galimas finansinis nuostolis.

Geriausiai organizuotas atliekų perdirbimas yra tada, kai jis yra subsidijuojamas, arba kai jį valdo ne pelno siekiančios organizacijos. Kalbėdami apie privatų verslą, turime nepamiršti, kad jis visada vengia išlaidų. Privačios įmonės dažniausiai susijusios su atrankine atliekų perdirbimo sritimi, kuri yra kur kas pelningesnė. Pvz.: galime pasižiūrėti, kaip tvarkomi automobilių akumulatoriai, popieriaus pramonė Makedonijoje.

Buvo daug atvejų, kai pagrindiniuose Bulgarijos ir Vengrijos miestuose, kur Komisija turėjo finansuoti paralelias operacijas, arba kur viešasis sektorius valdė atliekų šalinimo vietas,

dalį ar visą atliekų surinkimo ir transportavimo procesą valdė privatus sektorius. Pagal Europos Komisijos taisykles transporto ir įrangos gavėjai turėjo būti viešasis sektorius, t. y. gavėjas turėjo būti savivaldybė arba savivaldybių grupė. Tokie atvejai, kai bendradarbiaujant viešajam ir privačiam sektoriui, buvo priimtas sprendimas, kad transporto priemonės turėjo būti perduotos privataus kapitalo atstovams, kėlė didelį susirūpinimą. Aptartoje situacijoje buvo galima rasti ir kitų alternatyvų, pvz.: išsinuomoti arba išsipirkti lizingu transporto priemones. Tai skatintų privačių paslaugų tiekėjus finansuoti projektus, tačiau juos dar turėtų peržvelgti Komisija. Vietiniai tokių projektų laiduotojai turėtų pasiūlyti būdus, kurie garantuotų efektyvų Komisijos resursų panaudojimą ir kartu skatintų viešojo ir privataus sektorių partnerystę.

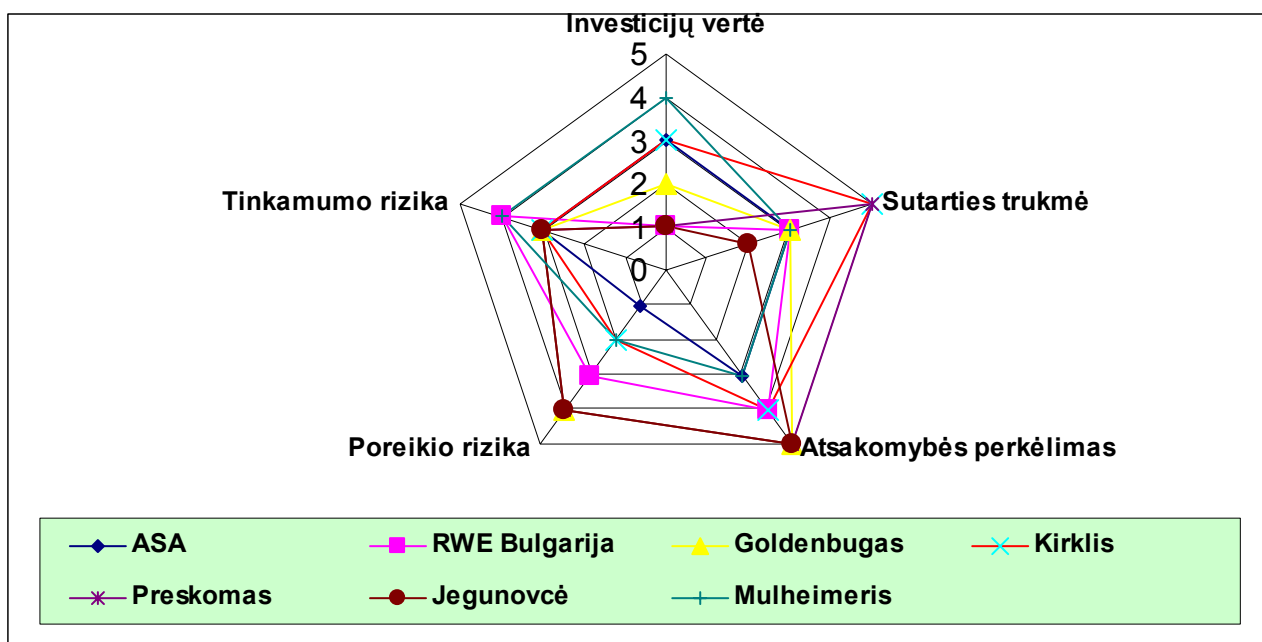
Konstantos atvejo struktūrą vandens sektoriuje galime panaudoti atliekų tvarkymo srityje. Minėtuju atveju privatus konsorciumas siūlė kainą. Jis norėjo perimti ISPA finansuojamų turtų valdymą dar prieš turto gavėjui mokant pradinius ir periodinius koncesijos mokesčius. Panašų mechanizmą galima buvo pritaikyti perleidžiant ISPA finansuojamas atliekų tvarkymo vietas privačioms koncesijoms. Be to, privatus sektorius dar neveikė kaip ISPA finansuojamų atliekų tvarkymo vietų bendri investuotojai.

Remdamiesi „Radar“ diagramomis, nurodytomis leidinyje „Sėkmingo viešojo ir privataus sektorių partnerystės vystymosi gairės“, galime daryti išvadas apie tyrimus atliktus atliekų tvarkymo srityje. Būtina atkreipti dėmesį į tokius kriterijus: investicijų vertė, sutarties trukmė, atsakomybės perkėlimas, poreikio rizika, tinkamumo rizika ¹⁴¹.

Daugiausiai investuota į Mulheimerio projektą. Ilgiausi sutarčių terminai nustatyti Kirklio ir Preskomo projektams. Daugiausiai atsakomybės privačiam sektoriui perkelta, kai buvo atliekami Jegunovcės ir Preskomo projektai. Poreikio rizika didžiausia Jegunovcės projekto atveju. Kriterijų „Tinkamo rizika“ labiausiai atitinka RWE Bulgarijos ir Mulheimerio projektai. Vertinant projektus pagal visus kriterijus, geriausiais projektais galime vadinti Mulheimerio ir Kirklio projektus, mažiau – Jegunovcės, RWE Bulgarijos, Goldenbugo, nesėkmingiausias yra Preskomo projektas (Žr.: 2.1 pav., p. 52).

---

¹⁴¹ European Commission Directorate-General Regional Policy. Resource book on PPP case studies.// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-10-16.

2.1 pav. Viešojo ir privataus sektorių partnerystė atliekų srityje

Apibendrinami turime pabrėžti, kad vyraujantys viešojo ir privataus sektorių partnerystės tipai, kuriais buvo pasinaudota, įgyvendinant projektus atliekų tvarkymo srityje, yra paslaugų sutartys, koncesijos, jungtinės sutartys. Geriausiai organizuotas atliekų tvarkymas yra tada, kai jis subsidijuojamas, arba kai jį valdo ne pelno siekiančios organizacijos. Iš pateiktų pavyzdžių galime teigti, kad daugeliu atveju viešojo ir privataus sektorių partnerystė atliekų tvarkymo sektoriuje pasiteisino.

2.2.3. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas vandens tiekimo bei nuotekų tvarkymo sektoriuje

Viešojo ir privataus sektorių partnerystė tarptautiniuose vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriuose gyvavo daugelį metų. Pvz.: vandens koncesijos sistema Prancūzijoje naudojama jau 40 metų. Ji padėjo išaugti skirtingoms Prancūzijos komunalines paslaugas teikiančioms kompanijoms. Daugelyje Didžiosios Britanijos savivaldybių naudojama trečiojo tipo viešojo ir privataus sektorių partnerystės sutartys. ES geriamojo vandens direktyva ir Miestų nuotekų direktyva atsirado taip pat pasikeitus viešojo sektoriaus atsakomybei vandens pramonėje. Būtent šiame sektoriuje planuojamas platesnis viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo taikymas. Daugelis šalių narių, norėdamos atitikti direktyvos reikalavimus, turi daug investuoti į senų įrenginių atnaujinimą arba naujų sukūrimą. Šalys, neištraukusios

privataus sektoriaus, svarsto galimybę potencialiai pasinaudoti savo įgūdžiais ir finansiniais resursais. To siekiama, norint pritaikyti investicijų programas ir perduoti reikiamą kokybę bei veiksmingumo gerinimo įgūdžius.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystės įtaką lemia projekto dydis, apimtis, sudėtingumas, reguliaciniai ir vykdomieji reikalavimai, naudotojo išlaidų pritaikymas ir paskirstymo rizika. Vandens sektoriuje pritaikyta daug viešojo ir privataus sektorių partnerystės struktūrų bei tradicinių rūpybos susitarimų. Vandens tiekimo ir nuotekų įrenginiai puikiai tinka BOT, DBFO sutartims ir koncesijoms, kur naudotojo išlaidų mechanizmas yra saugus. Didėjanti rizika, susijusi su sudėtingu vykdymo procesu valdymu ir poreikiu kurti bei gerinti infrastruktūros tinklus, ypač dar buvusiose šalyse kandidatėse, remia viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo galimybių augimą.

Pasirinkti pavyzdžiai, susiję tiek su ES narėmis, tiek su tuo metu buvusiomis kandidatėmis¹⁴². Jie iliustruojami bendrais tarptautiniais viešojo ir privataus sektorių partnerystės modeliais vandens sektoriuje. Dažniausiai pavyzdžiais buvo siekiama parodyti viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo įtaką projektų kūrimui, ilgalaikių rinkų vandens turtams ir jų vykdymo teisių vystymuisi. Be to, atkreipiamas dėmesys į Komisijos finansavimo galimybes, siekiant pagerinti vykdymą ir viešojo bei privataus sektorių bendradarbiavimo susitarimų nešališkumą, skatinantį nešališką išlaidų ir pajamų paskirstymą standartiniais ir rinkos reguliavimo mechanizmais. Pabrėžtinai ir viešojo bei privataus sektorių bendradarbiavimo sugebėjimas pasinaudoti privataus sektoriaus ir naujų technologijų verte sudėtinguose projektuose. Pasirinktais atvejais siekiama parodyti sugebėjimą, iniciatyvų bei rizikos perkėlimo pagalba perduoti didesnę projektų realizavimo greitį ir sukurti vykdymo efektyvumą. Viešojo ir privataus sektorių partnerystė neturi sumažinti susidomėjimo aplinkosaugos problemomis, paslaugų kokybės standartais arba socialiniais ir bedarbystės klausimais.

Remdamiesi tyrinėjamų projektų pasirinkimo kriterijais, galime daryti išvadas. Visu pirma, yra skirtumas tarp privatizacijos ir viešojo bei privataus sektorių partnerystės, ypač tai pabrėžtina, kalbant apie vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektorių naujose šalyse. Praktika parodė, kad būtent tada dar buvusiose šalyse kandidatėse dažniausiai privatizuojamas turtas ir tik tada sukuriamas, vykdomas viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo projektas, kuriuo

---

¹⁴² Rašant skyrių „Viešojo ir privataus sektorių partnerystė vandens tiekimo ir nuotekų srityse“, buvo remtasi Europos Komisijos išleistu darbu „Privataus ir viešojo sektorių bendradarbiavimo žinynas: atvejų studijos Jame aptariami tiek valstybėse narėse (Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje, Airijoje), tiek tuomet dar buvusiose šalyse kandidatėse (Čekijoje, Slovakijoje) ir dabar vis dar valstybėje kandidatėje Rumunijoje atlikti projektai. Buvo pasirinkta 10 atvejų. Apa Nova – Rumunijoje; Škotijos vanduo – Didžiojoje Britanijoje; Škotijos viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas vandens srityje – Didžiojoje Britanijoje; Berlyno vanduo – Vokietijoje; Konstanta projektai vandens ir nuotekų sektoriuose – Rumunijoje; Dublino nuotekų projektas – Airijoje, Karvina – Čekijoje; Trenčino vandens sistema – Slovakijoje; Simru – Didžiojoje Britanijoje, Šverto – Vokietijoje. Žr. : European Commission Directorate-General Regional Policy. Resource book on PPP case studies// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-10-16.

pritraukiamos investicijos ir žinios. Taip buvo Trenčine (Slovakijoje), Karvinoje (Čekijoje). Buvo tikimasi, kad šalys, bent jau iš pradžių, norės išlaikyti visuomeninių paslaugų kontrolės lygį ir dės pastangas, kontroliuodamos tam tikrą turta. Žinoma, tai neturėjo trukdyti ilgesniam viešojo ir privataus sektorių partnerystės vystymuisi, reguliarioms bei nešališkoms investicijoms.

Perkeltos rizikos lygis yra labai svarbi problema, siekiant viešojo ir privataus sektorių partnerystės, įgyvendinamuose aplinkosaugos projektuose. Daug veiksnių įtakoja minėtųjų projektų sėkmę. Tai – standartai, atsakomybė, paslaugos ir kokybės nuostatų tikslai ir daugelyje šalių išlikęs poreikis sukurti paslaugos pilno naudojimosi principus.

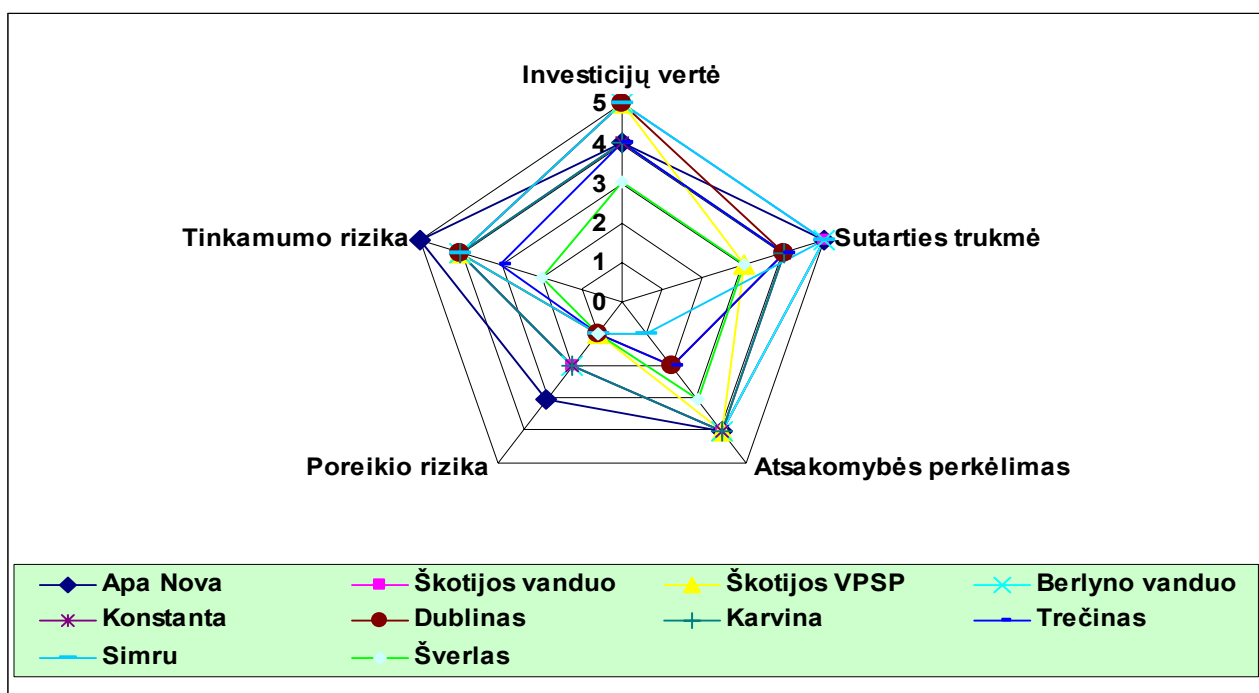
Paliesdami platesnes aplinkosaugos infrastruktūros problemas, turime paminėti, kad labai svarbu viešajame sektoriuje efektyvus monitoringas, kontrolė, apmokėjimų ir baudų sistema. Svarbiausia, kad projektas patenkintų lūkesčius ir jei atsirastų problemų, būtų galima, jį koreguoti, taisyti.

Minėtosios sistemos turi būti taikomos, kuriant iniciatyvos schemas. Taip privati šalis skatinama gerinti veikimo kokybę ir efektyvumą. Išryškėja skirtumai tarp viešojo sektoriaus noro apibrėžti statutinės atsakomybės standartus ir privataus sektoriaus siekio garantuoti biudžetą. Karvinos (Čekijos) projektas – tas atvejis, kai buvo pritaikyta aptarčioji schema, pastovių veikimo kriterijų ir vykdymo rezultatų kūrimas bei pristatymas. Didžiosios Britanijos projektai – kiti pavyzdžiai, kai buvo pasiekti abu tikslai. Šiuo atveju duomenų prieinamumas leido viešai peržvelgti tikslų veikimą ir vartotojų išlaidų spaudimą.

Jau buvo kalbėta, kad Komisijos dotacijos gali būti svarbios, siekiant balanso tarp komercinių ir viešųjų interesų. Karvinos (Čekijos), Trenčino (Slovakijos), Konstantos (Rumunijos) projektai – tai rodantys pavyzdžiai. Komisija gali veiksmingai užtikrinti, kad kokybės standartai būtų iki galo įgyvendinti, kad viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo sutartys būtų sukurtos atviru ir aiškiu būdu. Ji taip pat gali skatinti visuminę socio-ekonominę projektų kokybę. Labai svarbu, kad būtų gerai pasiruošta projektui. Siekiant sėkmingai sukurti projektą, privalu atsižvelgti į perkamumo ir finansinę pusiausvyrą, teisingai nustatyti Komisijos fondų tinkamą dydį.

Projekto sutarčių trukmė turi atitikti investicijų, tarifų, laukiamų pajamų ir kitų faktorių dydį. Konstantos (Rumunijos) projektu matyti, kaip sutarties periodo finansiniai, investicijų, dotacijų finansavimo ir rizikos paskirstymo faktoriai gali padidinti privataus sektoriaus interesus projekte.

Dublino (Airijos) projektu, kaip ir kitais projektais, buvo įrodyta, kad privataus sektoriaus privačių investuotojų ir vykdytojų dalyvavimas yra efektyvus metodas ekspertizės ir technologijų nustatymui. Remdamasi gautais rezultatais, Bendrija sprendžia, kokius ES kokybės ir aplinkosaugos standartus patvirtinti.

2.2 pav. Viešojo ir privataus sektorių partnerystė vandens ir nuotekų srityse

Remdamiesi „Radar“ diagramomis, nurodytomis leidinyje „Sėkmingo viešojo ir privataus sektorių partnerystės vystymosi gairės“, galime daryti išvadas dėl vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo srityse atliktų tyrimų. Turime atkreipti dėmesį į tokius kriterijus: investicijų vertę, sutarties trukmę, atsakomybės perkėlimą, poreikio riziką, tinkamumo riziką¹⁴³.

2.2 paveiksle matome, kad projektai labiausiai atitiko investicijų vertės ir sutarties trukmės kriterijus. Geriausias pavyzdys – Simru projektas. Daugiausiai atsakomybės privačiam sektoriui perkelta Apa Novos, Škotijos vandens, Berlyno vandens, Konstantos, Karvinos projektuose. Kriterijus „poreikio rizika“ beveik visuose projektuose (išskyrus Apa Novos) prasčiausiai įgyvendintas. Pagal projekto tinkamumo kriterijų daugumą projektų galima vertinti vidutiniškai. Visus kriterijus labiausiai atitiko Apa Novos ir Škotijos vandens projektai. Nepavyko Šverto ir Trenčino projektai.

Apibendrinę matome, kad viešojo ir privataus sektorių partnerystė kai kuriose ES šalyse jau seniai įgyvendinama vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo projektuose. Taigi, patirties taikant tokį metodą, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriuje yra daugiau nei atliekų tvarkymo srityje. Skirtumas tik tas, kad vandens ir nuotekų tvarkymo sektoriuje dažniausiai privatizuojamas turtas ir tik tada kuriamas viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo projektas.

¹⁴³ European Commission Directorate-General Regional Policy. Resource book on PPP case studies // http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm;

3. ES APLINKOSAUGOS VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ BENDRADARBIAVIMO POLITIKOS TAIKYMAS LIETUVOJE

3.1. Aplinkosaugos politika Lietuvoje

Aplinkos apsauga – „aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio bei kitokio neigiamo poveikio, atsirandančio naudojant gamtos išteklius“¹⁴⁴. Ji neatsiejama sėkmingos visuomenės raidos ir valstybingumo įtvirtinimo dalis. Nuo aplinkos, kraštovaizdžio būklės ir biologinės įvairovės priklauso žmonių sveikata, gerovė, šalies ekonominė ir socialinė padėtis. Gamtos išteklių turi būti naudojami racionaliai, nepažeidžiant gamtinės pusiausvyros. Taigi visuomenė turi vadovautis aplinkosaugos reikalavimais, stengtis išsaugoti gamtos išteklius¹⁴⁵.

Suirus Tarybų Sąjungai, Lietuvai buvo palikta kariniai poligonai, pesticidai, herbicidai, technikuotas landšaftas ir kt. 1990-1996 metais pirmiausiai buvo siekiama išsaugoti ir atkurti gamtos išteklius, mažinti aplinkos taršą. Buvo ratifikuota apie 20 konvencijų ir protokolų, bendradarbiaujama su Jungtinėmis Tautomis (Darbotvarkė 21 amžiui), OECD¹⁴⁶ ir kitomis tarptautinėmis institucijomis. Įtakos aplinkos apsaugos politikai Lietuvoje turėjo „Aplinkos apsaugos veiksmų programa Rytų ir Centrinei Europai“ (1993), Baltijos regiono bendradarbiavimas, HELCOM, „Baltijos darbotvarkė 21 amžiui“, „Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija“ (1996).

Pagrindinis aplinkos apsaugą Lietuvoje reglamentuojantis įstatymas buvo pradėtas rengti 1988 metais (dar prieš atkuriant nepriklausomybę Lietuvoje), o priimtas – 1992 metais. Iki šiol jis yra nacionalinės aplinkosaugos teisinių priemonių sistemos pagrindas. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas parengtas, remiantis kitų pasaulio šalių patirtimi (Švedijos, Kanados, Danijos, Šveicarijos, Austrijos, Vokietijos ir kt.), nuolat tobulinusių nacionalinę aplinkosaugą. Minėtasis įstatymas sumanytas kaip pagrindines aplinkosaugos nuostatas

¹⁴⁴ Taip aplinkos apsauga apibūdinama Lietuvos Respublikos įstatyme, kuris buvo publikuotas 1992-02-20. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas// http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2493&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2006-11-04.

2005 metais minėtasis įstatymas buvo pakeistas. Žr.: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=253930; prisijungimo laikas 2006-11-04.

¹⁴⁵ Aplinka' 2000. Vilnius. 2001, P. 9.

¹⁴⁶ Organization for Economic Co-operation and Development.

įteisinantis dokumentas, numatant galimybę atskirus straipsnius detalizuoti arba ruošti specializuotus, vieną ar kelis aplinkos komponentus reglamentuojančius įstatymus. Taip buvo priimta daug įstatymų: Saugomų Teritorijų, Miškų, Žemės gelmių, Augalų apsaugos, Teritorijų planavimo, Aplinkos monitoringo, Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo, Gyvūnijos, Augalijos, Vandens, Jūros aplinkos, Atliekų tvarkymo ir kt. įstatymai. 1991 metais buvo priimtas Lietuvos Respublikos Mokesčių už aplinkos teršimą įstatymas, kuriais remiantis, buvo pradėta diegti aplinkosaugos reguliavimo mechanizmus. Kai kurie aplinkosaugos problemų aspektai buvo pradėti reglamentuoti Žemės reformos, Transporto, Energetikos ir kitais įstatymais.

Aplinkosaugos valstybinio reguliavimo sistema per trumpą laiką labai keitėsi. 1990 metais buvo įsteigtas Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos departamentas. Jo uždaviniai, funkcijos, kompetencija, struktūra ir valdymas buvo patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos departamento įstatymu. 1994 metais Aplinkos apsaugos departamentas pertvarkytas į Aplinkos apsaugos ministeriją. Jai pavesta formuoti ir įgyvendinti valstybės aplinkos apsaugos politiką. Tuo pat metu dešimt regionų aplinkos apsaugos agentūrų reorganizuoti į regiono departamentus (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Marijampolės, Alytaus ir Utenos). Miestuose ir rajonuose įkuriamos rajonų aplinkos apsaugos agentūros.

1997 metais buvo subrandintas ir 1998 metais įgyvendintas sprendimas Aplinkos apsaugos ministerijai perduoti dalį panaikinamos statybos ir urbanistikos ministerijos funkcijų. Po tokios reorganizacijos Aplinkos apsaugos ministerijos funkcijos papildytos teritorijų planavimo, būsto ir techninio normavimo priemonių rengimu. Aplinkos apsaugos ministerija tapo Aplinkos ministerija, užsiimančia ne tik aplinkos apsauga, bet ir ūkio plėtros interesų derinimu¹⁴⁷.

Jau reorganizavus Aplinkos apsaugos ministeriją, Lietuvoje buvo pradėti ugdyti trys aplinkosaugos lygmenys: nacionalinis, priklausantis Seimo ir Aplinkos ministerijos kompetencijai, regioninis – apskričių administracijos kompetencijai ir lokalinis – savivaldybės kompetencijai. Pabrėžtina, kad regioninės aplinkosaugos politikai skiriamas ypatingas dėmesys¹⁴⁸.

Naujus pokyčius aplinkos apsaugos srityje lėmė ir intensyvus Lietuvos rengimasis narystei į ES 1997 metais. Nors formaliai derybos prasidėjo 2000 metais, intensyviausias pasikeitimas informacija buvo 2001 metų kovo ir gegužės mėnesiais. Tuomet Europos Komisijai

---

¹⁴⁷ Plačiau apie reorganizuotą Aplinkos apsaugos ministerijos struktūrą, funkcijas ir tikslus žr.: Aplinka' 98. Vilnius, 1999. P. 5; Aplinka' 99. Vilnius, 1999. P. 6-11.

¹⁴⁸ Pakalnis R.. Aplinkos apsauga. www.un.lt/images/socialine_raida/lt/1998/7SKYRIUS.pdf; prisijungimo laikas 2006-11-05.

buvo pateikta apie 750 puslapių derybinę poziciją pagrindžiančios informacijos (11 sektorių ir konkrečių direktyvų įgyvendinimo planų). Aplinkos derybų skyrius uždarytas 2001 metų birželį.

Lietuva, norėdama sėkmingai integruotis į ES aplinkosaugos srityje, turėjo įgyvendinti stojimo partnerystę¹⁴⁹, perimti aplinkos apsaugos *acquis*, atsižvelgti į Šeštąją bendrąją aplinkos apsaugos veiksmų programą ir kt.

Stojimo partneryste buvo siekiama pabaigti aplinkos apsaugos *acquis* transpoziciją, tęsti įgyvendinimą gamtos, oro, vandens apsaugos, pramoninės taršos, atliekų, cheminių medžiagų ir genetiškai modifikuotų organizmų, ozono sluoksnį ardančių medžiagų ir radiacinės saugos sektoriuose; sukurti efektyvią kontrolę ir monitoringą oro bei vandens apsaugos sektoriuose; užtikrinti institucijų stiprinimą aplinkos apsaugos srities centriniame ir vietiniame lygmenyje (įkuriant Cheminių medžiagų priežiūros instituciją, Aplinkos apsaugos agentūrą, ISPA įgyvendinimo agentūrą, upių baseinų valdymo tarnybas); integruoti darnaus vystymosi principą kituose sektoriuose.

Rengiantis deryboms, aplinkosaugos sektoriuje buvo paruošti šie dokumentai: „PHARE 1995 metų pagalbos projekto integracijos srityje“, „Lietuvos teisės normų derinimo su ES reikalavimais strategija“ (1997-1998), „Kaštų įvertinimo ataskaita“, sektorių ir atskirų direktyvų įgyvendinimo programos, „nacionalinė *acquis* įgyvendinimo programa“. Buvo įsipareigota, kad keliami reikalavimai bus suderinti, kai iki narystės bus parengti ir priimti 33 įstatymai bei jų pakeitimai, 34 LRV nutarimai ir 218 ministro įsakymų. Reikėjo įgyvendinti ir naujus keliamus reikalavimus cheminių medžiagų, GMO srityje, radiacinės saugos ir pramonės taršos kontrolės, vandens ir oro, atliekų tvarkymo sektoriuose.

Sėkmingam aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimui didelės reikšmės turėjo „Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos“ išleidimas. Čia iškeltas Lietuvos darnaus vystymosi siekis – „pagal ekonominio ir socialinio vystymosi, išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius iki 2020 metų pasiekti esamą ES vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES leistinų normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį pasaulio klimatui, reikalavimų“¹⁵⁰. Minėtoje strategijoje buvo nusakyti Lietuvos aplinkos apsaugos prioritetai: nuosaikus, tarp ūkio šakų ir regionų suderintas ekonominis vystymas; socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų ir regionų viduje mažinimas, saugant jų savitumą; pagrindinių

---

¹⁴⁹ Stojimo partnerystė (*angl. accession partnership, pranc. partenariat pour l'adhesion vok. Beitrittspartnerschaft*) – Europos Komisijos parengtas dokumentas. Jis skirtas Vidurio ir Rytų Europos (VRE) valstybių kandidačių pasirengimo narystei Europos Sąjungoje proceso prioritetams ir numatyti atitinkamai techninei be finansinei ES pagalbai nustatyti. Apibūdinant stojimo partnerystės turinį, yra išskiriami trumpalaikiai ir vidutinės trukmės prioritetai. Vienintelis bendras ir vienodo turinio prioritetas, išskirtas visoms valstybėms kandidatėms, buvo aplinkos apsauga. Žr.: Maniokas K. Stojimo partnerystė. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/ sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 289-290.

¹⁵⁰ Nacionalinė darnaus vystymosi strategija/ sud. R. Juknys, R. Baubinas, J. Čepinskas ir kt. Vilnius: Lututė, 2003. P. 12.

ūkio šakų (transporto, pramonės, energetikos, žemės ūkio, būsto ir turizmo) poveikio aplinkai mažinimas; efektyvesnis gamtos išteklių naudojimas ir atliekų mažinimas; pavojaus žmonių sveikatai mažinimas; pasaulinės klimato kaitos ir jos pasekmių švelninimas; efektyvesnė biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga, jo racionalus tvarkymas; užimtumo skatinimas, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas; švietimo bei mokslo vaidmens didinimas; Lietuvos etnokultūros išsaugojimas¹⁵¹.

2003 metais balandžio 16 dieną Lietuva pasirašė stojimo į ES sutartį, taip įsipareigodama į nacionalinę teisę perkelti visus ES aplinkosaugos reikalavimus iki ES narystės dienos 2004 metų gegužės 1 dienos. Lietuvai pavyko išsiderėti keturis pereinamuosius laikotarpius dėl ES teisės aktų reikalavimų įgyvendinimo: *direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų* (pereinamasis laikotarpis iki 2006 m. gruodžio 31 d.); *direktyva 94/63/EB dėl lakiųjų organinių junginių išsiskyrimo į aplinką laikant benzino ir tiekiant jį iš terminalų į degalines kontrolės* (pereinamasis laikotarpis iki 2007 m. gruodžio 31 d.); *direktyva 91/271/EEB dėl miestų nuotėkų valymo, su pakeitimais, padarytais direktyva 98/15/EB* (pereinamasis laikotarpis iki 2009 m. gruodžio 31 d.); *direktyva 2001/80/EB dėl tam tikrų teršalų, išmetamų į orą iš didelių kurą deginančių įrenginių, kiekio apribojimo* (pereinamasis laikotarpis iki 2015 m. gruodžio 31 d.)¹⁵².

Daugiau esminių pokyčių 2003 metais neįvyko, tačiau buvo tinkamai suformuotos ir įgyvendintos aplinkos apsaugos politikos kryptys. Aplinkos apsaugos tikslai pradėti įgyvendinti, remiantis technine pažanga bei naujais požiūriais. Integruojant šalies aplinkosaugos sektorius ir siekiant strateginių tikslų aktyviai kuriama strategijų sistema. Lietuva, kaip ir kitos ES šalys, pradėjo įgyvendinti darnaus vystymosi principus¹⁵³. Siekiant įgyvendinti ES ir Lietuvos aplinkos apsaugos politikos tikslus, prioritetinėmis sritimis buvo pasirinkta klimato kaita, aplinkos kokybė, gamtos išteklių bei atliekų tvarkymas, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės sritys¹⁵⁴.

2004 metai Lietuvos aplinkos apsaugos politikai ypatingi tuo, kad tai pirmieji mūsų šalies narystės Europos Sąjungoje metai¹⁵⁵. Jai tapus ES nare, buvo suteikti dar dveji pereinamieji laikotarpiai tokių direktyvų perkėlimui: *direktyvoms 2004/12/EB ir 2005/20/EB dėl pakuočių ir*

¹⁵¹ Nacionalinė darnaus vystymosi strategija/ sud. R. Juknys, R. Baubinas, J. Čepinskas ir kt. Vilnius: Lututė, 2003. P. 15-16.

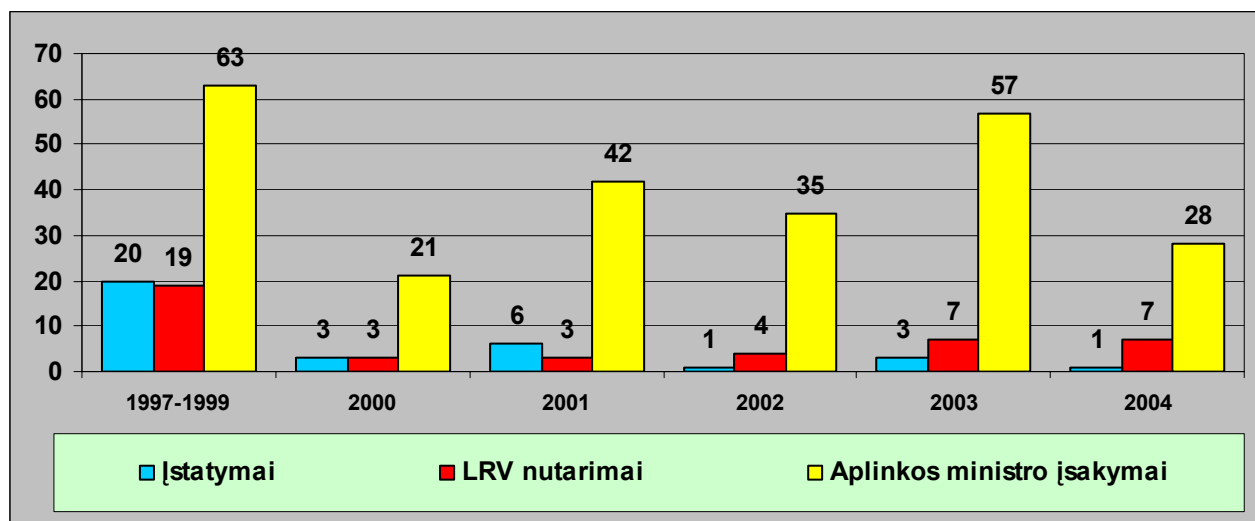
¹⁵² Aplinkos politikos sektorius// http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1050; prisijungimo laikas: 2006-11-07.

¹⁵³ Aplinkos būklė 2003. Vilnius. 2004. P. 6.

¹⁵⁴ Plačiau apie tai žr.: Znutienė St. Europos Sąjungos ir Lietuvos aplinkos apsaugos prioritetai// <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0122196.ppt>; prisijungimo laikas 2006-11-06.

¹⁵⁵ Plačiau apie aplinkosaugos politiką, Lietuvai jau tapus Europos Sąjungos nare, žr.: Aplinkos būklė 2004. Vilnius, 2005.

pakuočių atliekų (iki 2012 m. gruodžio 31 d.); *direktyvai 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų* (perinamasis laikotarpis iki 2008 m. gruodžio 31 d.)¹⁵⁶.

3.1 pav. Lietuvos teisės aktai, perkeltantys Europos Sąjungos aplinkosaugos reikalavimus

Kaip ES teisės aktai buvo perkeltami į Lietuvos nacionalinę teisę, galime matyti 3.1 pav.¹⁵⁷ Daugiausiai Aplinkos ministro įsakymų paskelbta 2003 metais, mažiausiai – 2004 metais. LRV nutarimų per visą 1997–2004 metų laikotarpį buvo mažai, daugiausiai jų parengta 1997–1999 metais, mažiausiai 2000–2001 metais.

Taigi Lietuvos aplinkosaugos politika nuėjo ilgą vystymosi kelią. Pagrindinis įstatymas, reglamentuojantis aplinkos apsaugos politiką yra aplinkos apsaugos įstatymas, priimtas 1992 m. Sėkmingam Lietuvos aplinkosaugos politikos vystymuisi turėjo „Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos“ paskelbimas 1996 metais. Aplinkosaugos politika kito ir Lietuvai, rengiantis stojimui į ES, buvo įgyvendinta stojimo partnerystė, perimtas aplinkos apsaugos *acquis*, atsižvelgta į Šeštąją aplinkos veiksmų programą, suformuotos tinkamai aplinkos politikos kryptys.

¹⁵⁶ Aplinkos politikos sektorius// http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1050; prisijungimo laikas: 2006-11-07.

¹⁵⁷ Remiamasi aplinkos strategijos departamento Europos Sąjungos reikalų koordinavimo skyriaus vedėjos St. Znutienės darbu „Europos Sąjungos ir Lietuvos aplinkos apsaugos prioritetai“. Žr.: <http://www3.lrs.lt/owa-bin/awarepl/inter/owa/U0122196.ppt>; prisijungimo laikas 2006-11-06.

3.2. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas Lietuvoje

Viešojo ir privataus sektorių partnerystės pavyzdžių Lietuvoje nėra gausu, nes tokio bendradarbiavimo taikymą riboja teisinės sąlygos. Taip yra todėl, kad kol kas nėra vieningo viešojo ir privataus sektorių partnerystės įstatymo, o kiti įstatymai leidžia taikyti tik kai kuriuos atskirus tokio bendradarbiavimo būdus: viešuosius pirkimus, koncesiją ir privatizavimą. Koncesijų įstatymas – koncesijas, tiesiogiai neįvardijant partnerystės – Civilinis Kodeksas, Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo įstatymas, Žemės įstatymo pakeitimo įstatymas bei poįstatyminiai aktai, leidžiantys sudaryti nuomos ir ilgalaikės nuomos sutartis, Civilinis Kodeksas, kuriuo remiantis, galima taikyti jungtinės veiklos sutartis. Tokias partnerystės sutartis galime taikyti ir vadovaudamiesi Šilumos ūkio įstatymu.

Lietuvoje iki šiol nėra bendros viešojo bei privataus sektorių bendradarbiavimo strategijos ir valstybės mastu. Nėra bendro partnerystės proceso, koordinavimo bei priežiūros mechanizmo. Kitaip nei daugelyje ES valstybių, nėra suderinta bendradarbiavimo tarp partnerystės procese dalyvaujančių institucijų bei atitinkamo administracinio vieneto valdančio, vystančio ir prižiūrinčio šį procesą.

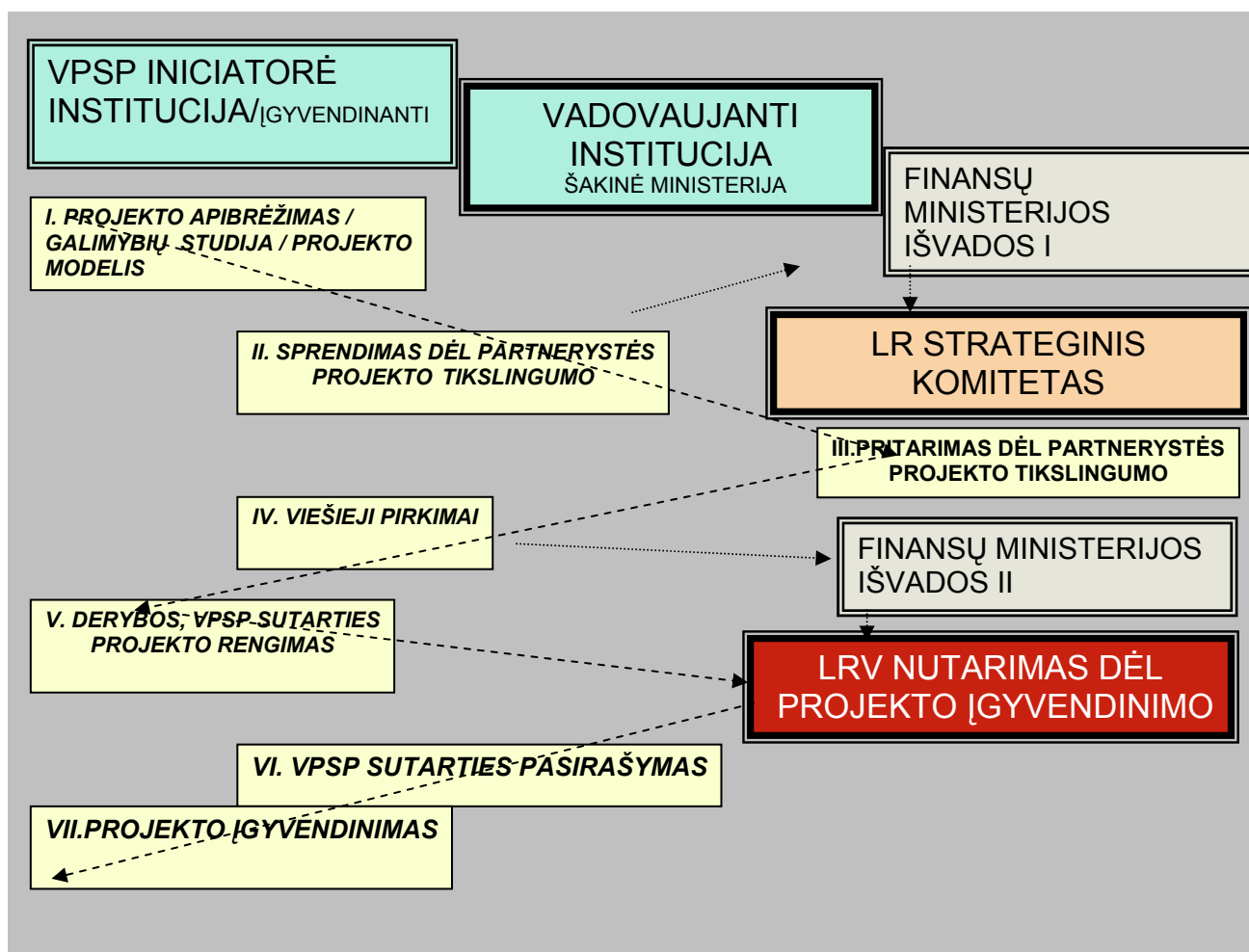
Lietuvoje taip pat nėra pakankamai žinių, patirties ir informacijos apie viešojo bei privataus sektorių partnerystę. Tokio bendradarbiavimo bruožų turinčių projektų kokybė nepakankama. Juose kartais nenumatyti aiškūs partnerių įsipareigojimai, rizikos paskirstymas tarp privataus ir viešojo sektorių. Įgyvendinant viešojo bei privataus sektorių partnerystės bruožų turinčius projektus, ne visada atliekama tinkama peržiūra, o tinkamas sutarčių sudarymas ir jų įgyvendinimo priežiūra būtina, siekiant suderinti struktūrinių fondų paramą¹⁵⁸, kurią galima įsisavinti remiantis viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimu. Dabartiniai viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo bruožų turintys projektai rodo, kad dar nėra išplėtoti ilgalaikiai partnerystės santykiai tarp viešojo ir privataus sektorių. Tarkim, privataus sektoriaus partneriai gali piktnaudžiauti, kad gautų didesnę pelną, o viešosios institucijos gali nepakankamai suprasti viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo privalumus¹⁵⁹.

---

¹⁵⁸ Apie ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimą, įgyvendinant viešojo ir privataus sektorių partnerystę žr.: Lideika, Petraukas, Valiūnas ir partneriai. ES fondų lėšų panaudojimo teisiniai aspektai. Projektų su mišriu (viešuoju ir privačiu) finansavimu rengimo ypatumai. PPP projektų Lietuvoje teisiniai modeliai, atsižvelgiant į LR teisę bei ES lėšų panaudojimą reglamentuojančius teisės aktus// www.ukmin.lt/lt/investicijos/partneryste/doc/konfprogramshort.doc; prisijungimo laikas 2006-11-12.

¹⁵⁹ Viešosios politikos ir vadybos institutas. Viešojo ir privataus sektorių partnerystė ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų naudojimas// <http://www.vpvi.lt/dokumentai.php?pid=32>; prisijungimo laikas 2006-11-12.

Taigi Finansų ministerija¹⁶⁰ ėmėsi iniciatyvos, parengė ir pateikė derinimui LRV nutarimo projektą dėl viešojo bei privataus sektorių bendradarbiavimo vystymo. Pagal šios ministerijos parengtą projektą, partnerystės projektų įgyvendinimo tvarka tokia (Žr.: 3.2 pav.)¹⁶¹.

3.2 pav. Viešojo sektoriaus VPSP įgyvendinimo schema

Srityse, kuriose jaučiamas poreikis bei yra galimybių vykdyti viešojo ir privataus sektorių partnerystę yra šios: infrastruktūra, turizmas bei pramonės, urbanistinė regeneracija. Minėtąjį bendradarbiavimą galima būtų taikyti ir švietimo įstaigose, sveikatos sistemoje, tačiau čia reikalingi strateginiai sprendimai. Projektai, kuriuose būtų sėkmingai pritaikyta viešojo ir privataus sektorių partnerystė, tokie: urbanistiniai/nekilnojamojo turto vystymo projektai su komercinių ir nekomercinių elementų deriniu; darbuotojų mokymas/perkvalifikavimas; mokyklų

¹⁶⁰ Finansų ministerijoje Valstybės Išdo departamente yra sukurta speciali viešojo ir privataus sektorių partnerystės projektų valdymo ir koordinavimo skyrius. Žr.: http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?doclocator=%2Fweb%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FBD31AC50CA607E08C225700003D87AF%3FopenDocument&pathid=C53ECB20E62D963FC225700003D4FD7; prisijungimo laikas 2006-11-12.

¹⁶¹ Žr.: Vaitiekūnienė A. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės dabartis bei perspektyvos Lietuvoje// www.sam.lt/images/Dokumentai/Konferencijos/1%20ministry%20of%20finance%20lit%202.ppt; prisijungimo laikas 2006-11-12.

statyba ir eksploatacija; ligonių statyba ir eksploatacija. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo sėkmė priklauso ne nuo sektoriaus, o nuo gerai parengto projekto, tinkamai pasirinktų partnerių. Visiems projektams reikalinga įmonių, asocijuotų verslo struktūrų, vietos valdžios iniciatyva ir parama. Savivaldybėse projektai įgyvendinami tokiais etapais: tikslų identifikavimas, resursų įvertinimas, projekto vykdymo būdo parinkimas, projekto parengimas (verslo planas, techninis projektas, organizacinė struktūra), nuosavybės struktūros, projekto partnerių, finansavimo struktūros parengimas, finansinio partnerio parinkimas (svarbi banko nuomonė), projekto patvirtinimas, projekto įgyvendinimas ir monitoringas¹⁶².

Daugiausiai viešojo ir privataus sektorių partnerystės bruožų turintys projektai yra paplitę Vilniaus miesto savivaldybėje¹⁶³, kurioje buvo ar yra įgyvendinami automobilių parkavimo, pramogų parkų, šilumos ūkio, atliekų valdymo, karšto vandens/šildymo sistemų eksploatacijos projektai. Tokius pat projektus bando įgyvendinti ir kitos Lietuvos savivaldybės, tačiau tai yra tik pavieniai atvejai. Vienu sėkmingiausių projektų gali būti laikomas Vilniaus šilumos ūkio modernizavimo projektas¹⁶⁴, sudarytas ilgalaikės (15 m.) nuomos su koncesijos elementais sutarties pagrindu. Ketursalė Vilniaus miesto šilumos ūkio turto nuomos ir valdymo sutartis sudaryta tarp SPAB „Vilniaus šilumos tinklai“, Vilniaus m. savivaldybės, UAB „Vilniaus energija“ ir įmonės „Dalkia“. Šio projekto sėkmę nulėmė geresnis savivaldybės pasirengimas konkursui, tinkamo projekto objektas bei privataus sektoriaus partnerio pajėgumas, įgyvendinant projektą. Lietuvoje daug projektų, turinčių viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo bruožų, įgyvendinami su įmonių grupe „Rubicon group“ susijusiomis įmonėmis¹⁶⁵.

Yra ir daugiau Vilniaus miesto projektų, turinčių viešojo bei privataus sektorių bendradarbiavimo požymių. Tai Halės turgavietės rekonstrukcija ir ilgalaikė nuoma (investicijos 18 mln. Lt), statybinių atliekų priėmimo ir perdirbimo aikštelės Kuprijoniškėse įrengimas ir eksploatavimas (investicijos 14 mln. Lt), kapinių Žirnių g. įrengimas ir eksploatavimas (investicijos ne mažesnės kaip 5 mln. Lt), Vilniaus šilumos tinklų ilgalaikė nuoma (investicijos 564 mln. Lt), „Siemens“ arenos ir „Ogmios“ vandens parko ir pramogų centro įrengimas (investicijos 125 mln. Lt). Tramvajaus projektas (ateities projektas) taip pat bus įgyvendinimas, remiantis viešojo ir privataus sektorių partneryste. Šie ir kiti projektai Vilniuje išsiskiria savo ypatumais: ne savivaldybė vykdo mokėjimus privačiam partneriui, o, atvirkščiai, ji dažnai gauna mokėjimus už teisę teikti šias paslaugas.

---

¹⁶² Žr.: Paunksnis M. Savivaldybių projektų finansavimo būdai ir šaltiniai. Jų tarpusavio derinimas// http://www.ukmin.lt/lt/investicijos/partneryste/doc/avivaldybiu_projektu_fin_saltin.ppt; prisijungimo laikas 2006-11-12.

¹⁶³ Kauno, Klaipėdos, Šiaulių savivaldybės tai pat bando pritaikyti viešojo ir privataus sektorių partnerystę.

¹⁶⁴ Šis projektas laikomas vienu sėkmingiausių ir visoje Europoje.

¹⁶⁵ Viešosios politikos ir vadybos institutas. Viešojo ir privataus sektorių partnerystė ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų naudojimas// <http://www.vpvi.lt/dokumentai.php?pid=32>; prisijungimo laikas 2006-11-12

Sėkmingam viešojo bei privataus sektoriaus bendradarbiavimo taikymui Vilniuje yra ir kliūčių: nėra vieningo viešojo ir privataus sektorių partnerystės supratimo, nebaigti spręsti žemės nuosavybės atkūrimo klausimai mieste, kyla klausimų dėl koncesijos, t. y. ar privačiam partneriui galima perduoti ne tik viešųjų paslaugų teikimą, bet ir viešojo administravimo funkcijų vykdymą¹⁶⁶.

Viešojo ir privataus sektorių partnerystės pavyzdžių Lietuvoje nėra daug. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimą riboja teisinės sąlygos. Sėkmingam tokios partnerystės užtikrinimui nėra parengta vieningos strategijos, trūksta informacijos bei patirties apie šį metodą. Geriausiai viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas pritaikytas Vilniaus miesto savivaldybės rengiamuose projektuose.

3.3. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas aplinkosaugos srityje

Lietuvoje viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas yra naujas dalykas. Neturime sukurtos sistemos ar taisyklių, kurios garantuotų efektyvų tokio metodo panaudojimą ne tik aplinkosaugos, bet ir kitose srityse. Mūsų šalis nėra perėmusi ES šalių patirties, nėra sukurta tam reikalingos įstatyminės bazės, todėl, siekiant įgyvendinti viešojo ir privataus sektorių partnerystę, neišvengiama nesėkmių bei klaidų. Taip yra ir aplinkosaugos srityje. Susidomėjimas viešojo bei privataus sektorių bendradarbiavimo galimybėmis skatina domėtis ir pradėti taikyti šį metodą aplinkosaugos sektoriuose. Vis dėl to turime pripažinti, kad tokių projektų, kokie buvo vykdomi ES šalyse narėse ir valstybėse kandidatėse į ES, Lietuvoje aplinkosaugos srityje dar nėra, todėl analizuoti ir vertinti juos pagal kriterijus (investicijų vertė, sutarties trukmė, atsakomybės perkėlimas, poreikio rizika, tinkamumo rizika), kuriuos buvo vertinami minėtųjų valstybių atliekų, vandens ir nuotekų tvarkymo srityse įgyvendinti projektai, negalime. Vilniaus regione yra keletas atvejų, kai atliekų tvarkymo sektoriuje bandoma taikyti viešojo ir privataus

---

¹⁶⁶ Žr.: Vilniaus m. savivaldybės Ekonomikos departamentas. Viešosios ir privačios partnerystės naudojimas įgyvendinant Vilniaus m. savivaldybės projektus// http://www.ukmin.lt/lt/investicijos/partneryste/doc/vilniaus_sav_projektai.pps; prisijungimo laikas 2006-11-12.

sektorių partnerystę¹⁶⁷, tačiau tokie projektai tik pradėti įgyvendinti.

Skyriaus „Viešojo ir privataus sektorių partnerystė aplinkosaugos srityje“ tyrinėjimo objektu pasirinktos konkrečios ūkinės veiklos sritys: atliekų ir nuotekų tvarkymas. Remiantis ES praktika šiose srityse, vertinama, kokia situacija yra mūsų šalyje, kokios yra viešojo bei privataus sektorių partnerystės galimybės.

Lietuvoje viešojo bei privataus sektorių bendradarbiavimas atliekų ir nuotekų tvarkymo srityse tik pradedamas taikyti, dėl tos pačios priežasties – mūsų šalyje partnerystė nėra išvystyta¹⁶⁸.

Taigi šiame skyriuje bus bandoma aptarti, kaip atskiri viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdai: viešieji pirkimai, koncesija, privatizavimas veikia aplinkosaugos atliekų ir nuotekų srityse.

3.3.1. Viešieji pirkimai

Viešasis pirkimas – perkančiosios organizacijos atliekamas, įstatymu reglamentuojamas prekių, paslaugų ar darbų pirkimas, kuriuo siekiama sudaryti viešojo pirkimo-pardavimo sutartį¹⁶⁹.

Kasmet Europos Sąjungos viešasis sektorius nuperka prekių ir paslaugų už 6000 mlrd. litų. Pvz.: Lietuvoje už 5,5 mlrd. litų, Latvijoje – 5,2 mlrd. litų, Estijoje – 2,8 mlrd. litų, Lenkijoje 60 – mlrd. litų, Norvegijoje – 130 mlrd. litų, o Švedijoje – 190 mlrd. litų¹⁷⁰. Taigi viešųjų pirkimų mastai dideli daugelyje Europos Sąjungos šalių. Lietuvoje ši sritis tai pat laikoma prioritetine. Pvz.: dauguma apklaustų įmonių per paskutinius penkerius metus

---

¹⁶⁷ Iki 2003 metų Vilnius neturėjo atliekų tvarkymui ir šalinimui skirtos modernios aikštelės. Vis dėl to vieta atliekų šalinimui buvo sukurta. Žemė išnuomota 14 metų, investuota daugiau nei 1 mln. eurų. Savivaldybei mokama 5 procentai nuo įplaukų sumos (2005 metais tokių įplaukų buvo 52 tūkstančiai eurų).

Vilniaus regione, kaip ir visoje šalyje, reikėjo skubiai spręsti problemą, kaip ir kur tvarkyti medicininės atliekas. Buvo imtasi veiksmų ir 25 metams išnuomota žemė. Medicininių atliekų tvarkymo aikštelė pradėjo veikti 2006 metų vasarą. Investuota daugiau nei 3 mln. eurų. Savivaldybei mokamas fiksuotas mokestis – 43,5 tūkst. eurų. Žr.: tarptautinės konferencijos „Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė. Alternatyvūs viešųjų energetikos ir infrastruktūros projektų finansavimo būdai Baltijos valstybėse“, vykusios 2006 metų lapkričio 22-23 dienomis, medžiaga.

¹⁶⁸ Žr.: Valius K. Ar bendraus viešasis ir privatusis sektorius Lietuvoje?// <http://www.lgs.lt/index.php?m=104&l=140&k=1>; prisijungimo laikas 2006-11-14.

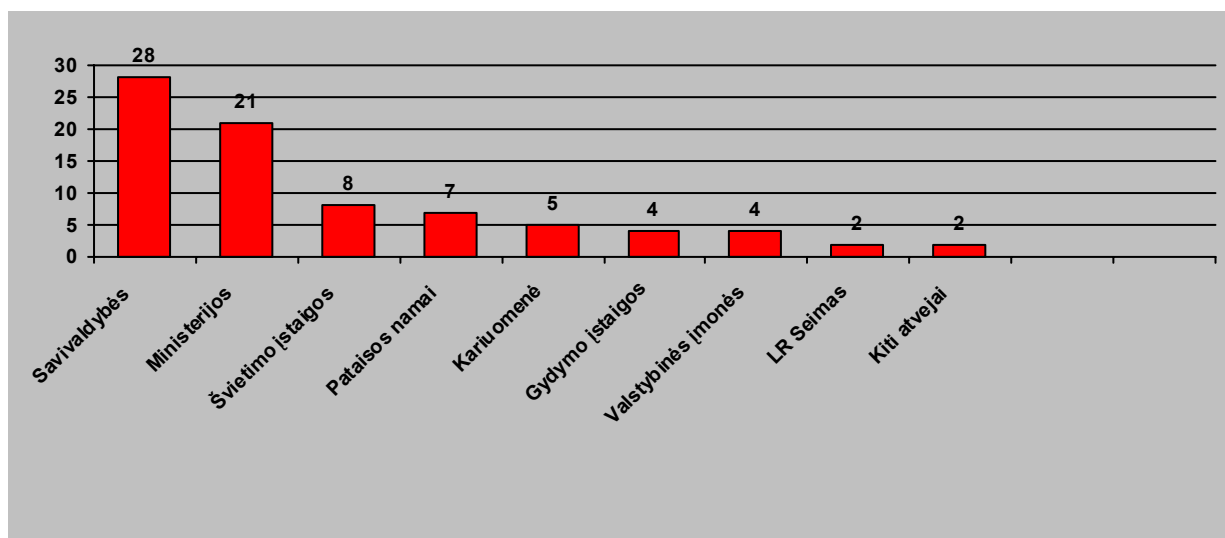
¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=268778; prisijungimo laikas 2006-11-20.

¹⁷⁰ <http://www.opic.com/default.aspx?id=991&epslanguage=LT>; prisijungimo laikas 2006-11-20.

viešuosiuose pirkimuose dalyvavo daugiau nei 10 kartų. Per paskutinius 12 mėnesių apklaustos įmonės viešuosiuose pirkimuose dalyvavo vidutiniškai 5 kartus, laimėjo – 2 kartus¹⁷¹.

Remiantis Viešųjų pirkimų tarnybos sukauptais duomenimis¹⁷², aplinkosaugos atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose viešųjų paslaugų pirkimų taip pat randame. 2004–2006 metais iki birželio 30 dienos¹⁷³ minėtuose sektoriuose atlikta 81 viešasis pirkimas. Pateikti duomenys apie atliekų ir nuotekų sektoriuose buvusius viešuosius pirkimus analizuojami pagal tokius kriterijus: pagal perkančiąją organizaciją, pagal pirkimo objektą, pagal pirkimo būdą, sutarties apimtį ir sutarties sudarymo datą.

Pagal perkančiąją organizaciją daugiausiai pirkimų (28:81) per 2004–2006 metus iki birželio 30 dienos atliko savivaldybės, joms priklausančios įmonės. Iš jų daugiausiai viešuosiuose pirkimuose dalyvavo Klaipėdos ir Vilniaus savivaldybės. Iš mažesnių miestų aktyvios buvo Zarasų rajono, Trakų rajono, Kazlų Rūdos savivaldybės. Daug viešųjų pirkimų įvykdė ir ministerijos bei joms pavaldžios institucijos (21:81). Dažniausiai tokiuose pirkimuose dalyvavo Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija (12:21).

3.1. pav. Perkančioji organizacija

¹⁷¹ Žr.: Tarptautinio seminaro „Viešieji pirkimai Lietuvos Respublikoje“, vykusio 2006 m. lapkričio 23-24 d., medžiaga.

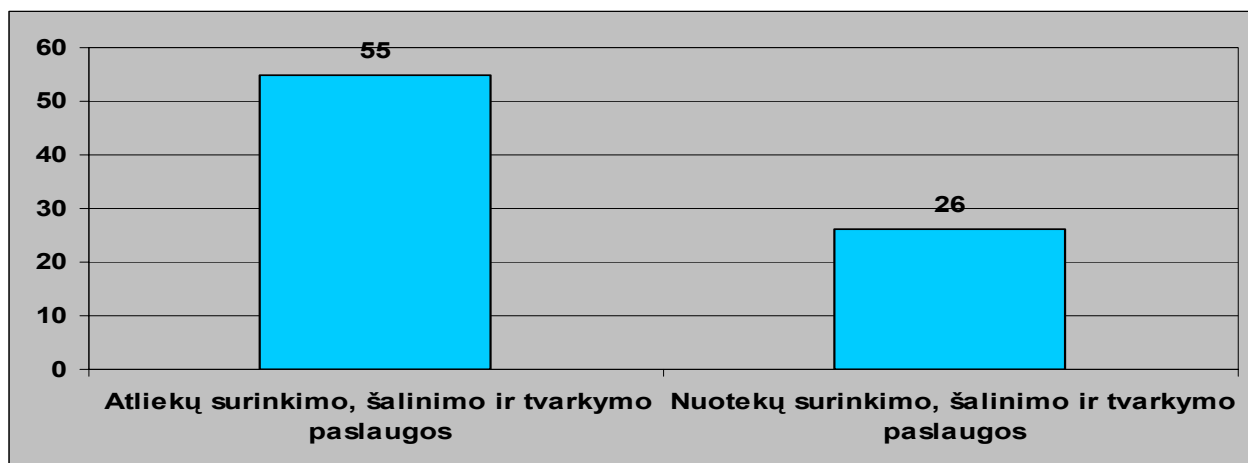
¹⁷² Rašant šį darbą, buvo kreiptasi į Viešųjų pirkimų tarnybą su prašymu pateikti duomenis apie Lietuvoje atliekų ir nuotekų sektoriuose įvykusius viešuosius pirkimus. Deja, visų duomenų Viešųjų pirkimų tarnyba dėl taikomų tam tikrų apsaugos priemonių pateikti negalėjo, todėl minėtoji informacija buvo analizuojama tik pagal tokius kriterijus: pagal perkančiąją organizaciją, pagal pirkimo objektą, pagal pirkimo būdą, sutarties apimtį ir sutarties sudarymo datą.

¹⁷³ Toks laikotarpis pasirinktas neatsitiktinai. Iki šios dienos Viešųjų pirkimų tarnyba nėra apdorojusi visų duomenų, todėl darbo autorei buvo pasiūlyta pateikti duomenis tik iki einamųjų metų birželio 30 dienos. Be to, nuo 2006 metų sausio 31 dienos Viešųjų pirkimų tarnyboje duomenys pateikiami pagal naująjį pirkimo objektų kodų sąrašą. Remiantis juo, labai sunku rasti ir surūšiuoti duomenis. Priežastis – pirkimo objektų kodų sąrašas nuo kelių šimtų padidėjo iki 9000 tūkst. Be to, taip sutvarkyti duomenys kelia nepatogumų ne tik Viešųjų pirkimų tarnybai, bet ir pirkimus vykdančioms įstaigoms, t. y. dažnai viešasis pirkimas priskiriamas ne tam pirkimo objektų kodui. O kai jis priskirtas ne tam objektų kodui, Viešųjų pirkimų tarnybai nustatyti, kiek viešųjų pirkimų atlikta vienoje ar kitoje srityje, yra labai sunku.

Po maždaug vienodą viešųjų pirkimų skaičių atliko tokios institucijos: švietimo įstaigos (8:81), pataisos namai (7:81). Kariuomenė (5:81), gydymo įstaigos (4:81), valstybės įmonės (4:81), LR Seimas (2:81) buvo neaktyviausi, perkant viešąsias paslaugas atliekų ir nuotekų sektoriuose. Kitiems atvejams priskirtos tos organizacijos, kurios per aptariamąjį laikotarpį atliko tik po vieną viešąjį pirkimą. Tai – Lietuvos Dailės muziejus, Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija.

Taigi apibendrinę gautus duomenis, matome, kad iš viešųjų institucijų daugiausiai viešąsias paslaugas pirkė savivaldybės ir ministerijos. Iš savivaldybių daugiausiai viešųjų pirkimų atliekų ir nuotekų sektoriuose atliko Klaipėdos savivaldybė, o iš ministerijų – Aplinkos ministerija.

Pagal pirkimo objektą visus viešųjų paslaugų pirkimus galime skirstyti į tokias grupes: atliekų surinkimo, šalinimo bei tvarkymo paslaugos ir nuotekų šalinimo bei valymo paslaugos¹⁷⁴. Per 2004–2006 metus iki birželio 30 dienos atliekų surinkimo, šalinimo ir tvarkymo paslaugų nupirkta daugiau nei dvigubai (55:80), lyginant su viešaisiais pirkimais, įvykdytais nuotekų tvarkymo sektoriuje (26:80).

3.2 pav. Pirkimo objektas

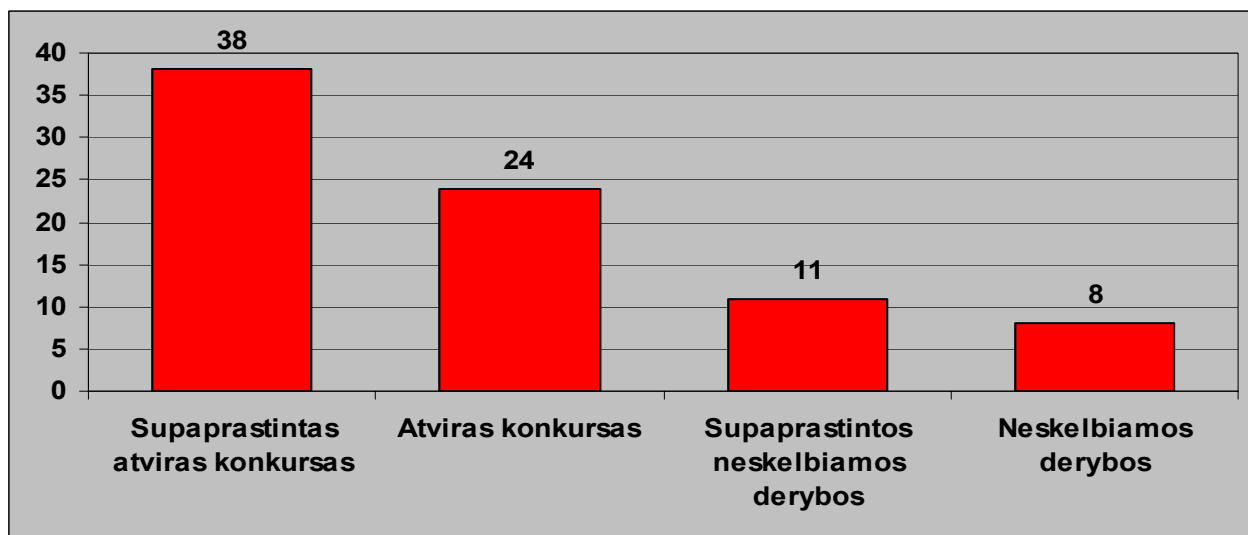
Remdamiesi gautais duomenimis, galime daryti išvadą, kad atliekų surinkimo, šalinimo ir tvarkymo paslaugos yra labai reikalingos. Įvairios institucijos aktyviai dalyvauja atliekų surinkimo, šalinimo bei tvarkymo paslaugų pirkimuose.

Pagal pirkimo būdą yra skiriami tokie viešieji pirkimai: atviras konkursas, supaprastintas atviras konkursas, supaprastintos neskelbiamos derybos, neskelbiamos derybos. Daugiausiai

¹⁷⁴ Remiamasi Viešųjų pirkimų tarnybos naudojama pirkimo objektų kodų sąrašė pateikta viešųjų paslaugų klasifikacija.

viešųjų pirkimų yra atlikta supaprastintu atviru (38:81) ir atviru konkursais (24:81). Mažiausiai supaprastintomis neskelbiamomis derybomis (11:81) ir neskelbiamomis derybomis (8:81).

Supaprastintu atviru konkursu daugiausiai viešųjų paslaugų nupirko įvairių miestų savivaldybės. Daugiau tokių pirkimų būta atliekų surinkimo, šalinimo ir tvarkymo sektoriuje.

3.3 pav. Pirkimo būdas

Atviru konkursu daugiausiai viešųjų paslaugų įsigijo Lietuvos Respublikos ministerijos, t. y. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija. Daugiausiai tai buvo atliekų surinkimo, šalinimo bei tvarkymo paslaugos.

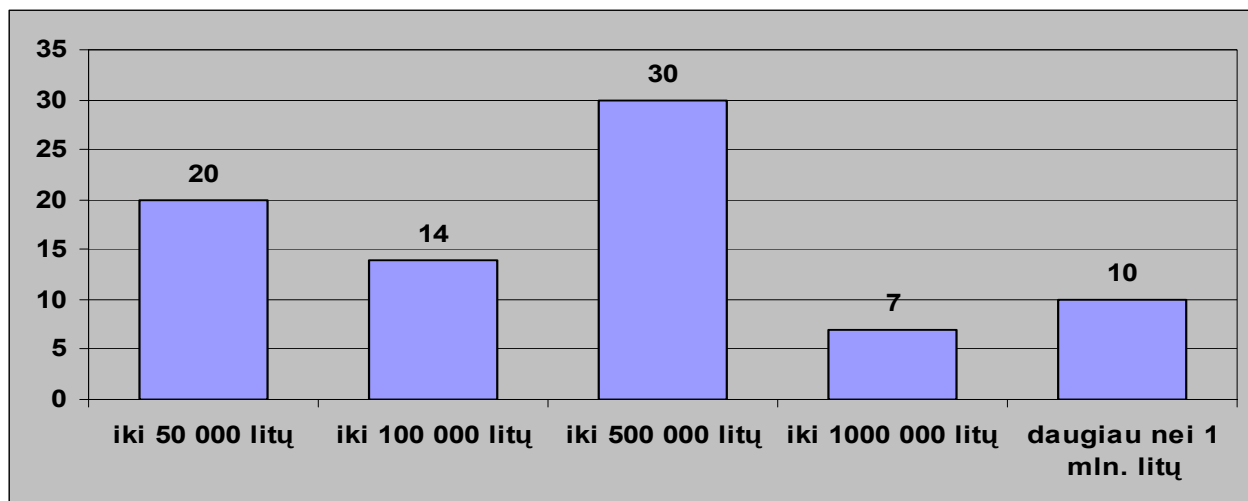
Supaprastintomis neskelbiamomis derybomis daugiausiai įsigyta nuotekų surinkimo, šalinimo bei tvarkymo paslaugų. Tokių paslaugų pirkėjas dažniausiai buvo Alytaus pataisos namai.

Neskelbiamomis derybomis atliekų surinkimo, šalinimo ir tvarkymo paslaugas dažniau pirkto valstybės įmonės ir savivaldybės.

Pagal sutartis apimtį daugiausiai pirktą tokių viešųjų paslaugų, kurių suma svyruoja nuo 100 000 iki 500 000 tūkst. litų (30:80). Daugiausiai išlaidų, įsigyjant tokia kaina atliekų ir nuotekų surinkimo, tvarkymo bei šalinimo paslaugas, turėjo savivaldybės bei ministerijos. Dažniausiai tokiais pirkėjais buvo Vilniaus miesto savivaldybė bei Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija. Rečiau viešųjų paslaugų pirkimų atlikta, kai suma neviršijo 50 000 tūkst. litų (20:80) arba, kai viešųjų paslaugų kaina ne didesnė nei 100 000 tūkst. litų (14:80).

Kai perkamų viešųjų paslaugų suma neviršijo 50 000 tūkst. litų, pirkėjai buvo labai įvairūs. Tai – savivaldybės, švietimo įstaigos ir kariuomenė. Kai suma neviršijo 100 000 tūkst. litų, dažniausiai atliekų ir nuotekų surinkimo, tvarkymo bei šalinimo paslaugas įsigijo Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija. Tokių viešųjų paslaugų pirkimų, kai jų vertė viršija 500 000

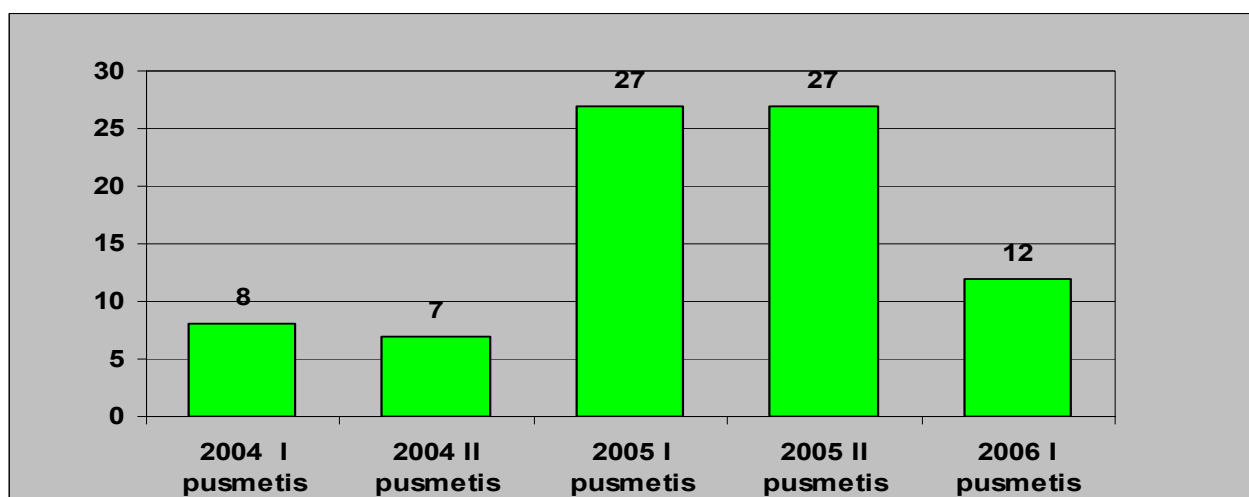
tūkst. arba 1000 000 tūkst. litų nedaug. Dažniausiai atliekų ir nuotekų surinkimo, tvarkymo bei šalinimo paslaugų pirkėjais, kai jų kaina didesnė nei 500 000 tūkst. litų buvo Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija. Viešąsias paslaugas, kurių kaina buvo didesnė nei 1 000 000 mln. litų, dažniausiai įsigijo Alytaus pataisos namai ir Klaipėdos miesto savivaldybė. Brangiausiai kainavę viešieji atliekų ir nuotekų surinkimo, tvarkymo bei šalinimo paslaugų pirkimai buvo atlikti 2005 metais ir 2006 metų pirmąjį pusmetį. Mažiausios vertės viešųjų paslaugų pirkimai tai pat buvo atlikti 2005 metais.

3.4 pav. Sutarties apimtis

Taigi vertindami viešuosius pirkimus pagal sutarties apimtį matome, kad daugiausiai viešųjų pirkimų atliekų ir nuotekų surinkimo bei šalinimo sektoriuje atlikta, kai jų kaina didesnė nei 100 000 tūkst. litų, bet mažesnė, kaip 500 000 tūkst. litų. Brangiausiai už viešųjų atliekų ir nuotekų surinkimo, tvarkymo bei šalinimo paslaugas mokėjo Alytaus pataisos namai bei Klaipėdos miesto savivaldybė.

Pagal sutarties sudarymo datą daugiausiai viešųjų pirkimų sutarčių sudaryta per abu 2005 metų pusmečius po 27, mažiausiai – per antrąjį 2004 metų pusmetį, tik – 7, panašiai paslaugų nupirka ir per pirmąjį 2004 metų pusmetį. Per pirmąjį 2006 metų pusmetį atlikta 12 viešųjų pirkimų atliekų ir nuotekų surinkimo, šalinimo bei tvarkymo sektoriuose. 2004 metais daugiausiai minėtų paslaugų pirkė savivaldybės ir švietimo įstaigos. 2005 metais dažniausiai atliekų ir nuotekų surinkimo, tvarkymo, šalinimo paslaugas įsigijo Lietuvos Respublikos ministerijos bei savivaldybės. 2006 metais tokių viešųjų paslaugų pirkėjais buvo Alytaus pataisos namai.

3.5 pav. Sutarties sudarymo data

Apibendrinę duomenis, matome, kad daugiausiai viešųjų pirkimų atliekų ir nuotekų surinkimo, šalinimo bei tvarkymo sektoriuose buvo 2005 metais, tuo tarpu per 2004 metų abu pusmečius viešųjų pirkimų minėtose srityse buvo truputį daugiau nei per 2006 metų pirmąjį pusmetį.

Remdamiesi gautais rezultatais, galime teigti, kad dažniausiai viešuosius pirkimus atliekų ir nuotekų surinkimo, šalinimo bei tvarkymo sektoriuose atliko savivaldybės ir ministerijos. Iš jų aktyviausios – Klaipėdos savivaldybė ir Aplinkos ministerija. Dažniau buvo perkamos atliekų ir nuotekų surinkimo, šalinimo bei tvarkymo paslaugos. Daugiausiai buvo nupirka tokių paslaugų, kurių kaina buvo didesnė nei 100 000 tūkst. litų ir mažesnė nei 500 000 tūkst. litų. Brangiausiai už viešąsias atliekų tvarkymo, surinkimo, šalinimo, tvarkymo paslaugas mokėjo Alytaus pataisos namai. Daugiausiai minėtų paslaugų buvo nupirka supaprastintu atviru konkursu, mažiausiai – neskelbiamomis derybomis. Pagal sutarties sudarymo datą daugiausiai viešųjų paslaugų sutarčių atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose buvo sudaryta 2005 metais, mažiausiai 2004 metų antrąjį pusmetį.

3.3.3. Koncesija. Atvejo analizė atliekų tvarkymo sektoriuje

1996 metais priimtas Lietuvos Respublikos Koncesijų įstatymas¹⁷⁵, kuris buvo kritikuojamas dėl savo riboto taikomumo. Įstatymas nebuvo centralizuotai skatinamas,

¹⁷⁵Lietuvos Respublikos Koncesijų įstatymas// Žr.: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=31376&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2006-11-15.

kontroliuojamas, jis nebuvo suderintas su kitais teisės aktais. Projekto rengėjai negalėdavo gauti konsultacijų šio įstatymo įgyvendinimo klausimais. Taigi Koncesijų įstatymo taikymo nauda maža, o procedūros, taikant jį, sudėtingos. Vertinant jį iš Viešųjų pirkimų įstatymo pusės, kildavo klausimų ir dėl konkurencijos¹⁷⁶. Vėliau Koncesijų įstatymas buvo patobulintas ir 2003 metais įsigaliojo Lietuvos Respublikos Koncesijų įstatymo pakeitimo įstatymas¹⁷⁷.

Pagal Lietuvos Respublikos Koncesijų įstatymo, vietos savivaldos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymą koncesija yra aiškinama taip: „Koncesija – tai leidimas vykdyti ūkinę komercinę veiklą, susijusią su infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir (ar) priežiūra, teikti viešąsias paslaugas, valdyti ir (ar) naudoti valstybės, savivaldybės turtą (tarp jų eksploatuoti gamtos išteklius), kai koncesininkas pagal koncesijos sutartį prisiima visą ar didžiąją dalį su tokia veikla susijusios rizikos bei atitinkamas teises ir pareigas, o koncesininko atlyginimą už tokią veiklą sudaro tik teisės užsiimti atitinkama veikla suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos ar tokios teisės suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos kartu su atlyginimu, mokamu koncesininkui suteikiančiosios institucijos, atsižvelgiant į jos prisiimtą riziką¹⁷⁸“.

Pagrindinis koncesijos bruožas yra tas, kad didesnė koncesininko pajamų dalis yra gaunama tiesiogiai pardavus paslaugą komercinėmis sąlygomis galutiniams vartotojams. Viešojo sektoriaus vaidmuo čia yra reguliuojamo pobūdžio (kai reikia nustatyti galutinę paslaugų kainą vartotojams, kompensuojant dalį atlyginimo subsidijų forma)¹⁷⁹.

Lietuvoje, aplinkosaugos srityje, atliekų sektoriuje, yra buvęs tik vienas koncesijos atvejis, tačiau ir jis nesėkmingas. Duomenų, kad nuotekų sektoriuje būta bandymų taikyti koncesiją, nerasta.

2004 metais birželio 23 dieną Kauno savivaldybės meras pritarė koncesijos atliekų surinkimo bei išvežimo veiklai vykdyti Kauno miesto savivaldybės teritorijoje. Buvo nuspręsta įpareigoti Kauno miesto savivaldybės administracijos direktorių¹⁸⁰ organizuoti atvirą viešą konkursą dėl koncesijos suteikimo. 2004 metų rugsėjo 17 dieną „Valstybės žiniuose“ buvo paskelbtas „Atliekų surinkimo ir išvežimo veiklai vykdyti Kauno mieste koncesijos suteikimo

¹⁷⁶ Žr.: Vilniaus m. savivaldybės Ekonomikos departamentas. Viešosios ir privačios partnerystės naudojimas įgyvendinant Vilniaus m. savivaldybės projektus. http://www.ukmin.lt/lt/investicijos/partneryste/doc/vilniaus_sav_projektai.pps; prisijungimo laikas 2006-11-12.

¹⁷⁷ Lietuvos Respublikos Koncesijų įstatymo pakeitimo įstatymas. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=215247&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2006-11-15.

¹⁷⁸ Lietuvos Respublikos Koncesijų įstatymo, vietos savivaldos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280577&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2006-11-15.

¹⁷⁹ Viešosios politikos ir vadybos institutas. Viešojo ir privataus sektorių partnerystė ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų naudojimas. <http://www.vpvi.lt/dokumentai.php?pid=32>; prisijungimo laikas 2006-11-15.

¹⁸⁰ Vilniaus apygardos civilinė byla pagal UAB „TEW BALTIJA“ ieškinį dėl viešo konkurso koncesijai suteikti paskelbimo pripažinimo neteisėtu bei konkurso sąlygų pripažinimo negaliojančiomis, byla Nr. 2⁵²-1946/04.

viešas konkursas“, kuriame nurodytas koncesijos sutarties dalykas, reikalavimai ir nurodymai konkurso dalykams¹⁸¹. 2004 metų rugsėjo 14 dieną pateiktas ir „Koncesijos atliekų surinkimo ir išvežimo veiklai vykdyti suteikimo konkurso sąlygų sąrašas“¹⁸².

Po viešo konkurso paskelbimo 2004 spalio 4 dieną Vilniaus apygardos teismui buvo pateiktas ieškinys „dėl viešo konkurso koncesijai suteikti paskelbimo pripažinimo neteisėtu bei konkurso sąlygų pripažinimo negaliojančiomis. Ieškinį pateikė UAB „Tew Baltija“ Kauno miesto savivaldybės administracijos direktoriui. Ieškovas teigė, kad Kauno miesto savivaldybės administracijos vadovo organizuotas konkursas dėl koncesijos atliekų surinkimo ir išvežimo veiklai vykdyti bei Kauno miesto savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtintos konkurso sąlygos yra neteisėti, pažeidžiantys ieškovo UAB „Tew Baltija“ teises bei teisėtus interesus. Ieškinyje nurodomi, kokiems Europos Bendrijos steigimo sutarties straipsniams, direktyvoms, Lietuvos Respublikos įstatymams organizuotas konkursas prieštarauja. Ieškovas pateikė argumentus, kodėl minėtoji koncesija negalima. Ieškinyje buvo teigiama, kad koncesija eliminuoja konkurenciją rinkoje, taip pažeidžiant Europos Bendrijos steigimo sutarties 3 (g) bei 4 (1) str. įtvirtintus laisvos ir neiškraipytos konkurencijos kūrimo ir saugojimo principus. Jai tai pat suteikiamos išimtinės teisės veikti atliekų tvarkymo paslaugų teikimo rinkoje, sudaroma galimybė koncesininkui piktnaudžiauti savo teisėmis. Minėtuoju ieškiniu teigiama, kad konkurso sąlygų nuostatos diskriminuoja užsienio ūkio subjektus, riboja laisvą paslaugų judėjimą tarp šalių narių, kad juo konkurso sąlygos sudarytos taip, kad jas galėtų atitikti tik viena įmonė. Tai – Kauno miesto savivaldybės kontroliuojama UAB „Kauno švara“. Ieškovas pateikė savo nuomonę ir dėl savivaldybės nustatyto termino pasiūlymams paduoti. Jis teigė, kad Kauno savivaldybės nurodytas 20 dienų terminas, per kurį turėtų būti parengtas atliekų tvarkymo sistemos Kauno mieste savivaldybės teritorijoje vystymo ir eksploatavimo planas su tiksliais finansiniais paskaičiavimai bei finansinių lėšų užtikrinimu 15 metų yra nesąžiningas ir nelogiškas. Ieškinyje taip pat aiškinama, kad Konkurso sąlygos pažeidžia Koncesijų įstatymą. Atkreipiamas dėmesys, kad vienintelė įmonė, kuriai nereikia pateikti informacijos, kad galėtų dalyvauti konkurse yra savivaldybės kontroliuojama įmonė, iki šiol teikusi paslaugas Kauno mieste, todėl galėjusi naudotis minėta informacija. Ieškovas taip pat suabejojo konkurso vertinimo sistema. Jo nuomone, kai kurie kriterijai – nesąžiningi. Ieškinyje taip pat konstatuota,

---

¹⁸¹ Plačiau žr.: Kauno miesto savivaldybės administracijos skelbimas. Skelbiamas atliekų surinkimo ir išvežimo veiklai vykdyti Kauno mieste koncesijos suteikimo viešas konkursas. Valstybės žinios. Informaciniai pranešimai, 2004 rugs. 17, Nr. 71. P.57-58.

¹⁸² Vilniaus apygardos civilinė byla pagal UAB „TEW BALTIIJA“ ieškinį dėl viešo konkurso koncesijai suteikti paskelbimo pripažinimo neteisėtu bei konkurso sąlygų pripažinimo negaliojančiomis, byla Nr. 2⁵²-1946/04.

kad toks koncesijos paskelbimas monopolizuoja paslaugų rinką 15 metų, o konkurso sąlygos suteikia privilegijas vienam ūkio subjektui. Tai diskriminuoja kitus konkurso dalyvius.

Remdamasis Koncesijų įstatymu, ieškovas pabrėžė, kad savivaldybė gali organizuoti tik komunalinių atliekų tvarkymą bei atliekų, kurių turėtojo nustatyti neįmanoma arba jis neegzistuoja. Konkursą koncesijai savivaldybės vykdomoji institucija galėjo skelbti tik toms paslaugoms, kurių organizavimas priklauso savivaldybės kompetencijai, o jos kompetencijai priklauso tik komunalinių atliekų tvarkymas. Šiuo atveju koncesijos sutarties sąlygos buvo apibrėžtos ne tik kaip komunalinių atliekų tvarkymas. Taigi buvo peržengtos ir kompetencijos ribos. Ieškovas teigė, kad paskelbtas konkursas taip pat prieštarauja Konkurencijos įstatymui.

Remdamasis minėtais argumentais, ieškovas UAB „Tew Baltija“ prašė panaikinti atsakovo Kauno miesto savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtintas Koncesijos atliekų surinkimo ir išvežimo veiklai vykdyti suteikimo konkurso sąlygas, pripažinti neteisėtu viešo konkurso paskelbimą koncesijai ir taikyti laikinąją apsaugos priemonę – uždrausti vykdyti bet kokias tolimesnes konkurso Koncesijos atliekų surinkimo ir išvežimo veiklai vykdyti suteikimo procedūras tol, kol nebus išnagrinėta byla. 2004 metų spalio 8 dieną Vilniaus apygardos teismas prašymą dėl laikinosios apsaugos priemonės taikymo iki tol, kol bus išnagrinėta byla, sutiko tenkinti.

Sprendimas šioje byloje buvo priimtas tik 2005 metų gruodžio mėnesį. Vilniaus apygardos teismas sutiko, kad koncesijos laimėtojas negali būti prilyginamas įmonei, kuriai suteiktos išimtinės teisės. Teisių suteikimas koncesijai reiškia, kad į koncesininko vietą gali pretenduoti bet kuris ūkio subjektas. Teismas taip pat pripažino, kad koncesijos laimėtojas užims dominuojančią padėtį atliekų tvarkymo paslaugų rinkoje, tačiau tuo pačiu nustatė, kad koncesijos suteikimas konkursą laimėjusiai įmonei neturi reikšmės bendrajai rinkai ir todėl Europos Sąjungos konkurencijos teisė nėra taikoma. Teismas nustatė, kad Kauno miesto savivaldybės administracijos direktorius, paskelbdamas konkursą suteikti koncesiją tai ūkinei veiklai vykdyti, kurios organizavimas, vykdymas, priežiūra ir kontrolė nėra priskirta jai įstatymais ar kitais Lietuvos Respublikos teisės aktais, pažeidė LR koncesijų įstatymą. Buvo pripažinta, kad Koncesijos atliekų surinkimo ir išvežimo veiklai vykdyti konkurso sąlygos yra netinkamos. Dėl konkurencijos teismas išsakė nuomonę, kad konkursas koncesijai savaime sudaro galimybę visiems ūkio subjektams konkuruoti vienodomis sąlygomis, todėl LR konkurencijos įstatymui neprieštarauja.

Išdėstęs savo nuomonę dėl ieškovo UAB „Tew Baltija“ iškelto ieškinio, teismas sutiko jį tenkinti. Koncesijos atliekų surinkimo ir išvežimo veiklai vykdyti konkurso sąlygas buvo pripažintos negaliojančiomis. Taigi mėginimas skelbti konkursą koncesijai atliekų sektoriuje

vertintinas kaip nesėkmingas¹⁸³. Paskelbta koncesija dėl atliekų tvarkymo ir išvežimo Kauno mieste neįvyko, jau pačios konkurso sąlygos dėl paskelbtos koncesijos, buvo pripažintos neteisėtomis.

3.3.2 Privatizavimas

Už valstybės turto privatizavimo bendrosios politikos formavimą nuo 2002 metų atsakinga Ūkio ministerija, o valstybės turto privatizavimas paliktas valstybės įmonei Valstybės turto fondui.

Ūkio ministerijos, kaip valstybės turto privatizavimo bendrąją politiką formuojančios institucijos, svarbiausi uždaviniai tokie: siekti valstybės turto privatizavimo ir valdymo veiksmingumo, aiškumo bei viešumo, sudaryti kuo palankesnę aplinką verslui, sumažinti valstybės ir savivaldybių tiesioginio reguliavimo galimybes, siekti tikslios ir vienareikšmiškai suprantamos valstybės turto privatizavimo bendriesiems klausimams priskiriamų teisės aktų redakcijos¹⁸⁴.

Valstybės turto fondas privatizavimui kelia šiuos tikslus: valstybės turtą privatizuoti už maksimalią kainą, užtikrinti skaidrų privatizavimą, greitai perleisti valstybės turtą į privačias rankas neaštrinant nedarbo problemos, užtikrinant aukštą investicijų lygį, sudarant sąlygas kapitalo rinkos plėtrai¹⁸⁵.

Ūkio ministerijos teikimu Vyriausybė 2002 metais priėmė nutarimus, kuriuose išsamiau reglamentuota privatizavimo objektų parengimo privatizuoti tvarka, privatizavimo viešo konkurso, viešo aukciono, tiesioginių derybų ir nuomos su išsipirkimu būdais tvarka, taip pat privatizavimas objektų, į kuriuos buvo investuota privataus kapitalo¹⁸⁶.

Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo 2, 5, 7, 9 ir 11 straipsnių pakeitimo papildymo įstatyme apibrėžiama privatizavimo tvarka: „pagal Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymą privatizavimo institucijos turi teisę parduoti

---

¹⁸³ 2006 metais ieškovo iniciatyva Lietuvos Respublikos Konkurencijos Tarybai buvo pateiktas prašymas pareikšti savo nuomonę dėl išimtinių teisių suteikimo teikti atliekų tvarkymo paslaugas vienam ūkio subjektui, kuris išrenkamas viešo konkurso būdu. Konkurencijos Tarybos manymu, esant konkurencingai rinkai, ūkio subjektas, kuriam suteikiamos išimtinės teisės turėtų būti parenkamas taip, kad nebūtų pažeistos konkurencijos normos. Visiems ūkio subjektams, užsiimantiems atliekų tvarkymo veikla, turi būti sudarytos vienodos sąlygos dalyvauti išimtinių teisių subjektą. Ten pat.

¹⁸⁴ Privatizavimas ir įmonių valdymas// http://www.ukmin.lt/lt/leidiniai/ukmin_ataskaita_2002/doc/atask_11.doc; prisijungimo laikas 2006-12-04.

¹⁸⁵ Privatizavimas Lietuvoje// <http://www.lrinka.lt/Tyrimai/Privatiz/Analize.phtml>; prisijungimo laikas 2006-12-04.

¹⁸⁶ Privatizavimas ir įmonių valdymas// http://www.ukmin.lt/lt/leidiniai/ukmin_ataskaita_2002/doc/atask_11.doc; prisijungimo laikas 2006-12-04.

valstybei ar savivaldybei nuosavybės teise priklausančius akcijų paketus, kurie visuotiniame akcininkų susirinkime suteikia mažiau kaip 1/4 visų balsų, kai yra pateiktas privalomas oficialus pasiūlymas, taip pat nustatytais atvejais privalo parduoti valstybei ar savivaldybei nuosavybės teise priklausančius akcijų paketus, kurie suteikia mažiau kaip 1/20 visų balsų, bei turi teisę reikalauti, kad tokie akcijų paketai būtų nupirkti, kai privalomai parduodamos ar perkamos akcijos¹⁸⁷.

Kalbėdami apie Vilniaus apskrityje atliekas ir nuotekas tvarkančias įmones, turime pabrėžti, kad dauguma tokių įmonių priklauso savivaldybėms. Tik Vilniaus miesto ir Trakų rajono savivaldybėse veikia privačios įmonės. Svarstomas kitų įmonių privatizavimo klausimas¹⁸⁸. Išsiaiškinti, kokios atliekų ir nuotekų tvarkymo paslaugas teikiančios įmonės Lietuvoje jau buvo privatizuotos labai sunku. Valstybės turto fondas, kuris turėtų būti sukaupęs duomenis apie atliekas ir nuotekas tvarkančių įmonių privatizavimą, tikslios informacijos pateikti negali¹⁸⁹.

Vandens tiekėjų asociacijos duomenimis Lietuvos nuotekų tvarkymo sektoriuje privatizavimo atvejų nėra buvę. Taigi galime kalbėti tik apie privatizuotas atliekų tvarkymo paslaugas teikiančias įmones.

Lietuvos komunalininkų ir atliekų tvarkytojų asociacijos duomenimis Lietuvoje privatizuota nemažai atliekų tvarkymo paslaugas teikiančių įmonių.

2004 metais liepos 15 dieną įvyko AB „Vilniaus specialusis autotransportas“ privatizavimo aukcionas. Aukcione parduota 88 % savivaldybei priklausiusių įmonės akcijų. Aukcioną laimėjo UAB „Vitoma“ Ji už akcijas pasiūlė 43200000 litų. Antrą vietą aukcione užėmė 6 įmonių – UAB „Ekstra“, UAB „MG Valda“, UAB „Hanner“, UAB „Specialusis autotransportas“, UAB „Tebūnie švara“ ir AB „Invalda“ – konsorciumas, pasiūlęs už akcijas 31127000 Lt, t.y. 12 mln. litų mažiau, nei pasiūlė aukciono laimėtojas. Konsorciuumui nepavykus įsigyti AB „Vilniaus specialusis autotransportas“ kontrolinio akcijų paketo, buvo kreiptasi į teisimą, siekiant užginčyti UAB „Vitoma“ paskelbimą laimėtoju. Vėliau ginčas buvo taikiai išspręstas¹⁹⁰.

---

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo 2, 5, 7, 9 ir 11 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas//http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245184&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2006-12-04.

¹⁸⁸ Esama atliekų tvarkymo sistema// <http://www.vaac.lt/index.php?id=55>; prisijungimo laikas 2006-12-04.

¹⁸⁹ Valstybės turto fondas duomenys tvarkomi ir sisteminami, remiantis kitais kriterijais, todėl atsekti, kokie privatizavimo atvejai buvę atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose yra sunku.

¹⁹⁰ Šešių įmonių konsorciumas atsiėmė ieškinį dėl AB „Vilniaus specialusis autotransportas“ privatizavimo konkurso// http://www.vilnius.lt/new/print.php?open=4&sub_cat1=456&id=3056; prisijungimo laikas 2006-12-04.

Reikia pabrėžti, kad privatizavimo metu šios įmonės teikiamos paslaugos sudarė 70 % Vilniaus miesto komunalinių atliekų tvarkymo rinkos. Vėliau UAB „Vitoma“ valdomas paketas buvo padidintas iki 99,8 %¹⁹¹.

2002 metais Klaipėdoje buvo privatizuota komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas teikianti įmonė – „Klaipėdos specialusis autotransportas“. Privatizavimo metu šios įmonės teikiamos paslaugos sudarė apie 60 % Klaipėdos miesto atliekų tvarkymo rinkos, dabar sudaro tik – 40 % rinkos.

Klaipėdoje privatizuota ir įmonė „Antrinių žaliavų centras“. Šiuo atveju vokiečių kapitalo įmonių grupė „Cleanaway“ išpirko likusią, Klaipėdos savivaldybei priklausiusią 51 % akcijų dalį. Privatizuota įmonė pavadinta UAB „Cleanaway Klaipėda“¹⁹².

2006 metais buvo privatizuota komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas teikianti Šiaulių savivaldybės įmonė „Specializuotas transportas“. Privatizavimo metu šios įmonės teikiamos paslaugos sudarė apie 70 % Šiaulių miestų atliekų tvarkymo rinkos.

Komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas teikiančios įmonės buvo privatizuotos ir kituose Lietuvos miestuose. Buvo parduota Alytaus specializuota transporto įmonė, dabar veikia atskiros įmonės: UAB „Dzūtra“ ir uab „Ordo“. Privatizuota ir Marijampolės specializuota transporto įmonė. Vėliau ji pavadinta UAB „Marijampolės švara“.

Parduotos ir mažesnių Lietuvos miestų komunalines atliekų tvarkymo paslaugas teikiančios įmonės: Plungės komunalinių paslaugų įmonė, dabar vadinama UAB „Valda“; Telšių komunalinių paslaugų įmonė, dabar žinoma pavadinimu UAB „Telšių keliai“; Zarasų komunalinių atliekų įmonė, dabar – UAB „Zarasų komunalininkas“; Biržų komunalinių paslaugų įmonė, dabar – UAB „Biržų komunalininkas“¹⁹³; Pasvalio komunalinių paslaugų įmonė, dabar – UAB „Pasvalio gerovė“.

Privatizuotos ir Ukmergės, Kaišiadorių, Varėnos, Šakių, Vilkaviškio, Plungės, Kėdainių, Kauno rajono ir kitų miestų savivaldybių komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas teikiančios įmonės.

Valstybės turto duomenimis mūsų šalyje buvo privatizuotos ir įmonės, tvarkančios pavojingas ar gyvulinės kilmės atliekas. Tai UAB „Liuksitis“ ir UAB „Rietavo veterinarinė sanitarija“.

---

¹⁹¹ Elzbergas J. „Vilniaus specialusis autotransportas“ tampa UAB// <http://www.kelias.net/1079.html>; prisijungimo laikas 2006-12-04.

¹⁹² Vainorius M. Apie privatizavimo kai kuriuos eigos aspektus žr.: Valdiški pinigai verslininkų konkurenciją paverčia aršiu karu// <http://www.ve.lt/?data=2005-01-12&rub=1065924812&id=1105464117&page=save>; prisijungimo laikas 2006-12-04.

¹⁹³ Biržuose komunalinių atliekų paslaugas teikianti įmonė buvo dalinai privatizuota. Parduota iki 60% savivaldybei priklausiusių akcijų. Dalinai privatizuota ir komunalinių atliekų tvarkymu užsiimanti įmonė Rokiškyje.

UAB „Liuksitis” veikla – naudotų liuminescencinių lempų nukenksminimas. 2004 metais šios įmonės valstybei priklausančių akcijų¹⁹⁴ valdymas perduotas Valstybės turto fondui po to, kai Vyriausybė nusprendė šias akcijas įtraukti į privatizavimo objektų sąrašą¹⁹⁵. 2006 metais sausio 6 dieną UAB „Liuksitis” buvo privatizuotas. Prieš privatizavimą Vilniaus savivaldybei priklausė 48 % akcijų.

UAB „Rietavo veterinarinė sanitarija” veiklos kryptys: gyvulinės kilmės atliekų, kritusių gyvulių, kitų atliekų utilizavimas ir sandėliavimas. Ši įmonė buvo parduota 2002 metų lapkritį.

Apžvelgę privatizavimo atvejus, buvusius atliekų tvarkymo sektoriuje, turime pabrėžti, kad atliekų tvarkymą vis labiau linkstama perduoti į privataus investuotojo rankas. Penkiuose iš septynių didžiųjų Lietuvos miestų atliekų tvarkymo paslaugas teikia privačios įmonės.

Taigi privatizavimas, kaip vienas iš viešosios ir privačios partnerystės būdų, vis plačiau taikomas Lietuvoje atliekų tvarkymo sektoriuje. Tapo akivaizdu, kad minėtoje srityje dominuojančią padėtį užima privačios įmonės.

---

¹⁹⁴ Valstybei priklausė 17,6 % akcijų.

¹⁹⁵ Valstybės turto privatizavimo politika ir įmonių valdymas// http://www.ukmin.lt/lt/nuorodos/leidiniai/ukmin_ataskaita_2004/41.html; prisijungimo laikas 2006-12-04.

IŠVADOS

1. ES aplinkosaugos politika išplėtota tik XX amžiaus septintame dešimtmetyje. Dabartinio lygio aplinkosaugos teisės aktai pradėti leisti po ES šalių susitikimo Paryžiuje 1972 m. Vėliau apibrėžtos aplinkosaugos politikos gairės, sukurtas aplinkos apsaugos sektoriaus teisinys, pradėtos rengti ir įgyvendinti bendrosios aplinkos apsaugos programos.
2. Išskiriami ES šiuolaikinės aplinkosaugos tikslai ir principai. Pagrindiniais ES aplinkosaugos tikslais siekiama išlaikyti ir pagerinti esamą aplinkos kokybės lygmenį, apsaugoti žmonių sveikatą nuo žalingo užterštos aplinkos poveikio, racionaliai naudoti gamtos išteklius. Svarbiausi ES šiuolaikinės aplinkos apsaugos principai yra integracijos ir darnaus vystymosi principai.
3. Aplinkosaugos politika skirstoma į bendruosius (horizontaliuosius) ir vertikaliuosius sektorius. Aplinkosaugos politikos finansiniai įgyvendinimai instrumentai: struktūriniai fondai, Sanglaudos fondas, LIFE, ISPA, PHARE, SAPARD programos. Pagrindiniais iš jų laikomi Sanglaudos fondas, LIFE ir ISPA programos.
4. Šiuolaikinės aplinkosaugos pagrindas – darnus vystymasis. Esminiai jo principai šie: socialinis teisingumas; vietinė savivalda, visuomenės įtraukimas, demokratija; pusiausvyra tarp vietinių ir įvežtinių išteklių naudojimo; vietinio ekonomikos potencialo išnaudojimas; aplinkos apsauga; kultūros paveldo saugojimas, vertingų istorijos, kultūros ir architektūros objektų apsauga bei atkūrimas ir kt.
5. Viešojo ir privataus sektorių partnerystė – viešojo ir privataus sektorių susitarimas, kai privačioms organizacijoms leidžiama veikti srityse, kurios anksčiau priklausė viešosioms įstaigoms. Didžiausi viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo privalumai šie: geriau organizuota pirkimų sistema, viešojo sektoriaus reforma, aukštesnė paslaugų kokybė, rizikos paskirstymas tarp viešojo ir privataus sektorių, viešojo bei privataus sektorių organizuotas darbas kartu.
6. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas ES buvo išplėtotas praėjusį dešimtmetį. Europos Komisijos, ES valstybių bei šalių kandidačių pastangomis įgyta patirtis perteikiama kitoms valstybėms.
7. Atliekų, nuotekų tvarkymo ir vandens tiekimo sektoriai – tos sritys, kur viešojo ir privataus sektorių partnerystė sėkmingai įgyvendinta ES šalių ir valstybių kandidačių projektuose. Patirties, taikant šį metodą, daugiau yra vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriuje.

8. Įgyvendinant viešojo ir privataus sektorių partnerystę ES šalyse, sukurta projektų efektyvumo ir veiksmingumo vertinimo sistema. Kriterijai, kuriais remiantis, ji sukurta, buvo: investicijų vertė, sutarties trukmė, atsakomybės perkėlimas, poreikio rizika, tinkamumo rizika.
9. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės pavyzdžių Lietuvoje nėra daug. Tokio metodo sėkmingą taikymą riboja įvairios sąlygos: nėra vieningos strategijos, teisinės bazės, trūksta informacijos bei patirties. Lietuvoje taikomi tik atskiri viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdai: viešieji pirkimai, privatizavimas, koncesija. Iš jų labiausiai išplėtoti viešieji pirkimai. Sėkmingiausiai viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas taikomas Vilniaus savivaldybės rengiamuose projektuose.
10. Daugiausiai viešųjų pirkimų atliekų ir nuotekų surinkimo, šalinimo bei tvarkymo sektoriuose atliko savivaldybės ir ministerijos. Dažniau buvo perkamos atliekų ir nuotekų surinkimo, šalinimo bei tvarkymo paslaugos. Daugiausiai buvo nupirkta tokių paslaugų, kurių kaina buvo didesnė nei 100 000 tūkst. litų ir mažesnė nei 500 000 tūkst. litų. Jos dažniau buvo perkamos supaprastintu atviru konkursu, rečiau – neskelbiamomis derybomis. Daugiausiai viešųjų paslaugų sutarčių atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose buvo sudaryta 2005 metais, mažiausiai 2004 metų antrąjį pusmetį.
11. Mėginimas skelbti konkursą koncesijai dėl atliekų tvarkymo ir išvežimo Kauno mieste buvo nesėkmingas. Koncesija neįvyko, nes Lietuvoje viešojo ir privataus sektorių partnerystė nėra reglamentuota teisės aktais, nėra sukurta sistemos ar taisyklių, kurios garantuotų efektyvų tokio metodo panaudojimą.
12. Privatizavimas vis plačiau taikomas Lietuvoje atliekų tvarkymo sektoriuje. Palyginę akcinio kapitalo įmones su privataus kapitalo bendrovėmis, matome, kad pastarosios akivaizdžiai užima lyderio pozicijas atliekų tvarkymo sektoriuje.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Lietuvoje būtina sukurti bendrą viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo strategiją.
2. Sėkmingą viešojo ir privataus sektorių partnerystės taikymą mūsų šalyje garantuotų tinkamos teisinės bazės sukūrimas.
3. Lietuvoje būtina viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo projektų koordinavimo ir priežiūros, efektyvumo ir veiksmingumo vertinimo sistema.
4. Viešojo ir privataus sektorių partnerystė veiktų geriau, jei mūsų šalis perimtų kitų ES valstybių patirtį, jei būtų konsultuojamos savivaldybės, kitos Lietuvos Vyriausybei pavaldžios institucijos, privačios įmonės.
5. Lietuvoje įgyvendinant viešojo ir privataus sektorių partnerystę svarbu užtikrinti skaidrumą, visuomenės interesų apsaugą.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Knygos ir kiti leidiniai

1. 5 – osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Lietuva be mokslo – Lietuva be ateities“, įvykusios Vilniuje 2002 m. kovo 21 d., pranešimų medžiaga. Aplinkos apsaugos inžinerija. Vilnius: Technika, 2002.
2. Aplinka' 2000. Vilnius, 2001.
3. Aplinka' 98. Vilnius, 1999.
4. Aplinka' 99. Vilnius, 1999.
5. Aplinkos būklė 2003. Vilnius, 2004.
6. Aplinkos būklė 2004. Vilnius, 2005.
7. Čekanavičius L., Rinkevičius L. Visuomenė, aplinka ir tvari raida. Vilnius: Homo Liber, 2001.
8. Europos Komisijos pranešimas Jungtinių Tautų konferencijoje „Aplinka ir vystymasis“, Rio de Žaneiras 1992, Vilnius: Valstybės žinios, 1998.
9. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje/sud. R. Bubnienė, Z. Durutyte, E. Greimas ir kt. Vilnius: Daigai, 2002.
10. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas/ sud. G. Vitkus. Vilnius: Eugrimas, 2002.
11. Hix S. Europos Sąjungos politinė sistema. Vilnius: Eugrimas, 2006.
12. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija/sud. R. Juknys, R. Baubinas, J. Čepinskis ir kt. Vilnius: Lututė, 2003.
13. Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius: Eugrimas, 2003.
14. Nielsen R., Teumer St. The new EU public procurement directives. Copenhagen :Djot Publishing, 2005.
15. Paulikas V. Europos Sąjungos žemės ūkio politika ir administravimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
16. Ragulskytė-Markovienė R. Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas, 2005.

Straipsniai ir kitos publikacijos

17. Domarkas V. Šiuolaikinių aplinkosaugos programų viešosios vadybos ypatybės // Viešoji politika ir administravimas. 2002, Nr. 3. P. 47.
18. Gudelis D., Rozenbergaitė V. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybės // Viešoji politika ir administravimas. 2004, Nr. 8. P. 58.
19. Kauno miesto savivaldybės administracijos skelbimas. Skelbiamas atliekų surinkimo ir išvežimo veiklai vykdyti Kauno mieste koncesijos suteikimo viešas konkursas//Valstybės žinios. Informaciniai pranešimai, 2004 rugs. 17, Nr. 71. P.57-58.
20. Smaliukienė R. Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo įtaka socialinei atsakomybei versle // Viešoji politika ir administravimas. 2005, Nr. 12. P. 72-74.

Šaltiniai iš interneto

21. Aplinkos politikos sektorius// http://www.am.lt/VI/rubric.php?rubric_id=1050; prisijungimo laikas: 2006-11-07.
22. Aplinkosauga// http://www.lsa.lt/esta/index.php?area_id=01&id=8; prisijungimo laikas 2006-09-07.
23. Commission of the European Communities. Brussels. Communication from Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and Social Committee and the Committee of the Regions on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Procurement and Concessions. Brussels. 2005. COM, Nr. 569 final// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/ppp/com2005_569_en.pdf; prisijungimo laikas 2006-10-28.
24. Confartegeanato. ES aplinkosaugos klausimai ir veiklos principai// <http://www.ueapme.com/business-support%20II/Training%20Tools/Confartigianato/Environment/LT-EU%20Environmental%20Guide.pdf#search=%22M%C5%ABs%C5%B3%20ateitis-m%C5%ABs%C5%B3%20pasirinkimas%22>; prisijungimo laikas 2006-09-07.
25. Darnaus vystymosi rodikliai// http://www.std.lt/uploads/1109852931_DarVyst.pdf#search=%22darnaus%20vystymosi%20strategija%22; prisijungimo laikas 2006-09-05.

26. Elzbergas J. „Vilniaus specialusis autotransportas“ tampa uab// <http://www.kelias.net/1079.html>; prisijungimo laikas 2006-12-04.
27. Esama atliekų tvarkymo sistema//<http://www.vaate.lt/index.php?id=55>; prisijungimo laikas 2006-12-04.
28. European Commission Directorate-General Regional Policy. Resource book on PPP case studies// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; 2006-10-16.
29. European Commission Direktorate-General Regional Policy Guidelines for Successful Public-Private Partnerships. Vilnius. 20 November 2003// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-10-16;
30. European Commission Direktorate-General Regional Policy. Guidelines for Successful Public-Private Partnerships. March 2003// http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-10-16;
31. Europos Bendrijos programa LIFE// http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=1469; prisijungimo laikas 2006-06-24.
32. Europos regioninės plėtros fondas ir jo teikiamos galimybės Lietuvai// http://www.zebra.lt/verslas/bk_straipniai.php?st=view&msg_id=1182; prisijungimo laikas 2006-08-15.
33. Europos regioninės plėtros fondo parama pagal BPD 1.3 priemonę// http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=3848; prisijungimo laikas 2006-08-15.
34. Europos Sąjungos finansinė parama Lietuvai//http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1044; prisijungimo laikas 2006-08-27.
35. Europos Sąjungos finansinė parama Lietuvai// http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1044; prisijungimo laikas 2006-08-16.
36. Europos Socialinis fondas – pasinaudokime galimybe!// <http://www.bendruomenes.lt/downloads/structure//ESSP.pdf#search=%22europos%20socialinis%20fondas%22>; prisijungimo laikas 2006-08-26.
37. Garbaravičius A. Koncesijos: gelbėjimosi ratas ar akmuo po kaklu?// <http://www.kaunas.lt/page/index/190?sid=299>; prisijungimo laikas 2006-10-21.
38. Handbook for the Implementation of EU Environmental Legislation. <http://ec.europa.eu/environment/enlarg/handbook/handbook.htm>; 2006-11-30.

39. Informacija apie Sutartį dėl Konstitucijos Europai//
http://www3.lrs.lt/pls/inter/dba_intra.w5_show?p_r=2432&p_k=1&p_b=3800;
prisijungimo laikas 2006-06-26.
40. ISPA programa// http://www.eudel.lt/lt/paramos_programos/ispa.htm; prisijungimo
laikas 2006-08-27.
41. Johanesburgo darnaus vystymosi deklaracija//
<http://www.am.lt/VI/files/0.619165001106642578.pdf> ; prisijungimo laikas 2006-06-24.
42. Lideika, Petraukas, Valiūnas ir partneriai. ES fondų lėšų panaudojimo teisiniai aspektai.
Projektų su mišriu (viešuoju ir privačiu) finansavimu rengimo ypatumai. PPP projektų
Lietuvoje teisiniai modeliai, atsižvelgiant į LR teisę bei ES lėšų panaudojimą
reglamentuojančius teisės aktus//
www.ukmin.lt/lt/investicijos/partneryste/doc/konfprogramshort.doc; prisijungimo laikas
2006-11-12.
43. Liepinis M. Aplinkosauga 2010 metais. Mūsų ateitis – mūsų pasirinkimas//
<http://www.zalieji.lt/temos/ES/aplinkapsauga2010>; prisijungimo laikas 2006-09-07.
44. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Sutarties dėl Konstitucijos Europai ratifikavimo“//
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245599&p_query=&p_tr2=;
2006-06-26.
45. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl 1992 m. Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros
baseino jūrinės aplinkos apsaugos
ratifikavimo“//[http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=36393&p_query=
=&p_tr2=](http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=36393&p_query=&p_tr2=); prisijungimo laikas 2006-10-06.
46. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas//
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2493&p_query=&p_tr2=;
prisijungimo laikas 2006-11-04.
47. Lietuvos Respublikos Koncesijų įstatymas//
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=31376&p_query=&p_tr2=;
prisijungimo laikas 2006-11-15.
48. Lietuvos Respublikos Koncesijų įstatymo pakeitimo įstatymas.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=215247&p_query=&p_tr2=;
prisijungimo laikas 2006-11-15.
49. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas//
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=268778; prisijungimo laikas
2006-11-20.
50. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo 2, 5, 7, 9 ir
11 straipsnių pakeitimo ir papildymo

- įstatymas//http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245184&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2006-12-04.
51. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1160. „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo//
<http://www.am.lt/VI/files/0.658894001076396631.pdf>; prisijungimo laikas 2006-09-03
  52. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1160. „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo//
<http://www.am.lt/VI/files/0.658894001076396631.pdf>; prisijungimo laikas 2006-09-05.
  53. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimas. Nr. 935 „Nutarimas „dėl Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento patvirtinimas“//
<http://www.am.lt/VI/files/0.478640001110189280.doc>; prisijungimo laikas 2006-08-16.
  54. Matiušaitytė R. Darnus vystymasis ir jos vertinimas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje//
http://www.ecat.lt/bin/Seminaro%20pranesimas_Raimunde.ppt#256,1; prisijungimo laikas 2006-09-03
  55. Nakrošis V.. Kam naudinga viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė ? //
http://www.omni.lt/index.php?base/z_261889; prisijungimo laikas 2006-10-13.
  56. Pakalnis R.. Aplinkos apsauga//
www.un.lt/images/socialine_raida/lt/1998/7SKYRIUS.pdf; prisijungimo laikas 2006-11-05.
  57. Paunksnis M. Savivaldybių projektų finansavimo būdai ir šaltiniai. Jų tarpusavio derinimas//
http://www.ukmin.lt/lt/investicijos/partneryste/doc/avivaldybiu_projektu_fin_saltin.ppt; prisijungimo laikas 2006-11-12.
  58. PHARE// http://www.durys.org/zinynas/apie_phare1.htm;; prisijungimo laikas 2006-06-24.
  59. Privatizavimas ir įmonių valdymas//
http://www.ukmin.lt/lt/leidiniai/ukmin_ataskaita_2002/doc/atask_11.doc; prisijungimo laikas 2006-12-04;
  60. Privatizavimas Lietuvoje//<http://www.lrinka.lt/Tyrimai/Privatiz/Analize.phtml>; prisijungimo laikas 2006-12-04.
  61. Public-Private Partnerships (PPP) //
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/pppguide.htm; prisijungimo laikas 2006-10-28.

62. Regioninė politika// http://www.is.lt/Utenos_apskritis/Regionine_pletra/regionine_politika.htm; prisijungimo laikas 2006-08-15.
63. Sanglaudos fondas// http://www.eudel.lt/lt/strukturingiai_fondai/index4.htm; prisijungimo laikas 2006-08-27
64. Sanglaudos fondas//http://www.apva.lt/lt/main/cohesion_fund/intro; prisijungimo laikas 2006-08-27.
65. SAPARD programa// http://www.eudel.lt/lt/paramos_programos/sapard.htm; prisijungimo laikas 2006-08-27.
66. Structural actions in support of the information society// http://ec.europa.eu/regional_policy/themes/infotech_en.htm; prisijungimo laikas 2006-10-28.
67. Suomijos, pirmininkaujančios 2006 m. gruodžio mėn., veiklos prioritetai aplinkos sektoriuje// http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1089; prisijungimo laikas 2006-10-18.
68. Šešių įmonių konsorciumas atsiėmė ieškinį dėl AB „Vilniaus specialusis autotransportas privatizavimo konkurso“// http://www.vilnius.lt/new/print.php?open=4&sub_cat1=456&id=3056; prisijungimo laikas 2006-12-04.
69. Tapusi ES nare, Lietuva įgys teisę naudotis paramos fondais// http://www.zum.lt/min/Informacija/dsp_news.cfm?NewsID=1264&langparam=LT&Title=&From=&To=&Page=98&list=10 ; prisijungimo laikas 2006-08-16.
70. Vainorius M. Valdiški pinigai verslininkų konkurenciją paverčia aršiu karu// <http://www.ve.lt/?data=2005-01-12&rub=1065924812&id=1105464117&page=save>; prisijungimo laikas 2006-12-04.
71. Vaitiekūnienė A. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės dabartis bei perspektyvos Lietuvoje// www.sam.lt/images/Dokumentai/Konferencijos/1%20ministry%20of%20finance%20lit%202.ppt; prisijungimo laikas 2006-11-12.
72. Valius K. Ar bendraus viešasis ir privatusis sektorius Lietuvoje?// <http://www.lgs.lt/index.php?m=104&l=140&k=1>; prisijungimo laikas 2006-11-14.
73. Valstybės turto privatizavimo politika ir įmonių valdymas// http://www.ukmin.lt/lt/nuorodos/leidiniai/ukmin_ataskaita_2004/41.html; prisijungimo laikas 2006-12-04.
74. Viešosios politikos ir vadybos institutas. Viešojo ir privataus sektorių partnerystė ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų naudojimas// <http://www.vpvi.lt/dokumentai.php?pid=32>; prisijungimo laikas 2006-11-12

75. Vilniaus m. savivaldybės Ekonomikos departamentas. Viešosios ir privačios partnerystės naudojimas įgyvendinant Vilniaus m. savivaldybės projektus// http://www.ukmin.lt/lt/investicijos/partneryste/doc/vilniaus_sav_projektai.pps; prisijungimo laikas 2006-11-12.
76. Vilniaus m. savivaldybės Ekonomikos departamentas. Viešosios ir privačios partnerystės naudojimas įgyvendinant Vilniaus m. savivaldybės projektus// http://www.ukmin.lt/lt/investicijos/partneryste/doc/vilniaus_sav_projektai.pps; prisijungimo laikas 2006-11-12.
77. Znutienė St. Europos Sąjungos ir Lietuvos aplinkos apsaugos prioritetai// <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0122196.ppt>; prisijungimo laikas 2006-11-06.
78. Žvilgsnis į Sanglaudos fondą// http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/procf/cf_lt.htm; prisijungimo laikas 2006-08-27.
79. http://ec.europa.eu/employment_social/esf2000/introduction_en.html; prisijungimo laikas 2006-08-26.
80. http://ec.europa.eu/youreurope/nav/en/business/development/market-info/statistics/index_lt.html; prisijungimo laikas 2006-10-18.
81. http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2004/jan/esf_in_action_en.html; prisijungimo laikas 2006-08-26.
82. http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2004/jul/esf_progress_en.htm; prisijungimo laikas 2006-08-26.
83. http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?doclocator=%2Fweb%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FBDB31AC50CA607E08C2257000003D87AF%3FopenDocument&pathid=C53ECB20E62D963FC2257000003D4FD7; prisijungimo laikas 2006-11-12.
84. <http://www.glis.lt/?pid=33&lang=lt&start=15&news=14>; prisijungimo laikas 2006-08-27.
85. <http://europa.eu.int/eurlex/lt/dd/docs/2000/32000R1655-LT.doc>; prisijungimo laikas 2006-08-27.
86. <http://www.nma.lt/index.php?204873815>; prisijungimo laikas 2006-08-27.
87. <http://www.opic.com/default.aspx?id=991&epslanguage=LT>; prisijungimo laikas 2006-11-20
88. http://www.vdu.lt/seki/medziaga/TAIEX2/6_esf.pdf#search=%22%C5%BDuvininkyst%C4%97s%20orientavimo%20finansavimo%20instrumentas%22; prisijungimo laikas 2006-08-26.

89. <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0119329.doc>; prisijungimo laikas 2006-07-23.
90. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=253930; prisijungimo laikas 2006-11-04.

Teismų praktika

91. Vilniaus apygardos civilinė byla pagal UAB „TEW BALTIJA“ ieškinį dėl viešo konkurso koncesijai suteikti paskelbimo pripažinimo neteisėtu bei konkurso sąlygų pripažinimo negaliojančiomis, byla Nr. 2⁵²-1946/04.

Nepublikuota konferencijų ir seminarų medžiaga

92. Tarptautinės konferencijos „Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė. Alternatyvūs viešųjų energetikos ir infrastruktūros projektų finansavimo būdai Baltijos valstybėse“, įvykusios 2006 m. lapkričio 22-23 d., pranešimų medžiaga.
93. Tarptautinio seminaro „Viešieji pirkimai Lietuvos Respublikoje“, įvykusio 2006 m. lapkričio 23-24 d., pranešimų medžiaga.

SANTRAUKA

ES APLINKOSAUGOS VIEŠOJO IR PRIVATAUS SEKTORIŲ BENDRADARBIAVIMO POLITIKA IR JOS TAIKYMAS LIETUVOJE

Reikšminiai žodžiai: *aplinkosauga, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos aplinkosaugos politika, viešojo ir privataus sektorių partnerystė, viešieji pirkimai, privatizavimas, koncesija, atliekų tvarkymo sektorius, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriai.*

Magistro baigiamojo darbo pirmoje dalyje apžvelgta Europos Sąjungos aplinkosaugos politikos formavimasis ir raida, nusakytos pagrindinės priežastys, kodėl aplinkos apsaugos politika XX a. antroje pusėje tapo prioritetine sritimi. Čia aptariami pagrindiniai ES aplinkosaugos principai ir tikslai, finansiniai aplinkos apsaugos įgyvendinimo instrumentai. Darbe apžvelgiamos ir pagrindinės šiuolaikinės ES aplinkosaugos tendencijos.

Antroje darbo dalyje apibrėžiama, kas yra viešojo ir privataus sektorių partnerystė, aptariami tokio bendradarbiavimo privalumai ir trūkumai, aiškinamasi, kokiose srityse šis metodas jau pritaikytas, analizuojama Europos šalių patirtis, įgyvendinant viešojo ir privataus sektorių partnerystę įvairiose srityse. Išsamiau aptariama, kaip viešasis ir privatus sektoriai bendradarbiauja ES aplinkosaugos srityje, atliekų, nuotekų tvarkymo ir vandens tiekimo sektoriuose. Remiantis konkrečiais projektų pavyzdžiais, daromos apibendrintos išvados.

Trečiojoje darbo dalyje aptariama aplinkosaugos politikos raida Lietuvoje, analizuojama, kaip viešojo ir privataus sektorių partnerystė taikoma mūsų šalyje. Remiantis ES šalių patirtimi, stengiamasi nustatyti viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo galimybes Lietuvos aplinkosaugos atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose. Naudojantis įvairių šalies institucijų pateiktais duomenimis, atliekama išsami analizė, daromos išvados, kaip viešojo ir privataus sektorių partnerystė veikia mūsų šalyje atliekų ir nuotekų tvarkymo sektoriuose.

SUMMARY

PUBLIC AND PRIVATE SECTOR COOPERATION POLICY ON EU ENVIRONMENT PROTECTION AND ITS APPLICATION IN LITHUANIA

Keywords: *environment protection, environment protection policy of the European Union and the Republic of Lithuania, partnership of the public and private sector, public purchase, privatization, concession, waste management sector, water supply and sewage management sectors.*

The formation and development of the European Union environment protection policy is reviewed, the main reasons are named why the environment protection policy became a priority field in the second half of the 20th century in the first part of the Master thesis. The main principles and objectives of the EU environment protection and financial instruments used for implementing environment protection are discussed here. The key tendencies of the contemporary EU environment protection are surveyed in the work.

The second part of the work describes what the partnership of the public and private sector is, advantages and drawbacks of such a cooperation are discussed, attempts are made to find out in which fields the method has already been applied, the experience of the European countries is analysed implementing the partnership of the public and private sector in various fields. It is analysed more thoroughly how the public and private sector cooperate in the field of the EU environment protection, sectors of waste, sewage management and water supply. Generalised conclusions are made on the basis of specific examples of projects.

The development of environment protection policy in Lithuania is reviewed in the third part of the thesis; it is analysed how the partnership of the public and private sector is applied in our country. On the basis of experience of the EU countries, it is attempted to establish the possibilities of the public and private sector cooperation in the Lithuanian environment protection sectors of waste and sewage management. An exhaustive analysis is performed using data presented by various institutions of the country, and conclusions are made how the partnership of the public and private sector operates in the sectors of waste and sewage management in our country.